

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

BİZANS SANATINDA İMPARATOR TAHTLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA ÇETİNEL

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. OĞUZ KOÇYİĞİT

ÇANAKKALE - 2022

T.C.

ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

BİZANS SANATINDA İMPARATOR TAHTLARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜBRA ÇETİNEL

Tez Danışmanı

DOÇ. DR. OĞUZ KOÇYİĞİT

ÇANAKKALE - 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Kübra ÇETİNEL tarafından Doç. Dr. Oğuz KOÇYİĞİT yönetiminde hazırlanan ve **15/08/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Bizans Sanatında İmparator Tahtları**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Sanat Tarihi Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Ayşe ÇAYLAK TÜRKER

.....

Doç. Dr. Oğuz KOÇYİĞİT

.....

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Seçkin EVCİM

.....

Tez No : 10489493

Tez Savunma Tarihi : 15/08/2022

.....

Enstitü Müdürü

.../.../2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarımı kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Kübra ÇETİNEL

15/08/2022

TEŞEKKÜR

2019 yılı itibariyle başlayan ve halen devam eden Covid-19 virüsü tüm dünyayı maddi ve manevi kayıp ve zorluğa sürüklemiŐtir. Bu zorlu süreçte yapılan araştırma esnasında her türlü yardım ve desteği esirgemeyen saygı değer tez danışman hocam sayın Doç. Dr. Oğuz KOÇYİĞİT'e sonsuz saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım. Tüm destekleri ve katkılarını esirgemeyen annem Hatice, babam Taceddin, kız kardeŐim Saliha Ravza ve eŐim Halit ÇETİNEL'e teşekkür ederim.

Kübra ÇETİNEL

Çanakkale, Ağustos 2022

ÖZET

BİZANS SANATINDA İMPARATOR TAHTLARI

Kübra ÇETİNEL

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Oğuz KOÇYİĞİT

15/08/2022, 218

Bizans İmparatorluğu Orta Çağ boyunca başta Anadolu ve Balkanlar olmak üzere, Kuzey Afrika, Suriye, Mezopotamya ve kısmen İtalya'da hüküm sürmüş büyük ve köklü bir devlet yapısına sahip olmuştur. Başkenti günümüzdeki adı İstanbul olan Konstantinopolis şehridir ve tüm imparatorluk yaklaşık bin yıl boyunca bu şehirden yönetilmiştir. Dolayısıyla yönetim merkezi olan bu şehirde çok sayıda saray ve imparatorluk konutu inşa edilmiş, imparatorlar elçi ve konuklarını bu yapılarda ağırlamış, devlet ile ilgili birçok önemli kararı bu saraylarda almışlardır.

Sarayların en önemli unsur ve mekânları imparatorun gücünü, tanrıdan aldığı kudret ile ülkeyi yönetme becerisini simgeleyen taht odaları ve bu odalara kimliğini kazandıran imparator tahtları olmuştur. Aynı zamanda imparator tahtları, sahip oldukları sembolik değer ve ikonografik anlam ile birlikte, içinde buldukları dönemin önemli birer sanat eserleridir. Bizans İmparatorluğu süresince gelişen sivil ve dini mimari, resim sanatı, el sanatları gibi alanlar hakkında çeşitli çalışmalar yapılmıştır; birçok tez çalışmasına imparatorlar da konu olmuştur. Ancak imparatorların makamlarını temsil eden tahtları ele alınsa bile bunlar tek bir çalışmada kapsamlı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi ve tahtların belgelenmesi amacıyla bilimsel nitelikli bir tez çalışmasının hazırlanmasına gerek duyulmuştur. Bu tez çalışması ile imparator tahtları tek tek incelenmiştir ve Bizans siyaseti ve sanat tarihi çalışan diğer araştırmacılar için önemli bir kaynak olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Bizans Tahtları, Bizans Sarayları, İmparator Tahtları, Taht İkonografisi, Bizans Sanatında Taht, Boş Taht.

ABSTRACT

IMPERIAL THRONES IN BYZANTINE ART

Kübra ÇETİNEL

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Master of Science Thesis in Art History Department

Advisor: Doç. Dr. Oğuz KOÇYİĞİT

15/08/2022, 218

During the Middle Age, the Byzantine Empire had a large and deep-rooted state structure that ruled mainly in Anatolia and the Balkans, as well as in North Africa, Syria, Mesopotamia, and partially in Italy. Its capital was the city of Constantinople, which is today Istanbul, and the entire empire was ruled from this city for about a thousand years. Therefore, in this city, which was the administrative center, many palaces, and imperial residences were built, the emperors hosted the ambassadors and their guests in these buildings, and they made many important decisions about the state in these palaces.

The most important elements and places of the palaces were the throne rooms, which symbolized the power of the emperor, his ability to rule the country with the power he received from the god, and the imperial thrones that gave these rooms their identity. At the same time, the imperial thrones, together with their symbolic value and iconographic meaning, are important works of art of the period they are in. Various studies were carried out on areas such as civil and religious architecture, painting and handicrafts that developed during the Byzantine Empire; and also emperors have been the subject of many theses. However, even if the thrones representing the authorities of the emperors were discussed, there was no detailed study. In order to eliminate this deficiency and to document the thrones, it was necessary to prepare a scientific thesis. In this dissertation, the thrones of the emperors were examined one by one, and it is thought that the study will be an important resource for other researchers studying the Byzantine period politics and art history.

Key Words: Byzantine Thrones, Byzantine Palaces, Emperor Thrones, Throne Iconography, Throne In Byzantine Art, Empty Throne.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI	i
ETİK BEYAN	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
RESİMLER LİSTESİ VE ÇİZİMLER LİSTESİ	x
TABLolar DİZİNİ	xxi
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
	1
İKİNCİ BÖLÜM	
TAHT KAVRAMI VE KÖKENİ	
2.1. Bizans Öncesi Dönemlerde Taht Kavramı	8
2.2. Bizans Döneminde Taht Kavramı	12
2.2.1. Bizans İmparatorluk Kurumu ve Hanedanlık Algısı	13
2.2.2. Bizans Saraylarında Taht Odaları ve İmparator Tahtları	19
2.2.2.1. Büyük Saray	20
2.2.2.2. Boukoleon (Hormisdas) Sarayı	26
2.2.2.3. Mangana (Manganoi) Sarayı	28
2.2.2.4. Lausos Sarayı	29
2.2.2.5. Myrelaion Sarayı	31
2.2.2.6. Blakhernai Sarayı	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİZANS SANATI ÖRNEKLERİ İŞİĞİNDA İMPARATOR TAHTI İMGELERİ

3.1. Taht İmgelerinin Tipolojik Dağılımı	36
3.1.1. Arkalıklı Tahtlar	36
3.1.1.1. Lir Şekilli Arkalıklı Tahtlar	37
3.1.1.2. Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli Arkalıklı Tahtlar	38
3.1.1.3. Düz- Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar	40
3.1.1.4. Sırtı Kavisli – (Derinliğine Yarı Dairesel) Arkalıklı Tahtlar	40
3.1.1.5. Çift Kişilik Arkalıklı Tahtlar	41
3.1.1.6. Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıklı Tahtlar	42
3.1.1.7. Sırtı İstiridye Şeklinde Arkalıklı Tahtlar	42
3.1.2. Arkalıksız (Sırtı Açık) Tahtlar	45
3.1.2.1. Bacakları Dönmüş (yuvarlak ayaklı) Arkalıksız Tahtlar	45
3.1.2.2. Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Tahtlar	46
3.1.2.3. Kutu Benzeri Arkalıksız Tahtlar	46
3.1.2.4. Aslan Başlı ve Ayaklı Arkalıksız Tahtlar (Konsül Tahtları)	48
3.1.2.5. Çapraz Ayaklı Arkalıksız Tahtlar	48
3.2. Taht İmgelerinin Eser Türlerine Göre Dağılımı	50
3.2.1. Fresk ve Mozaiklerde İmparator Tahtı	50
3.2.2. El Yazmalarında İmparator Tahtı	54
3.2.3. Fildişi Eserlerde İmparator Tahtı	58
3.2.4. Sikkelerde İmparator Tahtı	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SEMBOLİK VE İKONOĞRAFİK OLARAK İMPARATOR TAHTI İMGELERİ

4.1. Hz. İsa'nın İmparator Tahtında ve Diğer Tahtlarda Tasvirleri	65
4.2. Boş Taht Sahneleri ve Tasvirleri	71

BEŞİNCİ BÖLÜM
KATALOG

5.1. Fresk ve Mozaik Eserlerde İmparator Tahtı	74
5.2. El Yazma Eserlerde İmparator Tahtı	88
5.3. Fildişi Eserlerde Taht	110
5.4. Sikkelerde İmparator Tahtı	118
5.5. Hz. İsa'nın Taht Tasvirleri	132
5.6. Boş Taht	176

ALTINCI BÖLÜM
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

KAYNAKÇA

193

198

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Çiz.	Çizim
Ed.	Editör
Fol.	Folyo
Kat. No.	Katalog Numarası
Lat.	Latince
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra
Res.	Resim
Vol.	Volume

RESİMLER LİSTESİ VE ÇİZİMLER LİSTESİ

RESİMLER LİSTESİ

- Res. 1:** Tutankhamon' un Tahtı.
- Res. 2:** Tutankhamon' un Tahtından Detay.
- Res. 3:** Knossos Sarayı Restore Görünümü, Knossos, Yunanistan, (MÖ. 1700-1370).
- Res. 4:** Knossos Sarayı, Taht Odası, Kuzey Duvarı.
- Res. 5:** Knossos Sarayı Taht Odasında Taht ve Oturma Bankları.
- Res. 6:** Büyük Saray'ın Yerleşim Planı ve Büyük Saray'ın Tahmini Rekonstrüksiyonu.
- Res. 7:** Gölgeleklili (Kanopi) Taht Betimlemesi. Paris' teki İmparatorluk Kütüphanesi'nde St. Gregory Nazianzen' in eserlerini içeren MS. 9. yüzyıldan kalma gravürü.
- Res. 8:** İmparator Theophilos' un Kullandığı Mekanik Taht.
- Res. 9:** Günümüze ulaşan şekliyle Boukoleon Sarayı, (2008).
- Res. 10:** Boukoleon Sarayı' nı gösteren gravür (Gülgün Köroğlu arşivi).
- Res. 11:** Çevrelerindeki kalıntılarla birlikte Antiokhos ve Lausos Sarayları.
- Res. 12:** Myrelaion Rotunda' sı ve Rotunda üzerine MS. 10. yüzyılda inşa edilen saray ile Myrelaion Kilisesi'nin canlandırması.
- Res. 13:** İstanbul - Tekfur Sarayı Müzesi (2019).
- Res. 14:** Ayasofya İmparator Kapısı Mozaiği, imparator VI. Leo Hz. İsa'ya secde ederken (MS. 10. yüzyıl başı).
- Res. 15:** Harbaville triptikonundan detay. Deesis ve Azizler, Louvre Müzesi. (MS. 10. yüzyıl ortaları).

Res. 16: Masumların Öldürülmesi Sahnesi, Chora Manastırı (Kariye Cami), Dış Narteks Bölümü.

Res. 17: Suriye valisi Kyrinius önünde nüfus sayımı, Chora Manastırı (Kariye Cami), Dış Narteks Bölümü.

Res. 18: Resim 17' den taht detayı.

Res. 19: Barberini Diptikonu, Paris Louvre Müzesi. (MS. 6. yüzyıl).

Res. 20: Hz. İsa Pontius Pilatus' un önünde. San't Apollinaire Nuovo Bazilikası, Ravenna.

Res. 21: II. Nikephoros Phokas ve Ailesi. Çavuşın Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi Kuzey Apsisi, Kapadokya.

Res. 22: II. Nikephoros Phokas ve Ailesi. Çavuşın Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi Kuzey Apsisi, Kapadokya.

Res. 23: Pontius Pilatus' un yargısı. Çavuşın Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi Kuzey Apsisi, Kapadokya.

Res. 24: İmparator II. Basil yarış pistinde. Kathisma freski, Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.

Res. 25: Yarış pistindeki (hipodrom) imparator II. Basil' in detay görüntüsü. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.

Res. 26: İmparator VII. Konstantin Porphyrogenetos ve Kiev Prensesi Olga. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.

Res. 27: İmparator Diocletianus tarafından Aziz George' nin mahkeme edilişi. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.

Res. 28: İmparator I. Konstantin ve Piskoposlar Ekümenik Konseyi'nde. Demre St. Nicholas Kilisesi, Antalya.

Res. 29: Piskoposlar toplantısı, (Endemousa Sinod). Demre St. Nicholas Kilisesi, Antalya.

Res. 30: İmparator I. Konstantin' de cüzzam var. San Silvestro Şapeli batı duvarı, Roma.

Res. 31: İyileşen imparator Konstantin papalık tacını Sylvester' a veriyor. San Silvestro Şapeli batı duvarı, Roma.

Res. 32: Roma İmparatoru Diocletianus önünde şehitlik sahnesi. Aziz George Kilisesi, Hanya, Yunanistan.

Res. 33: Aziz Basileus ve imparator Valens. Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 104r.

Res. 34: İmparator I. Theodosius tahtında otururken. Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 239r.

Res. 35: İmparator Konstantin' in annesi Helena tahtında otururken. Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 440r.

Res. 36: İmparator John Komnenos tahtında otururken. Barb.gr.372. Fol. 29r.

Res. 37: Tahtında oturan imparator. Barb.gr.372. Fol. 86v.

Res. 38: İmpator Nikephoras Botaneiates tahtında otururken. John Chrysostom' un Homilyesi, Coislin 79. Fol. 2r. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 39: Tahtında oturan imparator Nikephoras Botaneiates ve karşısında keşiş. John Chrysostom' un Homilyesi, Coislin 79. Fol. 2bis-r. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 40: İmparator I. Michael ve karısı yan yana tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 10r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 41: İmparator I. Michael tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 11r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 42: İmparator V. Leon' un tahta çıkış sahnesi. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 12v. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 43: İmparator I. Michael tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 13r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 44: İmparator V. Leon, Stoudios Manastırı'nda tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 13v. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 45: Çift kişilik tahtta yan yana oturan imparator ve eşi. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 24v. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 46: Tahtında oturan imparator II. Michael asi Thomas'ın adamları ile pazarlık yaparken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 34r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 47: İmparator Theophilos' un tahta çıkış sahnesi. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 42v. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 48: İmparator Theophilos ile imparatoriçe Theodara çift kişilik tahtta birlikte otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 45r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 49: İmparator III. Michael ve annesi çift kişilik tahtta birlikte otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 87r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 50: İmparator V. Leon tahtında otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 23r. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 51: İmparator II. Andronikos Paleologos. Vat. Gr. 1851.Fol. Lr. (MS. 13.-14. yüzyıllar).

Res. 52: İmparator II. Andronikos Paleologos. Vat. Gr. 1851. Fol. 2v. (MS. 13.-14. yüzyıllar).

Res. 53: İmparator VI. John Kantakouzenos, Grec 1242. Fol. 5v. (MS. 14. yüzyıl).

Res. 54: İmparator II. Konstantius tahtında otururken. Barb.Lat.2154.pt.B. Fol. 13r. (Kopya Eser, MS. 17. Yüzyıl).

Res. 55: Psikopos Maximian Tahtı, Archiepiscopal Museum, Ravenna (MS. 6. yüzyıl).

Res. 56: İmparatoriçe Ariadne tahtta otururken, Fildişi Diptik, Viyana Sanat Tarihi Müzesi (MS. 6. Yüzyıl).

Res. 57: Konsül Rufius Probianus' un Fildişi Diptiği, Roma (MS. 400).

Res. 58: Konsül Areobindus' un Fildişi Diptiği, Hermitage Müzesi, Rusya. (MS. 506).

Res. 59: Manlius Boethius' un Fildişi Diptiği. Santa Giulia Şehir Müzesi, Brescia, İtalya. (MS. 5. yüzyıl sonu).

Res. 60: Clementinus' un Fildişi Diptiği, World Museum, Liverpool. (MS. 513).

Res. 61: Konsolos Anastasius' un Fildişi Diptiği, Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (MS. 517).

Res. 62: Konsolos Anastasius' un Fildişi Diptiği 'Gorgoneia', Roma ve Konstantinopolis' in kişileştirmelerinden detay.

Res. 63: Konsolos Magnus' un Fildişi Diptik Yaprağı, MS. 518. Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 64: İmparator I. Iustinianus' a ait follis. Adana Arkeoloji Müzesi.

Res. 65: İmparator II. Iustinos ve eşi Sophia'ya ait follis. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 66: İmparator I. Basil' e ait bronz sikke. Metropolitan Sanat Müzesi.

Res. 67: İmparator I. Basil' e ait altın solidus.

Res. 68: İmparator VII. Konstantin Porphyrogennetos' a ait altın solidus. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 69: İmparator I. Romanos' a ait altın solidus.

Res. 70: İmparator IV. Michael Paphlagon' a ait nomisma histamenon. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 71: İmparator X. Konstantin' e ait nomisma histamenon. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 72: Eudokia Makrembolitissa (X. Konstantinos'un ikinci karısı)' ya ait altın histamenon. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 73: İmparator I. Aleksios Komnenos' a ait altın hiperpiron. Bizans ve Hıristiyan

Müzesi, Atina.

Res. 74: İmparator Andronikos I Komnenos' a ait altın sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 75: İmparator III. Alexios Angelos' a ait elektrik sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 76: İmparator Theodore II. Laskaris' e ait gümüş sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 77: İmparator John VI Kantakouzenos' a ait gümüş sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu.

Res. 78: Hz. İsa Aziz Peter ve Aziz Paul arasında, Roma. (MS. 4. yüzyıl).

Res. 79: Hz. İsa Havariler Arasında, Domitilla Katakombu, Roma. (MS. 4. yüzyıl).

Res. 80: Hz. İsa Havariler Arasında, Domitilla Katakombu, Roma. (MS. 4. yüzyıl).

Res. 81: Hz. İsa mücevherlerle süslenmiş gösterişli bir taht üzerinde, Santa Pudenziana apsis mozaiği, Roma. (MS. 401-417).

Res. 82: Hz. İsa Melekler arasında, Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası güney duvarı, Ravenna, İtalya. (MS. 6. yüzyıl başı).

Res. 83: Hz. Meryem ve çocuk İsa taht üzerinde, Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası. Ravenna, İtalya. (MS. 6. yüzyıl başı).

Res. 84: Tahtta oturan Hz. İsa Aziz Peter ve Aziz Paul arasında / Tahtta oturan Hz. Meryem ve Çocuk İsa melekler arasında, fildişi diptikon. Bode Müzesi, Berlin (MS. 6. yüzyıl).

Res. 85: İsa'nın göğe yükselişinin betimlendiği duvar halısı, Ohio Cleveland Sanat Müzesi, (MS. 6. Yüzyıl).

Res. 86: Üstte tahtta oturan İsa Mesih, altta tahtta oturan Kutsal Bakire ve Havariler,

Bawit, St. Apollo Manastırı, Kahire. (MS. 6 yüzyıl).

Res. 87: Tahtta oturan Theotokos Meryem ve Çocuk İsa, Ayasofya, İstanbul (MS. 9. yüzyıl).

Res. 88: Tahtta oturan Hz. İsa, Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. Giriş sayfası, (MS. 9. yüzyıl).

Res. 89: Tahtta oturan Hz. İsa, Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 67v. (MS. 9. yüzyıl).

Res. 90: Tahtta oturan Hz. İsa, Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Vat. Gr. 699. Fol.72v. (MS. 9. yüzyıl).

Res. 91: Tahtta oturan Hz. İsa, fildişi panel, Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (MS. 10. yüzyıl ortası).

Res. 92: Tahtta oturan Hz. İsa, fildişi triptikon, (MS. 10. Yüzyıl).

Res. 93: Altın yaldızlı taht üzerinde Meryem Ana ve kucağında Çocuk İsa, Ayasofya, İstanbul. (MS. 10. Yüzyıl).

Res. 94: Hz. Meryem ve kucağında Çocuk İsa, Göreme Çavuşın Güvercin Evi (Nikeforos Fokas) Kilisesi, Kapadokya (MS. 10. yüzyıl).

Res. 95: Taht üzerinde Pantokrator İsa, Direkli Kilise, Güzelyurt, Aksaray. (MS. 10.- 11. yüzyıl).

Res. 96: Tahtta oturan Hz. İsa, Yeni Tokalı Kilise, Nevşehir. (MS. 10. Yüzyıl).

Res. 97: Hz. Meryem kucağında Çocuk İsa ile, Eski Tokalı Kilise, Göreme Vadisi, Kapadokya, (MS. 10. yüzyıl başları).

Res. 98: Deesis ve tahtta oturan Hz. İsa, 10. yüzyıl. Ayvalı Kilise, Kuzey Nef, Doğu Tonoz Alınlığı, Güllüdere Vadisi, Nevşehir.

Res. 99: Taht üzerinde Pantokrator İsa ve Meryem' e Müjde, La Cripta di Sante Cristina

e Marina (Azize Kristina ve Azize Marina Kriptası), Güney İtalya, (MS. 10.- 11. yüzyıl).

Res. 100: Hz. Meryem kucağında Çocuk İsa ile tahtta oturuyor. Fildişi Plaket, (MS. 10.- 11. yüzyıl).

Res. 101: Tahtta oturan Hz. İsa, Fildişi Triptik, Louvre Müzesi, Paris. (MS. 10.-11. yüzyıl).

Res. 102: Taht üzerinde Pantokrator İsa, Pala d'Oro (Altın Sunak), San Marco Bazilikası, Venedik, (MS. 10.-14. yüzyıl).

Res. 103: Taht üzerinde Pantokrator İsa, Haçlı Kilise, Kızılçukur Vadisi, Nevşehir, (MS. 11. yüzyıl).

Res. 104: Taht üzerinde Pantokrator İsa ve yanında imparator IX. Konstantinos ile Zoe, Ayasofya, İstanbul. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 105: Tahtta oturan Hz. İsa, Tağar Kilisesi, Ürgüp. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 106: Hz. Meryem kucağında Çocuk İsa ile tahtta oturuyor. Katholikon apsis mozaiği. Hosios Loukas Manastırı, Yunanistan. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 107: Tahtta oturan Hz. İsa, El Yazması Vat.gr.752.pt.1. Fol. 27v. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 108: Son Yargı. Tahtta oturan Hz. İsa, Panagia Chalkeon Kilisesi, Selanik (MS. 11. yüzyıl başı).

Res. 109: Deesis. Tahtta oturan Hz. İsa, Elmalı Kilise. Göreme Açık Hava Müzesi, (MS. 11. yüzyıl ortaları).

Res. 110: Tahtta oturan Hz. İsa, Fildişi Triptik. Bode Müzesi, Berlin. (MS. 11.-12. yüzyıllar).

Res. 111: Deesis. Tahtta oturan Hz. İsa, La Cripta di San Leonardo (Aziz Leonardo Kriptası), Güney İtalya. (MS. 12.-13. Yüzyıllar).

Res. 112: Bağışçı Nicephorus Magistros, Meryem Ana aracılığıyla tahtta oturan Mesih'e kilisenin modelini sunuyor, Panagia Phorbiotissa Asinou Kilisesi, Nikitari, Kıbrıs. (MS.

13. yüzyıl).

Res. 113: Deesis. Tahtta oturan Hz. İsa, St. Neophytus Manastırı, Baf, Kıbrıs (MS. 12. yüzyıl).

Res. 114: Kutsal Haç içerisinde Tahtta oturan Hz. İsa betimlemesi, Cosenza Katedrali, (MS. 12. yüzyıl).

Res. 115: Deesis. Tahtta oturan Hz. İsa, Proedros Konstantin'in altın ve emaye kolye ucu. (MS. 12. yüzyıl).

Res. 116: Hz. Meryem kucağında Çocuk İsa ile tahtta oturuyor, Saint George Kilisesi, Kurbinova, Kuzey Makedonya. (MS. 1192).

Res. 117: Taht üzerinde Pantokrator İsa, San Paolo Bazilikası, Roma, İtalya. (MS. 1220-1227).

Res. 118: Taht üzerinde Hz. İsa, Silvester Şapeli, Roma. (MS. 13. Yüzyıl).

Res. 119: Taht üzerinde Hz. İsa ve Hz. İsa'ya Tapınma. Ambülatuvar. Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya (Elasson) Kuzey Teselya, Yunanistan. (MS. 1295/6).

Res. 120: Theodoros Metokhites' in taht üzerindeki Hz. İsa'ya Chora'nın Maketini Sunması, Chora Manastırı, İstanbul. (MS. 14. yüzyıl).

Res. 121: Taht üzerinde Pantokrator İsa, Fethiye Müzesi, (Pammakaristos Manastırı), İstanbul. (MS. 14. yüzyıl).

Res. 122: Arkalıksız taht betimi, Hetoimasia'nın Rölyefi, Bode Müzesi, Berlin. (MS. 5. yüzyıl).

Res. 123: Boş Taht betimli mozaik, S. Maria Maggiore, Roma. (MS. 5. yüzyıl).

Res. 124: Boş Taht betimli mozaik. S. Matrona Şapeli, San Prisco, İtalya (MS. 5. yüzyıl).

Res. 126: Boş Taht betimli mozaik. Arian Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya (MS. 6.yüzyıl).

Res. 127: Boş Taht betimli mozaik. Aziz Kozmas ve Damianos Bazilikası, Roma. (MS. 6. yüzyıl).

Res. 128: Boş Taht betimli fildişi kutu. Ohio Cleveland Sanat Müzesi, (MS. 6. yüzyıl).

Res. 129: Boş Taht betimli mozaik. Hetoimasia Sahnesi, İznik, Koimesis Tes Theotokos Kilisesi, Bursa. (MS. 8. yüzyıl).

Res. 130: Boş Taht sahnesi. Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 301r. (MS. 9. yüzyıl).

Res. 131: Boş Taht sahnesi. Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 355r. (MS. 9. yüzyıl).

Res. 132: Boş Taht betimli mozaik. Hetoimasia sahnesi. San Zeno Şapeli, Santa Prassede, Roma. (MS. 9. yüzyıl).

Res. 133: İki Yanında Baş Melekler Bulunan Hetoimasia ve Azizler, Fildişi İkon. Louvre Müzesi, Paris. (MS. 10.-11. yüzyıl)

Res. 134: Pentekost. Boş Taht betimli mozaik. Hosios Loukas Manastırı, Phocis, Yunanistan. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 135: Son Yargı. Boş Taht betimli fildişi panel. Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (MS. 11. yüzyıl).

Res. 136: Pala d'Oro (Altın Sunak) üzerinde boş taht betimi. Hetoimasia sahnesi, San Marco Bazilikası, Venedik (MS. 12. yüzyıl).

Res. 137: Son Yargı. Boş Taht betimli mozaik. Grottaferrata Manastırı Kilisesi. Roma. (MS. 13. yüzyıl ikinci yarısı)

Res. 138: Boş Taht betimli fresk. Hetoimasia Sahnesi, Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya (Elasson) Kuzey Teselya, Yunanistan. (MS. 1295/6).

ÇİZİMLER LİSTESİ

- Çiz. 1:** Tahtı Oluşturan Kısımlar
- Çiz. 2:** Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht
- Çiz. 3:** Üst Kısım Aşağıya Bakan Lir Şekilli Taht
- Çiz. 4:** Sırtı Düz ve Tepesi Yukarı Doğru Kavisli Taht
- Çiz. 5:** Sırtı Düz ve Tepesi Aşağıya Doğru Kavisli Taht
- Çiz. 6:** Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht
- Çiz. 7:** Sırtı Kavisli – (Derinliğine Yarı Dairesel) Taht
- Çiz. 8:** Sırt Kısımından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht
- Çiz. 9:** Oturak Kısmı Birleşik Çift Kişilik Taht
- Çiz. 10:** Oturak Kısmı Ayrık Çift Kişilik Taht
- Çiz. 11:** Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht
- Çiz. 12:** Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht
- Çiz. 13:** Sırtı İstiridye Şeklinde Taht
- Çiz. 14:** Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht
- Çiz. 15:** Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht
- Çiz. 16:** Kutu Benzeri Arkalıksız Taht
- Çiz. 17:** Aslan Başlı ve Ayaklı Taht (Konsül Tahtları)
- Çiz. 18:** Çapraz Ayaklı Arkalıksız Taht

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	Arkalıklı taht tiplerinin dönemlere göre dağılımı	44
Tablo 2	Arkalıksız taht tiplerinin dönemlere göre dağılımı	49

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

“Bizans Sanatında İmparator Tahtları” başlıklı tez çalışmasında, Bizans imparatorlarının hüküm sürdükleri yıllar içerisinde makamlarını temsil eden tahtlar, dönemin vali, konsül, piskopos gibi önemli devlet görevlilerinin kullandıkları tahtlar da dâhil olmak üzere terminolojik ve tipolojik olarak değerlendirilmişler, sonrasında ikonografik olarak yorumlanmaya, köken ve biçim özellikleri bakımından ele alınarak genel bazı başlıklar altında gruplandırılmaya çalışılmışlardır.

Ayrıca çalışma boyunca Bizans imparator tahtlarının Hz. İsa ile olan ilişkisine değinilip, sahip oldukları dini-ikonografik anlamlar üzerine de yoğunlaşmıştır. Hz. İsa'nın imparator tahtlarının haricinde oturduğu tahtlar ve Hz. İsa'nın ikinci gelişi için hazırlanmış boş tahtlar da ele alınmıştır.

Çalışmamızın öncelikli amaçlarından biri, Bizans imparatorlarının tahtları hakkında yeter derecede bilgi edinerek bu konudaki bazı sorunlara çözüm önerisi getirmektir. Zira, gerekli bilgilere ulaşıldıktan sonra tahtların hangi dönemlerde hangi imparatorlar tarafından ve imparator dışında kimler tarafından ne derece kullanıldıkları tespit edilebilecektir. Bu tespitler sonucunda tahtların tip ve biçim özelliklerine göre kronolojik gelişimleri takip edilebilecek, ait oldukları kişilerin statüsüne göre değişiklik gösterip göstermedikleri konusu açığa çıkarılabilecektir. Ayrıca, Bizans sanatında tahtların hangi eserlerde daha çok karşımıza çıktığını görmek ve durum hakkında yorumlar getirmek öncelikli amaçlarımız arasındadır.

Yanı sıra tahtlar hakkında bazı araştırma soruları sorarak nitelikli bilgiler ışığında konu ile ilgili hipotezler geliştirmek önemli hedeflerimizdendir. Bizans döneminde imparator tahtları form açısından nasıldı? Tahtların yapımında ve süslemelerinde hangi malzemeler kullanıldı? İmparator tahtlarından günümüze gelen var mı yoksa hepsi yok mu oldular? Bu tahtlar hakkında önemli bilgi kaynağımız olan Bizans sanat eserleri içerisinde taht imgeleri en çok hangi eser grubunda karşımıza çıkmaktadır? Ayrıca, tahtlara sadece imparatorlar mı oturuyordu yoksa bu tahtlara oturan başka kişi ya da karakterlerde mevcut mudur? Örneğin, Bizans sanatında sıklıkla karşılaştığımız bir bezeme unsuru olarak, Hz. İsa

imparator tahtlarına neden oturtuldu? gibisinden sorular bizim burada çözüm bulmaya çalıştığımız başlıca problemlerdir.

Bu sorular ve amaçlar doğrultusunda çalışmamızda kapsam olarak Erken Bizans döneminden (MS. 330-726), Geç Bizans dönemine kadar (MS. 1204-1453) geçen süre içerisindeki tahtlar, Bizans sanatı örnekleri ışığında ele alınmaya çalışılmıştır. Başta duvar resimleri ve el yazmaları olmak üzere, fildişi eserler, sikkeler gibi literatürde yayınlanmış ve ulaşılabilen 119 adet Bizans eseri üzerindeki taht sahneleri incelenmiştir. İncelenen tahtlar kronolojik sıra ile tanıtılmıştır. Ayrıca konu ile ilgili olması bakımından erken dönem Roma ve Ravenna gibi merkezlerdeki, duvar resimleri ve mozaiklerle birlikte Venedik'teki Bizans etkili bazı eserler de kapsam içine alınmışlardır. Ancak, Bizans resim sanatı etkisi altında üretilen, fakat Bizans sonrası dönemlere ait olan ahşap ikonalar ya da bazı resim örnekleri kapsam dışı bırakılmışlardır.

Bununla birlikte araştırma boyunca karşılaştığımız sorunlardan en önemlisi, oldukça zengin bir yazınsal tarihe sahip Bizans toplumunun günlük hayat, dini yaşam ve resmi törenlerle ilgili çok sayıda kaynağa sahip olmasına rağmen imparator tahtları ile ilgili doğrudan bir kaynağın günümüze ulaşmış olmaması idi. Buna rağmen mevcut Bizans yazınsal eserlerinin bazılarının satır aralarında tahtlar ile ilgili bilgiler bulmak mümkün olmakla birlikte, doğrudan imparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos (MS. 913-959) tarafından kaleme alınmış olan *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* ya da başka bir deyişle Törenler Kitabı'nda tahtlar ve taht salonları ile ilgili önemli bilgilere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Ayrıca bugün Madrid Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan ve bundan dolayı da Madrid Skylitzes El Yazması olarak bilinen tarih kitabı ve bu kitap gibi diğer bazı el yazması eserlerin sahip olduğu betimlemeler konu ile ilgili önemli kaynaklarımız arasında sayılırlar.

Bizans imparator tahtları ile ilgili şüphesiz en önemli bilgi kaynağı, başta resim olmak üzere, taht imgesini konu alan heykel ve oymacılık gibi Bizans sanat eserleridir. Bu yüzden doğrudan ya da dolaylı olarak Bizans resim sanatını ele alan ve Bizans tasvirleri içeren yayınlar çalışma boyunca yararlandığımız en önemli kaynaklar olmuşlardır. Bunların kimisi bugün hala Bizans sanatına ilişkin önemli başvuru kaynakları olup, sahip oldukları görsellerle konu hakkındaki bilgilerimizin pekişmesini sağlayan başlıca eserlerdir. Bu başvuru kaynaklarından diğer önemli olan eserler katedraller olmuştur. Piskoposların oturduğu bu tahtlar Bizans dönemi taht tipleri hakkında bize bilgiler verir.

Bizans tahtlarına ilişkin taramalar yaparak, taht örneklerine ulaşmaya çalıştığımız bu kaynakların ilki, görsellerinden sıkça yararlandığımız Alman arkeolog Joseph Wilpert'in 1903 ve 1916 tarihli yayınları olmuştur. 1903 tarihli *Malereien Der Katakomben Roms* (Roma yer altı mezarlarının resimleri) yayınında katakomplarda yer alan duvar resimleri ve tarih bilgisi yer almıştır. 1916 tarihli, *Die Römischen Mosaiken und Malereien der Kirchlichen Bauten vom IV. Bis XIII. Jahrhundert* (Roma mozaikleri ve kilise yapılarının resimleri) adlı üç ciltlik yayında MS. 4. yüzyıldan MS. 13. yüzyıla kadarki kilise yapılarının mozaik süslemeleri yer almıştır.

Bununla birlikte, Charles Diehl'in 1923 basımlı '*Manuel' D'Art Byzantin* isimli kaynak eseri konu ile ilgili genel bilgileri içermesi, Adolph Goldschmidt ve Kurt Weitzmann'ın ortak yayını olan 1934 tarihli *Die Byzantinischen Elfenbeinskulpturen des X. - XIII. Jahrhunderts* adlı yayın ise, Bizans tahtlarının geç dönem örneklerini görebildiğimiz MS. 10. ve 13. yüzyıllara ait Bizans fildişi heykelleri tanıtması bakımından oldukça önemlidir.

Andre Grabar'ın 1953 tarihli *Byzantine Painting* ve 1967 tarihli *The Art Of The Byzantine Empire Byzantine Art In The Middle Ages* isimli yayınları da konumuz kapsamında yararlandığımız önemli eserler arasındadırlar. Özellikle ikinci yayında Bizans sanatının genel özellikleri, Ortaçağ Bizans sanatına tarihsel bir bakış ve on üçüncü yüzyıldan on beşinci yüzyıla kadar figüratif sanatlar yer almıştır.

Bizans Sanatı çalışmalarının önemli isimlerden biri olan David Talbot Rice'in çalışmaları da bu kapsamda başvurduğumuz önemli kaynaklar arasındadırlar. Özellikle 1957 yılı basımlı *The Beginnings of Christian Art* ve 1963 basımlı *Art Of the Byzantine Era* isimli iki kitap içerik ve görsel bakımdan oldukça önemlidir.

James D. Breckenridge'in *Dumbarton Oaks Papers*'ın süreli yayınında basılan 1980/81 tarihli *Christ on the Lyre-Backed Throne* başlıklı makalesi de yine araştırmamız için önemli kaynaklardan birisi olmuştur. Mesih'in lir taht üzerinde görüldüğü sikkeler, el yazma eserler ve mozaik eserlerden örnekler vererek, taht üzerindeki İsa betimlemelerinin ikonografik önemini anlatmıştır.

Çalışmamızda taht tiplerinin sınıflandırılmasının tespiti için sıkça yararlandığımız kaynak ise, Maria G. Parani'nin 2003 tarihli *Reconstructing The Reality Of Images Byzantine Material Culture and Religious Iconography (11 th-15th Centuries)* adlı kitabı

olmuştur. Yazar kitabın dördüncü bölümünde taht terimini ve tahtları iki gruba ayırıp anlatmıştır.

Bahsettiğimiz bu kaynakların yanı sıra Bizans resim sanatı, saray yaşımı ve dolaylı yollardan da olsa taht konusunu ele alan çok sayıda makale ve kitap başvurduğumuz eserler arasında sayılabilir. Yine taht sahnesi ile ilgili olarak, başta el yazmaları, sikke ve fildişi gibi eserlerin görsellerini elde etme imkânı bulduğumuz çeşitli müze koleksiyonları ve bu koleksiyonların resmî web sayfaları da sıklıkla yararlandığımız kaynaklardandır.

Çalışmamızın ilk aşamasında Bizans sanatında görülen imparator tahtları ve Hz. İsa'nın taht tasvirlerinin tespitine ulaşmak için kütüphaneler, arşivler, on-line kaynaklar irdelenip genel literatüre ulaşılmıştır. Müzeler on-line ziyaret edilerek sanat eserlerine ulaşıp tahtlar hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Yurtdışında yer alan müzelerin koleksiyonlarında bulunan eserlerin orijinal resimlerini kullanmak için müzelerin web sayfalarından yararlanılmıştır. Ayrıca özellikle ülkemizde yer alan Bizans dönemi kiliseleri üzerine hazırlanan tezler, kitaplar ya da varsa kiliselerin on-line sitelerinden duvar resimleri incelenerek olası taht sahneleri taranmıştır. Duvar resimlerine bakılan kiliseler sırasıyla;

Aksaray ili *Ihlara*’ da yer alan Ağaçalı Kilise, Eğritaş Kilisesi, Karanlık Kale Kilisesi, Kokar Kilise, Pürenli Seki, Sümbüllü Kilisesi, Yılanlı Kilise. *Belısırma*’ da Ala Kilise, Bahattin Samanlığı, Batkın Kilise, Bezirhane Kilisesi, Direkli Kilise, Eskibaca Kilise, Karagedik Kilise, Kırkdamaltı St. Georges Kilisesi. *Güzelyurt*’ ta Ahmatlı Kilise, Cafarlar/Hacı Saadet Koç Kilisesi, Çömlekçi Kilise, Kalburlu Kilise, Kızıl Kilise, Kilise Camii- Aziz Gregorius Nazianos Kilise, Sivişli Kilise. *Selime*’ de Meryem Ana Kilisesi, Anatepe Kilisesi.

Antalya ilinde St. Nicholas Kilisesi.

Bursa ili *Gemlik*’ de Hagios Aberkios Kilisesi. *Mudanya*’ da Aya Sotiri, Panagia Pantobasilissa Kemerli Kilisesi. *Trilye*’ de Fatih Cami (Hagios Stephanos Kilisesi). *Kumyaka*’ da Başmelekler (Taksiarkhes) Kilisesi. İznik Ayasofya Camii (Kilisesi), İznik Koimesis Kilisesi.

Edirne ilinde Enez Ayasofya Fatih Camii, Kaleiçi Ayasofya, Kral Kızı Bazilikası.

Eskişehir ilinde Başara Güney ve Kuzey Kiliseleri, Başmelek Mikhael Kilisesi.

İstanbul ilinde Ayasofya Camii, Kariye Camii, Fethiye Müzesi (Pammakaristos

Manastırı), Fenârî İsâ Camii (Konstantin Lips Manastırı), Myrelaion Manastır Kilisesi (Bodrum Cami), Pantepoptes (Eski İmaretiatik Cami), Aya İrini Kilisesi, Gül Cami (Theodosia Manastırı), Pantokrator Kilisesi (Zeyrek Cami).

Kayseri ilinde Ortaköy H. Georgios Kilise, Ortaköy Hagia Barbara Kilise, Beşaret Kaya Kilisesi, Gereme Panagia Kilisesi, Ballık Kilise, Erdemli Nikolaos Kilisesi, Güzelöz Haç Kilisesi, Güzelöz Mavrucan Kilise Cami (H. Eustathios Kilisesi), Yeşilhisar/Başköy Meryem Ana Manastırı. *Soğanlı*’ da Soğanlı Kubbeli Kilise (Yeşilhisar), Soğanlı Tahtalı Azize Barbara Kilisesi, Soğanlı Karabaş Kilisesi, Soğanlı Geyikli Kilise, Soğanlı Yılanlı Kilise. *Mavrucan*’ da Mavrucan 1 No’lu (Mistikan) Kilise, Mavrucan 2 No’lu Kilise, Mavrucan 3 No’lu Kilise, Mavrucan 4 No’lu (Ağaçlık) Kilise, Mavrucan 15 No’lu Kilise, Mavrucan Hagios Basileios Kilise, Mavrucan Mikhael Kilise, Mavrucan Hagios Stratilates Kilise.

Kırklareli ilinde Vize Gazi Süleyman Paşa Cami Küçük Ayasofya Kilisesi.

Mersin ilinde Dağpazarı Kilisesi 1-2-3 Nolu Kiliseler, Alahan Manastırı.

Neveşehir ili Göreme’ de Tokalı (Eski ve Yeni) Kilise, El Nazar Kilisesi, Aziz Onuphorios (Yılanlı) Kilisesi, Karanlık Kilise, Elmalı Kilise, Çarıklı Kilise, Yusuf Koç Kilisesi, Azize Katerina Kilisesi, Pancarlık Kilisesi, Saklı Kilise, Ayvalı Kilise, Theotokos Yohannes Kilisesi.

Yaptığımız bu değerlendirmelerin sonucunda tespit edilen taht tasvirleri için katalog oluşturulmuş, katalogda taht tasvirleri ikonografik ve tipolojik değerlendirilmiştir. Sonraki aşamadaysa belirlenebilen tüm tahtlar, kullandıkları dönem ve tipleri dikkate alınarak gruplara ayrılmışlar ve bulunan taht tipleri farklı başlıklar altında değerlendirilerek ve çizimleri yapılmış tezin ilgili kısmında incelenmişlerdir.

Tezimizin “*Taht Kavramı ve Kökeni*” başlıklı ikinci bölümünde, taht kavramı ve tahtın kelime anlamı ile kökenine değinilerek, ne anlam ifade ettiği üzerine durulmuştur. Bizans öncesi dönemlerde ve Bizans dönemindeki taht kavramının burada ayrı başlıklar altında açıklanması uygun görülmüştür.

Bizans kültür ve uygarlığında ideal yaşam ve hiyerarşi konuları ile birlikte Bizans imparatorluk kurumu ve hanedanlık hakkında da bilgiler verilmiştir. Bizans Saraylarında Taht Odaları ve İmparator Tahtları, alt başlık olarak verilip bu kısımda imparatorluk süresince İstanbul’da inşa edilmiş olan bazı önemli saraylar incelenmiş ve bu saraylarda bir

zamanlar taht odalarında yer alan tahtlar ile ilgili çıkarımlar yapılmaya çalışılmıştır. Sarayların önemli olduğunu düşündüğümüz bazıları, başlıklar altında tanıtılmıştır.

Üçüncü bölüm, “*Bizans Sanatı Örnekleri Işığında İmparator Tahtı İmgeleri*” başlığını taşımakta olup, bu başlık altında Bizans sanatı örnekleri ışığında belirleyebildiğimiz imparator tahtları tiplere ayrılmaya çalışılmış, bu tiplerin genel özellikleri belirtilerek şematik çizimler ışığında okuyucuya sunulmuşlardır. Ayrıca alt başlıklar halinde tahtların Bizans döneminde yer almış eser türlerine göre dağılımı da yapılmış olup, fresk ve mozaikler başta olmak üzere, el yazmaları, fildişi eserler ve sikkeler bu eser gruplarının başında gelir. Bizans resim sanatının ve dolayısıyla taht betimlerinin yer aldığı bir başka eser türü olan ikonalar ise günümüze ulaşan ikonaların birçoğunun Bizans sonrası dönemlere ait olmaları nedeniyle kapsam dışı bırakılmış olup, bu eserler üzerindeki bazı taht tasvirleri karşılaştırmalı değerlendirmede zaman zaman ele alınmışlardır.

Tezimizin dördüncü bölümü olan, “*Sembolik ve İkonografik Olarak İmparator Tahtı İmgeleri*” başlığı altında, taht kavramının Bizans ikonografisindeki yerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve imparator tahtı betimlerinin neden önemli olduklarını aktarabilmek için konuya uygun alt başlıklar açılmış, taht betimlerinin dini boyutuna değinilmiştir. *Hz. İsa'nın İmparator Tahtında ve Diğer Tahtlarda Tasvirleri* alt başlığında, imparatorların tanrı ile arasındaki bağ anlatılarak Hz. İsa'nın bu bağ ile ilişkisine değinilmiştir. Mesih'in Bizans sanatında erken dönemden başlanarak geç dönem sonuna kadar yer almış taht tasvirleri anlatılmıştır. *Boş Taht Sahneleri ve Tasvirleri* alt başlığında ise Hz. İsa'ya atfedilmiş Etoimasia'nın kelime anlamına değinilerek, bazı boş taht sahneleri ele alınarak bu sembolün anlamı ele alınmıştır.

Beşinci bölüm ise; Bizans sanatının çeşitli türlerine ait toplam 119 eserde belirleyebildiğimiz taht tasvirlerine ait katalogdan oluşur. Katalogda imparatora ait tahtlar, Hz. İsa'nın tasvir edildiği tahtlar ve boş taht örnekleri, üçüncü bölümdeki eser türlerine göre yaptığımız değerlendirmeye uygun olarak *Fresk ve Mozaik Eserler*, *El Yazma Eserler*, *Fildişi Eserler* ve *Sikkeler* alt başlıkları halinde tanıtılmıştır. Katalogların her birine tarafımızca sırasıyla sayı atanmış ve Katalog Numarası (Kat. No.), Resim Numarası (Resim No.), Folyo Numarası (Folyo No.), Eser Türü, Darphane, Ölçüleri, Yeri, Tarih, Tanım başlıkları bulunmaktadır. Katalog numaraları en erken tarihli eserden en geç tarihli esere doğru takip edilebilmektedir. Katalogda yer alan Eser Türü maddesinde incelediğimiz eserin üretim türü belirtilmiştir. Sikke eserler için katalogda Darphane maddesinde incelediğimiz

sikkenin darp edildiği yer belirtilmiştir. Yer maddesinde incelediğimiz eser bir yapıda yer alıyorsa ve mimari açıdan yapıyla bütünüleşik ise konumu belirtilmiştir. Ancak bir müzede veya koleksiyonda korunan bir eser ise kurumun adı belirtilmiştir. Ölçüler maddesinde incelediğimiz eserin veya sahneyle ilgili ölçülere ulaşıldıysa ölçü bilgileri belirtilmiştir. Tarih maddesinde yayınlarda ulaşılan tarihlendirme ölçütleri ile tarihleri belirtilmiştir. Tanımı maddesinde tahtın tasvir özellikleri ve tipi tanıtılmıştır. Yayın maddesinde eserin tanıtıldığı yayınlara yazar soy isimleri, yılı ve sayfa numarası belirtilmiştir.

Tezimizin son ve altıncı bölümündeyseniz, *Değerlendirme ve Sonuç* başlığı altında incelenen tahtların tasvir özellikleri, tarihleme referansı oluşturup oluşturmadığı değerlendirilmiştir. Hangi taht tipinin ne zaman ortaya çıktığı ve ağırlıkla kullanıldığı, hangi taht tipinin hangi eser türünde yoğunlukla tercih edildiği gibi sorular cevaplanmaya çalışılmış, Bizans dönemi taht tiplerinin ve tasvirlerinin Bizans sonrası dönemlerde de etkisinin sürüp sürmediği, yeni tiplerin oluşması değerlendirilmiş ve sonuca bağlanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.TAHT KAVRAMI VE KÖKENİ

Taht; genel anlamıyla saltanat ve hâkimiyet sahibi olan hükümdar, kral, imparator, imparatoriçe, yüksek rütbeli devlet adamları ve din adamlarının oturduğu değerli malzemelerden zengin bir şekilde süslenmiş koltuklara denir.

Tahtın ilahi ve siyasi sembol olarak kullanılma geleneği Antik çağda başlamış, ilk Hıristiyan imparator Konstantin (MS. 306-337) ve halefleri tarafından miras alınarak uzun süre devam ettirilmiştir (Kazhdan, 1991: 2082). Taht, bir hükümdarın statü sembolü ve aynı zamanda siyasi rütbesini göstermenin en etkili yolu, iletmek istediği propaganda ve düşünceyi somutlaştırmak veya aktifleştirmek için kullandığı en yaygın araçtır.

Etimolojik olarak “Farsça ve Orta Farsça (Pehlevice veya Partça) *تاخت* "oturma yeri, divan, hükümdar makamı" sözcüğünden alıntıdır (Etimoloji, 2020). Antik dönemde *thronos* (Yunanca *θρόνος*), ‘koltuk, sandalye’, anlamına gelmekte, köken olarak Proto - Hint - Avrupa dilleri kökünden *dher-* ‘desteklemek için’ (ayrıca *dharma* ‘post, kurban direği’) kelimesinden türemektedir (Wikipedia, 2020a).

2.1.Bizans Öncesi Dönemlerde Taht Kavramı

Taht, günümüz modern toplumlarında her ne kadar geri planda kalmış bir eşya veya nesne olarak algılansa da, sembolik olarak modası geçmemiş, bugün hala sıklıkla kullanılan kavramsal bir imgedir. Tarih öncesi Mezopotamya, Mısır ve Ege çevresindeki Tunç Çağı (MÖ.3500 – MÖ.1000) kültürleri yanında Yunan, Etrüsk ve Roma uygarlıklarında tahtların kullanıldığını ve doğrudan ya da dolaylı yollardan bu toplumlardan günümüze ulaşmış taht örnekleri olduğunu biliyoruz (Boyla, 2012: 2). Bu konuda Mısır büyük bir önem taşımaktadır. Çünkü, burada günümüze kadar varlığını korumuş önemli bir taht bulunmuştur. Bu taht, Mısır’ın en ünlü firavunlarından bir olan Tutankhamon’un mezarından çıkartılmıştır (Res. 1-2). Tutankhamon’un mezarından çıkarılan son derece etkileyici bu tahtın arkasında yine çok renkli bir resim bu konuda dikkatimizi çeker. Zira,

tahtın arkalığındaki resimde firavunu tahtında otururken, eşini ise karşısında ve ayakta görmekteyiz.

Mısır'da Tutankhamon'un bu istisnai taht örneği bir kenara bırakıldığında, geçmişten günümüze ulaşabilen taht sayısı oldukça az olduğundan, geçmiş dönemlere ait tahtlar ve bu tahtlar hakkındaki bilgileri, çoğunlukla çeşitli sanat eserlerinde yer alan tasvirlerden, destanlardan ve mezar kalıntılarında öğrenmekteyiz (Demirarslan, 2019a: 239).

Res. 1: Tutankhamon'un Tahtı
(The Egyptian Museum, 2021a).

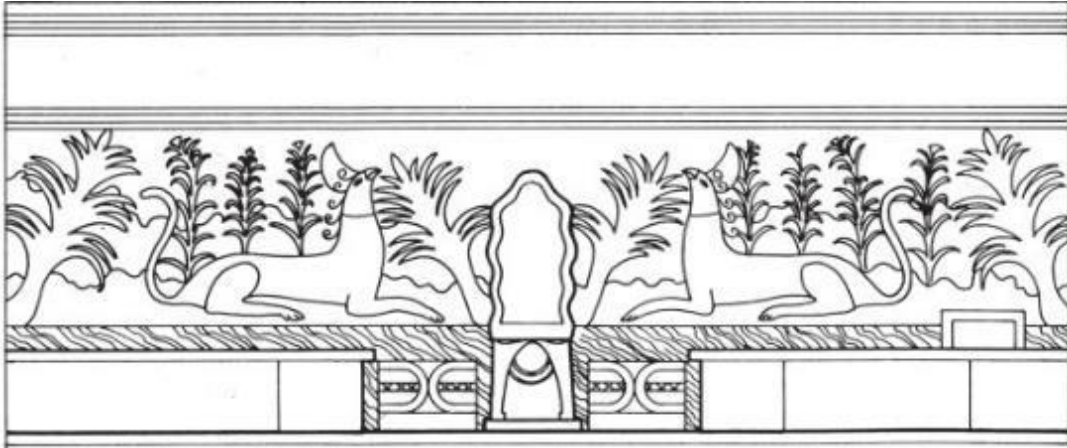
Res. 2: Tutankhamon'un Tahtından Detay
(The Egyptian Museum, 2021b).

Ege Denizi çevresinde antik dönemde yaşamış olan Minos, Miken ve eski Yunan gibi çeşitli uygarlıkların oturma mobilyası tasarımının ve dolayısıyla tahtların gelişmesinde etkili oldukları görülmektedir (Demirarslan, 2019a: 247). Ege Denizi'ndeki Girit adasının merkezi konumundaki Knossos'un Minos krallığının başkenti haline geldiğini, burada bulunmuş olan Linear B adındaki yazılı tabletlerden öğrenmekteyiz. Ayrıca bu tabletlerden burada güçlü bir siyasi varlığın olduğunu, kent yapısı ve şehir yaşamı hakkında bilgiler elde edilmekte, Minos kültürü öğrenilmektedir (Driessen, 1994: 244-245). Burada yapılan kazılar sonrası ise, Knossos'taki büyük saray yapısının (Res. 3), Kral Minos'un efsanevi evi ve ülkenin yönetim merkezi olduğu öğrenilmiştir (Kleiner, 2015: 86). Sir Arthur Evans ve ekibi 13 Nisan 1900'de taht odasının kuzey duvarı fresk parçaları ve tahtın kendisini ortaya çıkarmışlardır (Castleden, 1990: 43). Saray muazzam bir yapıdır. Sarayın taht odasında taştan yapılmış bir taht yer almakta ve o dönemin bize taht tasarımı hakkında bilgi

vermektedir. Hitchcock bu tahtı şöyle tanımlar: “...Bir bütün olarak ele alındığında, Knossos'taki taht odası, Ege kültürünün çeşitli yönlerinde ve medyasında bulunan mimari, heykel ve ikonografik kelime dağarcığının eşsiz bir birleşimidir. Tahtın arkası, bir dağ veya bir baetyl¹ düşündüren dalgalı kenarları olan ayrı bir elementten oluşur...” (Res. 4.; Hitchcock, 2010: 109).

Res. 3: Knossos Sarayı Restore Görünümü, Knossos, Yunanistan, (MÖ. 1700-1370), (John Burge'den aktaran Kleiner, 2016: 87).

Res. 4: Knossos Sarayı, Taht Odası, Kuzey Duvarı (Younger 1995: Pl. 73d'den aktaran Hitchcock, 2010: 109).

Knossos'daki bu taht odası ve grifon freskinin tarihleri tartışmalı olup (Res. 5), çeşitli dönemlere yerleştirilmiştir. Ancak, genel olarak taht MÖ. II. bin yıl ortalarına tarihlenir ve

¹ Yunan mitolojisinde gökyüzünden düşen ve kutsal kabul edilen bir taş olup bu taşın tanrılar tarafından gönderildiğine inanılır.

günümüze kadar gelmiş olan en eski taht olarak büyük bir önem taşır (Evans, 1935: 915-920. fig. 889-890).

Res. 5: Knossos Sarayı Taht Odasında Taht ve Oturma Bankları (Evans, 1935: fig. 895)

Bununla birlikte Yunan mobilya sanatından bize en iyi bilgi veren şüphesiz seramik kaplar olmuştur. Bu kaplara çizilmiş olan usta işi resimler mitolojik efsanelerden manzaralar ve günlük yaşama dair tasvirleri içerir. Yunan mitolojisinde tanrıların kralı olan Zeus, Antik dünyada antropomorfik² bir tanrı haline dönüştüğü zaman oturduğu taht dünyanın eksenini oldu. Zeus gücün ve yönetmenin temsiliydi. Zeus'un tahtında, yani dünyanın ekseninde oturup tanrıları, insanları yönetmesi Roma imparatorlarının Hıristiyanlık öncesi yani pagan döneminde onu örnek almalarına sebep olmuştur. Bir nevi eski Yunan tanrısı Romalılaştırılmış,

² İnsana has duygu ve düşünce gibi nitelikleri insan dışındaki varlıklara yüklenmesi.

Zeus Jüpiter'e dönüşmüştür. Bunun nedeni Roma dininin genel olarak MÖ. 7. yüzyıldan itibaren eski Yunan dini ve düşüncesi altında şekillenmeye başlamasıdır (Turak, 2018: 484).

Zeus'un form olarak benzerliği hem tahta geçen Baba Tanrı'nın sunumlarında hem de Oğul Tanrı'nın benzer temsillerinde, MS. 4. ve 7. yüzyıllar arasında Roma'daki kiliselerin apsis mozaiklerinde Mesih'in ikonografisine taşınır (Vermeule, 1975: 104). Mesih ile ilgili taht sahnelerine dördüncü bölümde değinilecektir, ancak burada Antik dünya ile Hıristiyanlık arasındaki ilişkinin bu konuda ne denli etkin olduğunu belirtmiş olalım.

2.2.Bizans Döneminde Taht Kavramı

İmparator tahtları, sahip oldukları sembolik değer ve ikonografik anlam ile birlikte, Bizans döneminin önemli birer sanat eserleridir aynı zamanda. Ancak, Bizans dönemi boyunca gelişen sivil ve dini mimari, resim sanatı, el sanatları gibi alanlarda karşımıza çıkan örnekler haricinde Bizans imparatorlarının veya önemli Bizans memurlarının tahtlarına ait günümüze hiçbir kalıntı kalmamıştır. Sadece bazı Bizans piskoposluk tahtlarının parçaları günümüze ulaşmıştır (Parani, 2003: 161). Bizans'tan günümüze kalan tek taht örneği ise piskopos Maximian Tahtı olarak bilinen örnektir.

Konstantinopolis veya İskenderiye üretimi olduğu düşünülen bu tahtın tamamı fildişi olmamakla birlikte, 1884 yılında yapılan bir yenileme sırasında ahşap paneller ve fildişi yüzey tahrip olmuş, 1919 yılında taht yeniden inşa edilip 1956'da son bir yenileme yapılmıştır (Beckwith, 1979: 116). Tahtın oturma yüzeyi dışındaki bütün yüzeyleri çerçeveli küçük levhalardan meydana gelmiştir. Levhaların görünebilen yüzeyleri aynı büyüklükte oyma fildişi ile kaplanmıştır. Bunlar dini sahnelerdir. Pano çerçevelerinin dikey ve yatay düzlemler oluşturan yüzeyleri de yine fildişinden çiçek, dal ve hayvanlardan oluşan girift süslemelerle kaplıdır. Ön yüzeyin tam ortasında Vaftizci Yahya her iki yanında İncilci Yahya, Lukas, Matta ve Markus yer almıştır. Hepsi kemer düzenlemesi içinde ve Vaftizci Yahya'ya dönüktür. Tahtın arka kısmında İncil sahnelerine rastlanır.

Bizans sanatı ile ilgili olarak günümüze ulaşan çeşitli resim, bezeme unsuru ya da benzeri eserlerden Bizans tahtlarının fiziksel özellikleri konusunda bilgi sahibi olabiliyoruz. Bu eserlerde yer alan taht sahneleri ve taht ile ilişkili betimlemeler Bizans imparatorlarının farklı dönemlerde farklı taht tiplerini tercih ettiklerini gösteriyor. Bunlar arasında oldukça

nitelikli ve süsleme özellikleri ile öne çıkanlar olduğu gibi, oldukça basit ve sade düzenlenmiş örneklerin de olduğu anlaşılıyor.

2.2.1. Bizans İmparatorluk Kurumu ve Hanedanlık Algısı

Bizans İmparatorluğu'nda yaşayanlar kendilerini "Romalıları" olarak tanımlıyordu. Ancak günümüz modern tarihçileri, MS. 4. yüzyıldan sonra Hıristiyanlaşarak Akdeniz'in doğusunda yaklaşık bir bin yıl daha var olan Romalıları, diğer Romalılardan ayırt edilebilmek için Bizans terimini kullanmışlar ve devletlerine de Bizans devleti demişlerdir (Gregory, 2005: 1). Bu devletin kuruluşu MS. 3. yüzyıl sonu ve 4. yüzyıl başlarına denk gelen bir dönemde, Roma imparatorluğunun içinde bulunduğu bir takım sıkıntılar sonrası olmuştur. Bu sıkıntılı dönemin başında, MS. 284 yılında Diocletianus (MS. 284-305) Roma tahtına geçmiş ve "Tetrarki Sistemi"³ ni kurarak kısmen ülkenin içinde bulunduğu ortamı biraz olsun olumlu yönde değiştirmişti. Ancak ilerleyen yaşı ve sağlığı yüzünden tahtından inmiş, onun yokluğunda da Roma İmparatorluğu MS. 311 yılında ikisi Augustus ikisi de Caesar unvanına sahip dört imparator arasında yönetsel olarak parçalanmıştı. Sonrasında imparator Konstantin'in (MS. 306-337) çabaları ile ülke tekrar büyük bir imparatorluk haline gelmiş, ancak daha sonra MS. 395 yılında imparator Theodosius (MS. 379-395) döneminde artık bir daha birleşmemek üzere Doğu Roma ve Batı Roma olmak üzere ikiye bölünmüştü (Freely ve Çakmak, 2017: 20). İşte bu ikiye bölünen imparatorluğun doğudaki yarısı ve başkenti Konstantinopolis olan kısmı Bizans adı altında Roma geleneklerini uzun süre daha yaşatmıştır.

Roma'nın doğudaki devamı olan Bizans'ın imparatorları erken dönemden itibaren birçok unvana sahip olmuşlardır. Bu unvanlar arasında Caesar ve Augustus başta olmak üzere muzaffer, yenilmez, büyük yardımsever, İsa'ya sadık ve Basileus en sık kullanılanlarıdır (Feissel, 2014: 102-103). İnanışa göre bu unvanların sahibi olan imparator, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi ve görüntüsü olmuştur (Harris, 2020: 99). Ayrıca imparatorlar sadece ordunun ve devletin değil, aynı zamanda kilisenin de hâkimiydi. Tanrı imparatora Hıristiyan inancını emanet ediyor ve bu yüzden imparator Hıristiyan devletinin

³ Bu sistem dörtlü yönetim ya da dört kişinin gücünü temsil eder. İmparator Diocletianus geniş topraklara yayılmış imparatorluğun idaresine düzen sağlamak için bu sistemi uygulamıştır. İdari güç imparatorluğun doğu ve batısı olarak iki Augustus arasında paylaşılmıştır. Her bir Augustus'a bir Sezar yardımcı olmuştur. İlk iki Augustus, Diocletianus ve Maximianus olmuş Sezarları ise Galerius ve Konstantius Chlorus'tu. (Vasiliev, 2017: 79-80).

yaşayan sembolü ve doğru inancın koruyucusu olarak büyük bir saygı görüyordu (Ostrogorsky, 2011: 28).

Bizans'ta imparator imgesini yücelten bir diğer unsur ise törenlerdi. İmparator taç giydikten sonra tüm davranışlarından Tanrı'ya karşı sorumluluk sahibi oluyordu (Feissel, 2014: 99). MS. 5. yüzyıldan itibaren ise imparator Konstantinopolis patriği tarafından yönetilen dinsel bir taç giydirme töreniyle onaylanırdı (Mango, 2008: 40). Bu törenler imparatorun tüm faaliyetlerini gösteren kapsamlı törenler olmuş ve imparator imgesini yücelterek imparatorlukta yaşayan kişileri etkilemeyi amaçlayan bir propaganda aracı olmuştur (Akyürek, 2011: 150). Zamanla bu törenler daha da artan bir görkemle kutlanmaya başlanmış, devletin en önemli uygulamaları haline gelmişlerdir. Bu törenler hakkında detaylı bilgileri VII. Konstantinos Porphyrogenetos'un (MS. 913-959) yazdığı *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* (Törenler Kitabı) adlı eserinde detaylıca görmekteyiz (Talbot Rice, 1998: 30). Bu eser, MS. 10. yüzyıl Bizans protokolünün ve edebiyatının dünya tarihine kazandırdığı önemli eserlerden olmuştur.

MS. 324 yılında imparator Konstantin'in Roma İmparatorluğu'nun tek hâkimi olması, eski Roma İmparatorluğu ile yeni Bizans İmparatorluğu arasındaki dönüm noktası olarak görülebilir (Gregory, 2005: 45). Konstantin, kendinden önceki imparator Diocletianus'un başlattığı reformları sürdürmeye devam etti. Bizans dünyasına hâkim olacak hükümet sistemini tamamladı. MS. 4. yüzyılın başlarındaki iç savaşlar yüzünden imparatorluğu artık Roma'dan etkili bir şekilde yönetilemeyeceğini ön gördü ve başkentini doğuya taşıdı (Haldon, 2017: 55). Byzantion'u başkent yaptı ve yeniden inşa ettirmeye başladı. Bu yeni başkentte yaptığı ilk işlerden bir diğeri ise imparator olmasının gereklerinden biri olarak önemli bulduğu konuları kapsayan bir anayasa yayımlamak oldu (Freely ve Çakmak, 2017: 21).

Konstantin Bizans döneminde hanedanlık sisteminin de kurucusu olmuştu. Nitekim yaklaşık bin yıl süren Bizans tarihinde birçok hanedan ortaya çıkmış, bu hanedanlıklara mensup kişiler imparator olarak ülkeyi yönetmişlerdi. Bu hanedanlar; Theodosios Hanedanlığı (MS. 379-457), Leo Hanedanlığı (MS. 457-518), Justinyen Hanedanlığı (MS. 518-602), Herakleios Hanedanlığı (MS. 610-711), İsauria veya Suriye Hanedanlığı (MS. 717-802), Amoriyalılar veya Frigyalılar Hanedanlığı (MS. 820-867), Makedonya Hanedanlığı (MS. 867-1056), Dukas Hanedanlığı (MS. 1059-1081), Komnenos Hanedanlığı

(MS. 1081-1185), Angelos Hanedanlığı (MS. 1185-1204), Laskaris Hanedanlığı (MS. 1204-1261) ve son olarak (MS. 1261-1453) Palaiologos Hanedanlığı.

Bizans'ta imparatorların oldukça geniş yetkilere sahip oldukları bilinmekle birlikte, imparatorun annesi, kız kardeşleri ve eşleri de sarayda imparatorla birlikte yönetimde güçlü etkiye sahip olabilmişlerdir. Bununla birlikte Bizans tarihinde imparatorların çok azının ilerleyen yaşlarına erişebildiği, tahtında hüküm sürerken selefi olarak oğlunu veya başkasını belirlediği görülür. İmparatorlar, savaş meydanlarında cesurca savaşarak ölen birkaçı dışında, genellikle kendilerine en yakın kişiler tarafından bir darbe ya da gasp sonucu tahttan indirilmişlerdir (Harris, 2020: 127).

Bununla birlikte Bizans imparatorları ülkedeki en önemli yasa koyucu ve bu yasaları denetleyici kişilerdi. Bizans imparatorları çoğu zaman halkının refahı ve huzurlu yaşamı için sosyal, ticari ve ahlaki yasalar çıkartır ve bunu yürürlüğe koyarlardı. Örneğin, imparator II. Theodosios (MS. 408-450), kendisinden önceki imparatorların buyruklarını içeren kanunların koleksiyon tarzında hazırlanmasından etkilenerek kendisi adına MS. 438'de imparatorluk yasalarının büyük bir Latince derlemesi olan "*Codex Theodosianus*"u hazırlatmıştı (Brown, 2000: 85). Bu kanunlar tarihi büyük önem arz etmektedir. Çünkü bu dönemde devletin resmi dini Hıristiyanlık olmuş ve bu kanunlar yeni dinin hukuki alanda yaptığı değişikliği gösteren kaynak olmuştur (Vasiliev, 2017: 125). İmparator II. Theodosios'un dönemine önemli etki yapan bir diğer olay ise başkent Konstantinopolis surları olmuştur. İmparator başkent etrafını dış tehditlere karşı koyabilmek ve kenti daha da genişletmek amacıyla, bugün hala ayakta olan büyük bir sur sistemiyle çevirtmişti.

MS. 527 yılında Bizans'ın belki de en bilindik imparatorlarından biri olan Iustinianos (MS. 527-565) tahta geçmiştir. Iustinianos döneminde Bizans imparatorluğu en geniş sınırlarına ulaşmış ve güçlü bir merkezi devlet yönetimi oluşmuştu. Iustinianos döneminin önemli gelişmelerinden biri yine hukuk alanında olmuş, imparator o güne kadar ki tüm Roma hukukunu kodeks halinde birleştirmiştir. Talimatıyla kurulan komisyon üyeleri imparator Hadrianus'tan beri geçerli olan imparatorluk yasalarını bir araya toplamış ve MS. 529 yılında "*Codex Iustinianus*" adıyla yayınlamışlardır (Ostrogorsky, 2011: 69).

Yaklaşık olarak MS. 7. yüzyıl başlarında egemen olmaya başlayan Herakleios Hanedanlığı dönemi ise, Bizans tarihinde karanlık dönem olarak tarihe geçer. Bu dönem imparatorluğun var oluşunu tehlikeye atan sıkıntılı zamanlardır. Bunun temel nedenlerinin başındaysa piskoposların imparatorluk içinde önemli rol oynamaya başlamaları

gösterilebilir. Zira piskoposlar artan önemleri ile sadece kentlerin dini liderleri değil, aynı zamanda kent meclislerinin de önemli birer üyeleri olarak görülüyor, kentsel yaşamda söz sahibi oluyorlardı. Ayrıca, Kilise arazilerinin yöneticisi ve kiliseye gelen ekonomik kaynakların denetçisi olarak, Kilise kurumunu hem ruhani hem de kurumsal olarak simgeliyorlardı. Zira bu dönemde kiliselere imparatorlar, hayırsever vakıflar, zengin kişiler tarafından maddi destekler sağlanıyor ve devlet fakirleşirken bu kurum giderek zenginleşiyordu. Ancak, imparator Herakleios hükümdarlığı döneminde bu durumu düzeltmek için idari birtakım yenilikler yapılmış, askeri sistem içerisinde etkili olan Thema⁴ sistemi kurularak devletin kötü gidişatı düzenlenmeye çalışılmıştır.

Bizans İmparatorluğu'nda etkili bir siyasetin sahibi olan İsaoria veya Suriye Hanedanlığının kurucusu ise imparator III. Leon (MS. 717-741) olmuştur. İmparator Kuzey Suriye kökenli olup, bugünkü Mersin-Silifke çevresi diyebileceğimiz İsaoria'lı sayılır (Lemerle, 1994: 81). Leon'un saltanat yıllarında Bizans döneminin önemli olaylarından olan İkonokırıcılık hareketi başlamıştır. III. Leon piskoposların tesiri altında kalmasıyla MS. 726 yılında tasvirlere karşı çıkmış (Ostrogorsky, 2011: 151) ve Bizans tarihindeki önemli siyasi olaylardan birinin fitilini ateşlemiştir.

İkonokırıcıların temel düşüncesinde, resim ve benzeri ikonalara duyulan aşırı saygı, adeta pagan dünyadaki tapınmanın benzeri oluyor ve bu da pagan düşünceye bir öykünme durumuna yol açıyordu. Hıristiyanlar ikonalara gereğinden fazla önem vererek bir nevi onları tanrılaştırmış oluyorlardı. İkonokırıcılar bu düşünceden hareketle ikonaların ortadan kaldırılmasını istiyorlardı (Lowden, 2001: 3). Sonunda imparator III. Leon tarafından tasvirlerin imhasını emreden ferman yayınlanmış ve kendi kendisini 'İmparator ve Rahip' diye adlandıran Leon, imparatorluk sarayının kapısı üzerinde bulunan İsa tasvirini söktürmüştü (Baillly, 1974: 168). Bu olay, Yunanistan'da halk ayaklanmasına sebep oldu ve yeni bir hükümdar ilan edilerek başkent Konstantinopolis üzerine yürüdüler (Ostrogorsky, 2011: 151). Ancak burada Leon'un askerleri tarafından yenilgiye uğramışlar, fakat sonrasında galip gelerek istediklerini almışlardır. Ancak, tarihe birinci dönem ikonokırıcı hareket olarak geçen, ikona ve tasvirlere karşı olan bu olumsuz tutum, MS. 780'de VII. Ekümenik Konsil ile resmen son bulmuştur.

⁴ Thema sistemi, Türklerdeki iktâ ve tımara benzemektedir. Themaların başlarında yarı asker yan sivil "strategos" denilen valiler bulunmaktaydı. Thema sistemi ile ilgili daha detaylı bilgi için (Güneş, 2020).

İzleyen dönemdeyse, Bizans tarihindeki en uzun ve istikrarlı hanedanlıklardan biri olan Makedonyalıların iktidara geldikleri görülür. Makedonya Hanedanlığının (MS. 867-1056) kurucusu I. Basileios'tur (MS. 867-886). Basileios Makedonya'ya yerleşmiş bir aileye mensup olduğundan dolayı hanedanın adı buradan gelmektedir (Lemerle, 1994: 93). I. Basileios ve oğlu VI. Leon (MS. 886-912), Bizans tarihinde Iustinianus'dan sonra gelen en büyük kanun koyucular olarak bilinirler (John Deno'dan aktaran Ekmekci, 2016: 15). MS. 913' den 959'a kadar olan bütün devreyi dolduran, Leon'un oğlu VII. Konstantinos Porphyrogenetos⁵ (MS. 913-959) ile imparatorluk uzun bir refah dönemi yaşamıştır (Bailly, 1974: 208). VII. Konstantinos eğitime ve kitap okumaya önem veren entelektüel bir imparatordu (Norwich, 2013a: 138) ve çeşitli eserler kaleme almıştı. Yazdığı eserlerin başında ise *De Administrando Imperio* (İmparatorluk Yönetimi Üzerine) ve *De Ceremoniis Aulae Byzantinae* (Törenler Kitabı) gelir. İmparatorun diğer uğraş alanları heykeltıraşlık, resim, müzik, kuyumculuk olmuştur. Bizans imparatorları arasında tek sanatkâr VII. Konstantinos olmuştur (Ekmekci, 2016: 28).

Makedonyalılar ardından ülkeye egemen olan Komnenoslar Hanedanlığı (MS. 1081-1185), imparatorluğun hem doğuda hem de batıda ciddi şekilde tehdit edildiği zamanda yönetimi devralmıştı. Zira hem meydana geldiği hem de kendinden sonraki gelecek yüzyılları siyasi, dini ve de ekonomik olarak derinden etkileyen Haçlı Seferleri bu dönemde yaşanmıştı. Komnenoslar döneminde sadece Bizans tarihini ilgilendiren olaylar değil, Avrupa ve İslam dünyasını da yakından ilgilendiren olaylar yaşanmıştır (Güreş, 2012: 8). Bu olayların başında ise Bizans imparatorluğunun da sonunu getirecek olan Haçlı Seferleri yer alır.

Bizans İmparatorluğu'nun dağılması ve çöküşü imparatorluk topraklarının üzerinde birçok devletin kurulmasına sebep olmuştur. MS. 1204 yılında başkent Konstantinopolis'in Haçlılar tarafından ele geçirilmesi sonrası, Katolik Latinler ile Ortodoks dünyası arasındaki uçurum daha dar artmıştır. Ancak, başkentini işgali sonrası Bizans soylu aileleri tarafından kurulan bazı küçük beyliklerin başkenti tekrar ele geçirerek Bizans'ı eski gücüne kavuşturma ve yeniden güçlü Bizans devleti inşa etme düşüncesi ortaya çıkmıştı. Bu düşüncüyü Theodoros Laskaris'in (MS. 1205-1222) imparator olarak tanındıktan iki yıl sonra taç giydiği Nikaia (İznik) İmparatorluğu gerçeğe dönüştürmüştür (Norwich, 2013b: 172). Başkenti Nikea olan bu küçük imparatorluk, Konya'da Selçuklular, İstanbul'da Latinler ve

⁵ Sarayın "porphyra" adı verilen odasında doğmuş olan hanedan üyelerine denir (Lemerle, 1994: 93).

Trabzon'da ise bir diğer Bizans hanedanlığı olan Komnenosların varlığı nedeniyle kuruluş aşamasında dar bir alana sıkışmış ve bazı sıkıntılar çekmiştir (Ayönü, 2010: 41). Ancak, Theodoros Laskaris'in kendisinden sonra devleti en güçlü konuma getirecek olan damadı III. İoannes Vatatzes'in (MS. 1221-1254) tahta geçmesi ile bölgedeki en güçlü otorite olarak kendini göstermiştir (Vasiliev, 2017: 572). İmparator, bu dönemde başkenti Nikea'den eski bir Lydia şehri olan Nymphaion'a taşımıştır. Sınırlarını Trakya ve Makedonya'ya kadar genişletmiş ve izlediği siyaset sayesinde devletini tarım, endüstri ve kültürel alanda geliştirmişti (Küçüksipahioğlu, 2015: 546). Nikea İmparatorluğu kısa zamanda sağlam ekonomisi, akıllı diplomasisi ve stratejik politikaları ile Bizans İmparatorluğunu yeniden diriltmiş ve Bizans'ın tekrar bir Ortadoks kenti olmasını sağlamıştı (Haldon, 2017: 181). Ancak, bütün bunlar olurken Nikea imparatorluğunun başında devletin en başarılı ismi Vatatzes değil, Palaiologoslar hanedanlığından Mikhael Palaiologos (MS. 1259-1282) adında bir imparator vardı.

Başkent Konstantinopolis'in yeniden ele geçirerek son Bizans hanedanlığı olan Palaiologoslar Hanedanlığı (MS. 1261-1453) dönemini başlatan imparator VIII. Mikhael Palaiologos, MS. 1261 tarihinde başkent Konstantinopolis'e gelip Ayasofya'da taç giymiştir. Önceki hanedanlık dönemine kıyasla bu dönemde devletin toprakları küçülmüş, imparatorluk Anadolu'nun kuzeybatı bölümü, Trakya ve Makedonya ile birlikte Selanik ve Ege denizinin kuzey bölümündeki birkaç adadan ibaret olmuştu (Vasiliev, 2017: 649).

VI. İoannes Kantakuzinos (MS. 1347-1354) döneminde ise durum daha da kötüye gitmiş, bir yandan Türklerin saldırıları bir yandan da iç savaşlar ülkeyi iyice yıpratmıştı. Ayrıca Ceneviz ve Venediklilerin bitmek tükenmek bilmeyen fırsatçılıkları yaşanırken başkent Konstantinopolis ve imparatorluğun büyük bir bölümünde "Kara Ölüm"⁶ adı verilen salgın hastalık başlamıştı (Nicol, 2016: 268). Başkent'in nüfusunun büyük kısmı bu salgın yüzünden yok olmuş ve imparatorluk maddi ve manevi iflas etme durumuna gelmişti.

Bizans İmparatorluğu yönetimindeki son hanedanlık olan Palaiologoslar hanedanlığı (MS. 1261-1453) dönemi boyunca giderek küçülmüş ve kalan toprakları MS. 14. ve 15. yüzyıllarda Osmanlılar tarafından ele geçirilmeye başlanmıştı. Nihayet MS. 1453'te başkent'in Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi ve son Bizans imparatoru XI. Konstantin'in ölümüyle de imparatorluk tarihe karışmış oldu.

⁶ Veba salgını. Orta çağın en ölümcül salgını olmuştur. Klasik Batı kaynakları, salgının yayılmasını, 1346 yılında Kırım'daki Ceneviz kolonisi Kefe'nin Moğollarca kuşatılmasıyla bağlantılı bulur (Nicol, 2016: 268).

2.2.2.Bizans Saraylarında Taht Odaları ve İmparator Tahtları

Bizans İmparatorları, hâkimiyet süreleri boyunca iktidardaki güçlerini ve statülerini göstermek için çok sayıda saray yaptırmışlardır. Sivil mimarlık alanında değerlendirilebilecek olan bu saray yapıları ile imparatorlar hem yabancı ulus ve devletlere hem de buyrukları altındaki kitlelere kendi gücünü göstermiş oluyordu.

Bizans İmparatorluğu döneminde Latince saray anlamına gelen “Palatium”, Grekçe “Palation” ya da hükümdar evi anlamına gelen “Basileos Oikia” gibi adlarla anılan sarayların çoğunluğu (Köroğlu, 2006: 1), imparatorluğa başkent olan Konstantinopolis’de yer almaktadır. Ancak, genel olarak denize hâkim yamaçlar üzerinde veya manzarası olan yüksekliklerde kurulmuş; çevresini bahçelerin çevrelediği kompleks yapılar biçiminde inşa edilmiş bu yapılar, zamanla yaşanan isyanlar nedeniyle yağmalanmış ve terk edilmişler, kalıntıları ise ilgisizlik ve bakımsızlıktan dolayı harap olup yok olmuşlardır. Zira, İstanbul’da Bizans dönemi saray yapılarının çok az bir bölümü kalıntılar halinde günümüze ulaşabilmiştir.

Gerek başkentte gerekse imparatorluğun farklı merkezlerinde yer alan ve günümüze ulaşmayı başarabilen saray yapılarına ait kalıntılardan, bu sarayların büyük ve süslü yapılar olduklarını, sadece idari merkezler olarak değil özel yaşam alanları olarak da öne çıktıklarını anlıyoruz. Bazılarının yazılı kaynaklarda övgüyle bahsedilen özel hamamları dahi bulunan bu yapılar, törenler ve karşılama için kullanılan salonlar yanında imparatorların görkemlerini sergiledikleri taht odaları ile herkesin beğenisini kazanıyordu.

İmparatorluğun yönetim merkezi olan bu saraylar dışında imparator ya da ailesinin özel mülkleri olan saray ya da benzeri yapılarda vardı. Ayrıca yazlık saraylar da ayrı bir grup oluşturmuştur. İstanbul’daki ve İstanbul dışındaki yazlık saraylar: “Samandra’da Damatrys Sarayı, Küçük Çekmece’de Rhegion Sarayı, Haramidere’de Aretas Yazlık Sarayı, Bakırköy’de Hebdomon Sarayı, yine Anadolu’da Silifke’de Akkale Sarayı, Milet’te Baris çiftliği yakınındaki yazlık saray ile Fırat kıyısında Digenis Akrites’in doğup büyüdüğü saray bu türün örnekleridir (Ataş, 2007: 31).” İstanbul dışında yer alan Tetrarşi Dönemi saray kompleksleri ise; Ravenna, Palmira, Romuliana⁷, Milano gibi bölgelerde de yer almıştır.⁸

⁷ Doğu Sırbistan’da yer alan kent.

⁸ Tetrarşi Dönemi saray yapıları için (Yalçın 2000).

İmparator ve ailesi zamanlarının çoğunu sarayda geçirirlerdi. Saraylar imparator ve ailesinin yaşam alanı dışında bazı alt gruplarında yaşam alanı olduğu için günlük yaşamdan bize birçok bilgi vermektedir. Örneğin kâhyalar, kapıcılar, hadımlar, asilzadeler, generaller ve imparatorun yakın dostları olan elitler günlük yaşama dair katkıları olmuş gruplardır (Kazhdan ve McCormick, 2017: 280).

Sarayın tartışmasız en üstün gücü olan imparatorun taç giyme törenleri ise, erken Bizans döneminde genellikle sarayın kilisesinde olurdu. Ancak, taç giyme törenleri daha sonraki dönemlerde artan ilgi ve büyük gösterişle Ayasofya Kilisesi'nde gerçekleşmeye başlamıştı. Taç giyme törenleri hakkında en iyi bilgiyi şüphesiz birincil kaynak olan imparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos'un (MS. 913-959) yazdığı iki büyük eserden biri olan *De Ceremoniis Aulae Byzantinae*⁹ (Törenler Kitabı)'ndan öğrenmekteyiz. Saraylarda taç giyme törenleri dışında ortak imparator ilanı, imparatorun cenaze törenleri, zengin ve görkemli evlilik törenleri, resmî törenlerde yapılmaktadır.

Tezimizin konusunu oluşturan imparator tahtlarını daha iyi anlamak açısından bu bölümde Bizans saraylarını genel hatları ile ele almaya çalışacağız. Böylece sarayların taht odalarını ve Bizans sanatına katkı sağlayan imparator tahtlarının buldukları ortamı biraz daha yakından inceleme fırsatı yakalayabiliriz.

2.2.2.1. Büyük Saray

İmparator Büyük Konstantin, MS. 324 yılında Roma İmparatorluğu'nun tek hâkimi olarak imparatorluğun başkentini Konstantinopolis'e taşımış ve şehri genişleterek, gösterişli yapılar ve meydanlarla süslemişti. Konstantin'in şehre ilk yaptırdığı saray ise Büyük Saray (Palatium Magnum) olmuştur. Sarayın ana hatları da yine imparator tarafından belirlenmiştir. Bu saray, uzun yıllar boyunca kullanılmış Konstantin'den sonra gelen imparatorlara da ev sahipliği yapmıştır. Sarayı kullanan bu imparatorların çoğu saraya yeni bölümler ve eklemeler yaptırarak sarayı genişletmişler, çeşitli onarımlar sonrası uzun yıllar kullanılmasını sağlamışlardır. Saraya yapılan bu eklemeler ve onarımların MS. 10. yüzyılın sonuna kadar sürdüğü anlaşılır.

Bugün için Büyük Saray'ın kalıntıları hakkında elimizde pek bir arkeolojik veri yoktur. Saray hakkında bilgilere dönemin tarihi kaynakları ve yazma eserlerden ulaşılır

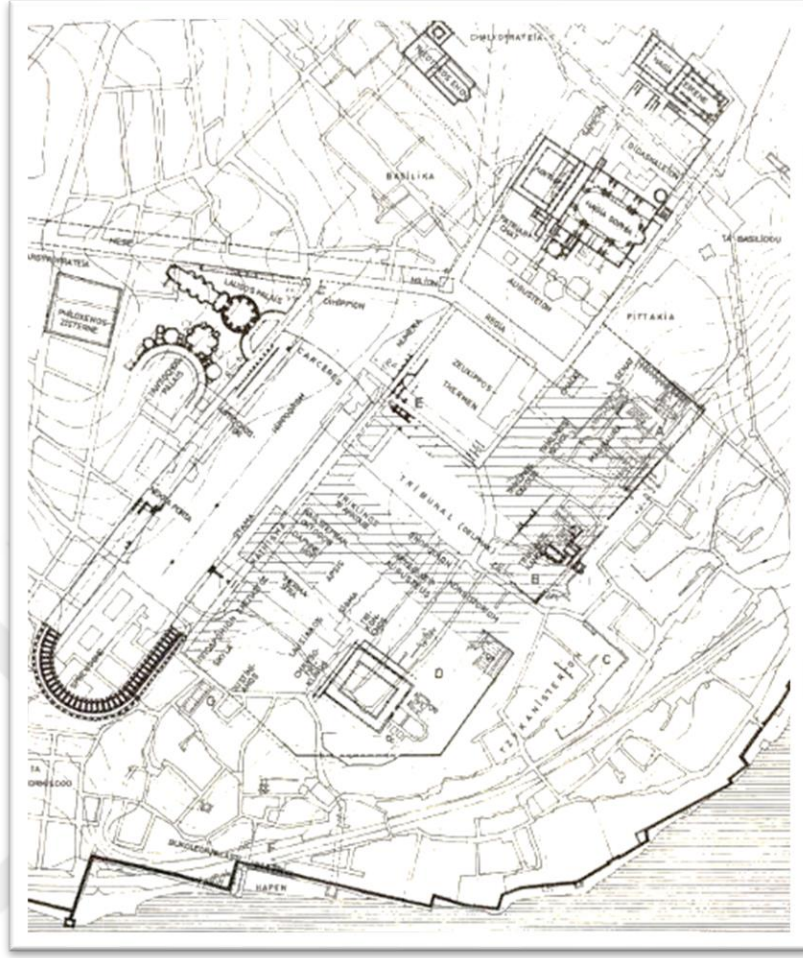
⁹ Taç giyme törenleri hakkında detaylı bilgi için bkz. (Porphyrogennetos 2017, I. Cilt 38. Bölüm).

(Kökner, 2019: 16). Tasvirlerde görüldüğü üzere Bizans saraylarını güvenlik açısından çevreleyen surlar yer almıştır (Köroğlu, 2006: 2). Bununla birlikte Büyük Saray yaklaşık 100.000 m²'lik bir alana yayılmış, oldukça kompleks bir yapı olup, imparatorların burada yaşamalarından dolayı “ Kutsal Saray- Hieron Palation ” olarak da anılmıştır (Eyice, 1988: 3).

Büyük Saray avlular, bahçeler, tören salonları, kiliseler, bahçeler, oyun alanları, teraslar gibi pek çok bölümden oluşan bir yapıdır. Büyük Saray'ın (Res. 6) yapıldığı alan Sultanahmet ve Cankurtaran mahallelerinin neredeyse tamamını kaplamaktaydı (Köroğlu, 1994: 117). Köroğlu'na göre günümüze saraydan pek bir kalıntı ulaşmamış gibidir: “...*hangi yapılarla ilişkili olduğu henüz kesinleşmemiş olan bir merdiven kulesi ile Sultanahmet Külliyesi'nin Arastası altında kalmış olan apsisli, revaklı zengin döşeme mozaiklerine sahip bir yapı kalıntısı ulaşmıştır...* (Köroğlu, 2006: 3).”

Büyük Saray'da Ayasofya civarındaki binalar Chalki, Daphne Sarayı ve Kutsal Saray adında üç kısımdan oluşuyordu. Büyük Saray'ın en eski kısmı olduğu düşünülen Daphne Sarayı MS. 4. ve 5. yüzyıllarda inşa edilmiş günümüzde Sultanahmet Külliyesi'nin bulunduğu bölgeyi kapsamaktadır (Altuğ, 2019: 54). Kutsal Saray'da büyük meydandan sonra geniş bir revak yer alır ve kubbe ile örtülü imparatorluk tahtı bulunurdu. Resmi günlerde ve bayramlarda imparatorlar burada oturarak saray halkının tebriklerini kabul ederlerdi.

Büyük Saray'ın kuzeybatısında Hipodrom, Zeuxippos hamamları, güneybatısı ve güneydoğusunda Marmara Denizi, kuzeyinde Hagia Sophia, Senato binası ile Augusteion Meydanı'nın bulunduğunu bilinmektedir (Özkaymak, 2013: 39). Ayrıca Büyük Saray'da ilk inşa edildiği MS. 4. yüzyılda, Magnaura ve Khalke arkasında güneybatıda imparatorluğun güvenliği için muhafız kışlaları, eğitim için okullar, avlular, batı kısımda sarayın kabul salonu, oturma odaları ve sonraki zamanlarda imparator heykelleri ile süslü büyük bir avlu yer alırdı (Müller-Wiener, 2001: 229). Denize dik bir yamaçta yapılan saraya denize doğru üç ana inşaat alanı oluşturacak teraslar yapılmıştır. I. alandaki saray, MS. 5. yüzyılda Magnum Palatium adı ile tanınır ve yapının planı konusunda kesinlik yoktur (Çöl, 1999: 15).

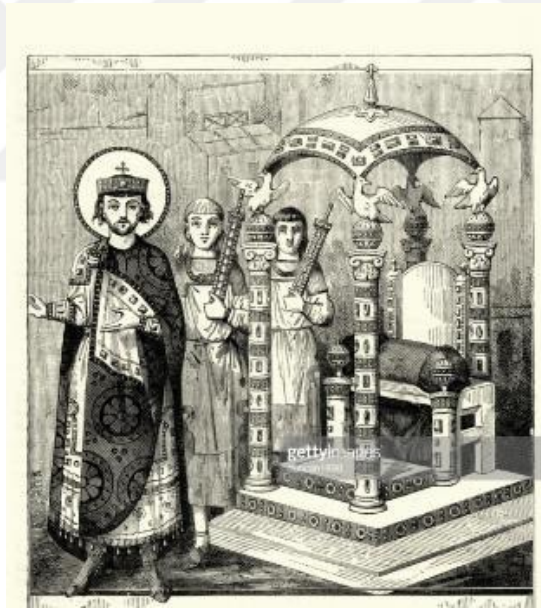
Res. 6: Büyük Saray'ın Yerleşim Planı ve Büyük Saray'ın Tahmini Rekonstrüksiyonu (Müller Wiener,2001:232)

Magnaure, kuşları, grifonları, mekanik aslanları ve Süleyman tahtı olarak adlandırılan ünlü tahtı ile aslında Roma kurumlarıyla bağına hiç koparmadan koruyan ve hükümdarın evrensel imparator olarak saygınlık sahibi olduğunu en iyi şekilde sembolize eden mekân olmuştur (Dagron, 2003: 185). Törenler Kitabı'nda aktarıldığına göreyse, imparator II. Iustin (MS. 565-578), sarayın tören merkezi olarak tasarlanan ve uzun süre bu işlevini sürdüren bir başka taht odası olan Chrysotriklinos' u inşa ettirmiştir (Bardill, 2006: 6). Bu salon, daha öncekilerden çok farklı olarak, adeta imparatorluğun gücünü haykıran bir mekân, sembolik bir merkezdi. Zira, burası Kutsal Roma Germen kralı Şarلمان' ın Aachen' de bulunan Palatine Şapeli' nin dahi inşasına ilham kaynağı olmuştur.

Büyük Saray'ın kuzey yönündeki alanları MS. 6. yüzyıl ortalarındaki Nika isyanında tahrip olmuş ve imparator Iustinianos tarafından onartılmıştır. Nitekim, bu onarım sırasında

imparator Khalke' yi kendisini ve eşi Theodora' yı betimleyen mozaiklerle süsletmiştir (Yalçın, 2000: 87).

Tamara Talbot Rice, Büyük Saray'ın taht odası hakkında şu bilgileri verir; "... MS. 7. yüzyılın sonlarında üzeri bir kubbeye örtülen bitişikteki Khrysotriklinium' daydı. Taht bir mihrap gibi, büyük salonun en ucunu oluşturan apsiste duruyordu. Burada taban salonun tabanın düzeyine göre daha yükseltilmişti ve altın sırma bir kumaşla örtülüydü. Bu platforma çıkan basamaklar porfirdi; tahtsa imparatorlar tarafından kullanılan tüm diğerleri gibi tepesinde bir gölgelik (kanopi) (Res. 7), bulunan çift aralıklı bir klineye¹⁰ benziyordu; önüne bir tabure konurdu. Tepesindeki apsisin kavsi cam mozaikten yapılmış bir İsa betimlemesi ve 'Kralların Kralı' yazısıyla bezeliydi. Bu taht odası 10. yüzyıla kadar en önemli ve en kutsal oda olarak kaldı ve içinde imparatorluk tacını ve süslerini barındırdı. Buna da değerli taş kakmalı iki tane org bulunuyordu. Theophilos'un, gören elçileri şaşkınlığa düşüren, mekanik tahtı da buraya kurulmuştu... (Rice, 1998: 47-48)."

Res. 7: Gölgelikli Taht Betimlemesi. Paris'teki İmparatorluk Kütüphanesi'nde St. Gregory Nazianzen'in eserlerini içeren MS. 9. yüzyıldan kalma gravürü (Getty Images, 2021).

İmparator Theophilos' un (MS. 829-842) bu çok ünlü mekanik tahtının (Res. 8) Arap matematikçilerin çalışmalarıyla ortaya çıkarıldığı Halife Harun Reşid' in sarayındaki mekanik aygıtların (autamata) aynılarının Bizans Sarayı içinde yapıldığı ileri sürülmektedir (Demirarslan, 2019b: 35 ve Köroğlu, 2006: 4). İmparatorun Büyük Saray'a yaptırdığı yeni

¹⁰ Sedir.

yapıların süslemelerinin İslam saraylarının etkisinde kalarak yaptırıldığından kaynaklarda bahsedilmiştir.

İmparatorun, bu taht dışında gölgelikli bir başka tahtı olduğunu ise, MS. 12. yüzyıldan kalma el yazması olan Madrid Skylitzes kroniğinde görmekteyiz. Burada imparator Theophilos arkalıklı bir taht üzerinde oturmaktadır. Tahtın arkalığı değerli taşlar ile süslüdür. “Bizans El Yazmalarında İmparator Tahtı” kısmında bu tahtı daha detaylı değerlendirecektir.

VII. Konstantin Porphyrogenetos’ un yazdığı (MS. 913-959) Törenler Kitabı’nın uzun bir bölümünde Konstantinopolis’in Büyük Saray’ındaki bir tören salonu olan Magnaura’ da yabancı elçilerin imparatoru ziyaretiyle ilgili önemli bilgiler yer alır. Bu salon, apsisli, galerileri destekleyen iki yan nefli ve batı cephesi bir avluya açılan bazilikal planlıdır (Iafate, 2015: 61). Ayrıca Törenler Kitabı’nda Chrysotriklinos’ u önemli bir taht odası olarak görüyoruz. Bu mekânın Süleyman’ın hayali tahtı ile Magnaura’ da olduğu gibi büyük devlet izleyicileri için değil, doğrudan imparatorluk yetkililerinin tanıtımı, ziyafetler ve özellikle yetkililerinin bir araya geldiği ‘günlük alay’ gibi diğer işlevler için kullanılan oktagon planlı bir taht odası olduğu anlaşılmaktadır (Featherstone, 2006: 51). Bu sekizgen salon Büyük Saray’ın kamusal bölümleri ile imparatorun Κοιτόν adlı özel daireleri arasında bulunmaktadır (Featherstone, 2005: 845).

İtalya’lı Liutprand, İmparator II. Berenger’in (MS. 950-961) elçisi olarak Bizans başkentine gönderildiği dönem hakkında verdiği bilgilerle, bir nebze olsun bu konuda aydınlanmamızı sağlar. Uzun süre Konstantinopolis’de bulunan ancak, bir süre sonra imparatorla arası bozulan Liutprand, sonrasında Alman İmparatoru I. Otto’nun (MS. 936-973) himayesine girmiş ve imparator tarafından Cremona piskoposu olarak tayin edilmişti. Döneminin önemli kişilikleri arasında kabul edebileceğimiz Liutprand, özellikle MS. 10. yüzyıl hakkında bilgi edinebileceğimiz önemli eserler bırakmıştır. Eserlerinde Bizans imparatorları ve o dönemlerdeki olaylar hakkında bilgiler verir. Bu bilgiler arasında Konstantinopolis’e yaptığı ilk ziyaret ve bu ziyaret esnasında etkilendiği İmparatorluk Sarayı’nın güzellikleri de yer alır. Bizans İmparatoru VII. Konstantinos (MS. 913-959) tarafından Magnaura’da huzura kabul edildiğini ve imparatorun tahtının hayret verici olduğundan bahseder. İmparatorun tahtının önünde altın yıldızlı bronzdan bir ağacın durduğunu ve ağacın dallarındaki farklı büyüklükte altın kaplı bronz kuşların koro halinde şarkılar söylediklerini anlatır. Ayrıca, tahtın ustalıkla yapıldığını, bir anda alçalıp bir anda

yükseldiğini, heybetli ve muazzam büyüklükteki aslanların, kuyruklarıyla yere vurmak suretiyle, ağızları açık ve kükreme halinde olduklarını, bu şekilde adeta imparatoru koruyor gibi göründüklerini yazar. Kükreyen aslanlar ve öten kuşlar arasından geçip imparatorun huzuruna çıktığını, üç kez yerde secde ederek imparatoru selamladığını, başını kaldırdığında ise imparatorun yerden yükselerek tavana değdiğini gördüğünü söyler (Liudprand, 2007: 197-198).

Res. 8: İmparator Theophilos'un Kullandığı Mekanik Taht. (Demirarslan, 2019b: 35).

Orta Bizans döneminde yaşayan Arap coğrafyacı İbn Rüşd, *Kitab ül- A'lak- in Nefise* adlı eserinde, Bizanslılarla yapılan bir savaşta esir düşen Harun bin Yahya'nın hatıralarından alıntılar yaparak başkent Konstantinopolis, imparator ve imparatorun yaşadığı saray hakkında önemli bilgiler vermiştir. Buna göre imparatorluk locasında üstü inci ve yakutlarla süslü büyük bir taht yer almakta ve bu taht taşlarla işli bir temel üzerinde yükselmektedir (Yalçın, 2000: 106-108).

Bizans imparatorlarının en başından bu yana en önemli ikametgâhı ve yönetim merkezi olan Büyük Saray, yeni imparatorluk sarayı olarak inşa edilen Blachernai Sarayı'nın revaçta olmasıyla zamanla terk edilmiş ve MS. 12. yüzyılda artık harap hale gelmiştir. Başkent MS. 1204 yılında Latinler tarafından işgal edildiğinde, Büyük Saray bundan epeyce etkilenmiş ve işgalden ağır bir darbe almıştır. Zamanla terk edilen sarayın kalan yapıları da, MS. 1453 yılında Osmanlılar tarafından ele geçirildikten sonra şehre yeni yaptırılan binalarda kullanılmak üzere sökülerek kullanılmıştır (Yalçın, 2000: 89).

Büyük Saray'dan günümüze kadar gelmiş olan ve günümüzde İstanbul Büyük Saray Mozaikleri Müzesi'nde sergilenen mozaiklere baktığımızdaysa imparatorların tahtına ait bir betimleme ile karşılaşmamaktayız. Mozaiklerde yer alan konular; av sahneleri, hayvan mücadeleleri, çoban yaşantıları, köy yaşantıları, mitolojik konular, bitkisel figürler, doğa manzaralarıdır.

2.2.2.2. Boukoleon (Hormisdas) Sarayı

Boukoleon Sarayı, esasında Büyük Saray kompleksi içinde yer alan bir sahil sarayıdır (Çıtak, 2013: 62). İstanbul'un Fatih ilçesindeki Çatladıkapı mevkiinde yer alan Boukoleon ya da diğer adıyla Hormisdas Sarayı, Büyük Saray'dan günümüze gelebilmiş tek sahil sarayı olması nedeniyle önem arz eder. İmparator I. Iustinus'un (MS. 518-527) yeğeni Iustinianos'a (Ms. 527-565) sarayı hediye etmesi ve Iustinianos'un eşi Theodora ile burada yaşayıp, yapıyı büyüttürmesiyle, bu saray Iustinianos'un Evi olarak da adlandırılmıştır (Res. 9).

Sarayın Hormisdas adı ile anılmasının nedeni ise Büyük Konstantin döneminde (MS. 306-337) İstanbul'a sığınarak Hıristiyan olan Sasani prensi Hormisdas'ın, burada İran'daki evine benzer bir saray yaptırdığı ve bu sarayın Boukoleon Sarayı olduğunun tahmin edilmesidir (Sağ, 2017: 12).

Res. 9: Günümüze ulaşan şekliyle Boukoleon Sarayı, 2008 yılı (Wikipedia, 2021b).

Res. 10: Boukoleon Sarayı'nı gösteren gravür (Gülgün Köroğlu arşivi) (Sürel, 2011: 63).

Boukoleon Sarayı (Res. 10) adını, imparator VII. Konstantinos Porphyrogennetos (MS. 913-959) tarafından saray yanındaki İmparator İskelesi önünde yaptırılmış, olan

mermer liman üzerindeki aslan-boğa mücadelesini gösteren heykel grubundan almıştır (Utkan, 1996: 5). Kaynaklarda bu bölgede MS. 5.yüzyılda, II. Theodosius döneminde (MS. 408-450), bir sahil sarayı inşa edilmiş olduğu yazmaktadır. Sarayın mevcut kalıntısının Marmara Surlarında önemli onarımların yapıldığı Theophilos (MS. 829-842) dönemine tarihlendiği kabul görülmüştür (Altuğ, 2019: 59). Boukoleon Sarayı ve çevresinde İmparator Nikephoros Phokas'ın (MS. 963-969) MS. 969 yılında yaptırdığı erzak deposu ve fırını da olan, olası bir isyan çıktığında içine sığınabileceği bir bina ile sarayın bahçesine ufak bir havuz ve porfirden phiale yer alır (Köroğlu, 2006: 5). Ayrıca çok güçlü bir sur, kuleler ve kuzeye doğru bazı binalar eklenmiştir (Müller-Wiener, 2001: 225).

Boukoleon Sarayı, Palaiologoslar Dönemi'nde (MS. 1261-1453) terk edilmiştir. MS. 1532 yılında meydana gelen depremde sarayın deniz cephesinde yer alan heykelleri yıkılmış ve ileriki yıllarda sarayın kalıntıları yok olmuştur (Kongaz, 2011: 74).

2009 yılında İstanbul Arkeoloji Müzeleri denetiminde 1400 m²'lik bir alanda temizlik çalışmaları yapılmıştır (Özgümüş, 2012: 65). Bu çalışmalar sırasında Geç Roma, Erken Bizans dönemine ait İonik impostlar ve yine aynı döneme ait keramik kap-kacakla, diğer mimari plastik parçalar ele geçirilmiştir. Ancak bu önemli yapının taht odası ve tahtlarla ilgili bir veriye rastlanmamıştır.

2.2.2.3. Mangana (Manganoi) Sarayı

Mangana Sarayının yeri günümüzde Sirkeci-Cankurtaran tren istasyonları arasında olup, kentin eskiden akropolü olarak bilinen yüksek tepeliğin doğusunda Değirmenkapı ile İncili Köşk arasındadır. Bu alandaki yapılar bugün askeri bölge içerisinde kaldığından görülememektedir (Köroğlu, 2006: 6). Kentin en güzel manzaralarından birine sahip olan bu alanda, İmparator I. Basileos (MS. 867-886) tarafından yaptırıldığı düşünülen Mangana Sarayı, adını bu bölgede yer aldığı düşünülen silah deposundan almaktaydı. Ayrıca burada Mikhail Rhangabe'nin (MS. 811-813) ve İmparatoriçe Zoe'nin (MS. 1028-1050) kuzeni Sklerina'nın da konakları yer alıyordu (Köroğlu, 2006: 7). İmparator IX. Konstantin Monamakhos döneminde (MS. 1042-1055), bu sarayın hemen yanı başına içerisinde kütüphane, hastahane ve hamamlar gibi sosyal bazı birimler bulunan Hagios Georgios Manastırı inşa edilmiştir.

Mangana Sarayı diğer Bizans sarayları gibi bahçeler içinde kurulmuş çeşitli bölümlerden oluşuyordu. İkametgâh olarak kullanılan ana bölüm ise oldukça gösterişli, beş

katlı bir yapıydı. Sevgilisi Sklerina'nın konağı da bu civarda olduğundan, İmparator IX. Konstantin bu sarayı yeniden yaptırıcasına onartmıştır. Bizans kaynaklarında bu sarayın özellikle MS. 10. ve 12.yüzyıllar arasında kullanıldığını gösteren bazı olaylardan bahsedilir. Örneğin, Mikhail Dukas'ın (MS. 1071-1078) dul eşi Maria ve oğlu bu sarayda hapsedilmişti. Anna Komnena, babası I. Aleksios Komnenos'un (MS. 1081-1118) ağır hastalığı sırasında buraya taşındığını ve burada da yaşama veda ettiğini belirtmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda artan savunma kaygısıyla birlikte ve sarayın sahil surlarına yakın olması nedeniyle, denizden gelebilecek düşman saldırılarından korkan imparatorlar, burasını terk ederek daha güvenli bir yer olan Blakhernai Sarayı'na yerleşmişlerdir. Terk edilen saray bir süre de yönetim hizmetleri için kullanılmış fakat daha sonra İmparator II. Isakios Angelos (MS. 1185-1195 / 1203-104) tarafından MS. 12. yüzyıl sonlarında yıktırılmıştır (Köroğlu, 2006: 7).

Günümüzde Mangana Sarayına ait olduğu düşünülen, denize doğru açılan altyapı kalıntıları, sarayı çağrıştıran cephesinde sütun kaideleri ve payelerin alt kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Bu yapı kalıntısının yakınlarında bir de hamam kalıntısı vardır (Kökner, 2019: 44). Bu bölge ile ilgili araştırma yapan Hülya Tezcan'ın sonuçlarına göre altyapı, üç nef ve buna bağlı iki yan kanattan oluşur. Dikdörtgen planlı yapının iki tarafı desteklerle güçlendirilmiş; nefli bölümün orta bölümü ise tonozla örtülüdür. Günümüzde toprakla dolmuş vaziyette olan sarayın maalesef taht odası ya da salonu ile ilgili somut bir veri yoktur.

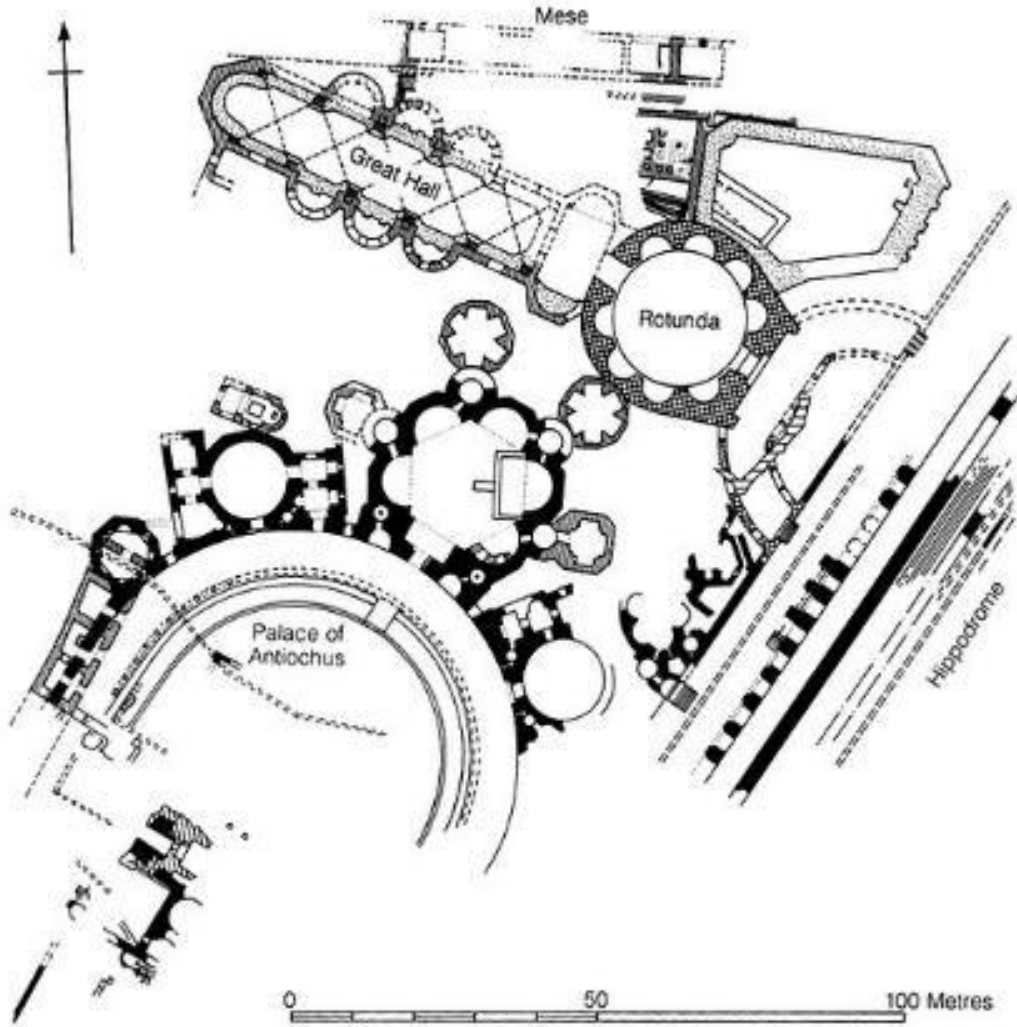
4.2.2.4.Lausos Sarayı

Lausos, MS. 5. yüzyıl başlarında imparator II. Theodosios'un (MS. 408-450) sarayında "*praepositus sacri cubiculi*"¹¹ olarak hizmet etmiş önemli bir bürokrattır (Köseoğlu, 2018: 550). Kendi adına inşa ettirdiği Lausos Sarayı ise esasında bir erken Bizans dönemi sivil konut yapısıdır, ancak oldukça hacimli ve gösterişli bir bina olduğundan saray olarak tanımlanır. Bu yapının özellikle taht odası ya da karşılama salonu olarak kullanıldığı düşünülen gösterişli büyük salonu, kazılar sonrası açığa çıkarıldığından burada Bizans sarayları arasında ele alınmasının faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Bu erken dönem yapısı, hipodromun batı aksına doğru yükselen bir arazide, kuzeyde Mese, güneyde ise Antiokhos'un sarayına ait arazi arasındaki dar bir üçgende yer alır

¹¹ İmparatorun dışarıyla ilişkisini sağlamak ve haberciliğini yapmakla görevlidir.

(Müller-Wiener, 2001: 238). Saray, erken dönemin sevilerek kullanılan mimari unsuru olan dairesel formlardan hayli etkilenmiş biçimde, yarım daire formunda kolonadlı bir giriş ve yarım daire nişleri olan uzun bir koridor şeklinde inşa edilmiştir (Res. 11), (Altaş, Özgünler, Güldal, 2012: 43).

Res. 11: Çevrelerindeki kalıntılarla birlikte Antiokhos ve Lausos Sarayları (Müller-Wiener, 2001:232).

Lausos, sarayda birçok büyük sanat eseri ve antik heykellerin olduğu koleksiyon sergilemiştir. Bu heykeller sadece bina içini değil cepheleri de süslemiştir. Koleksiyonda yer alan bazı heykeller Lindos Athenası, Samos Herası, Knidos Aphroditesi, Olympia Zeusu, bir Khronos, bir Eros ve tek boynuzlu atlar, kaplanlar, akbalar, Pan heykelleridir (Köseoğlu,

2019: 145). Ancak MS. 475'te Khalkoprateia'da başlayan yangın yayılarak ilk önce Yerebatan Sarnıcı üzerindeki bazilikayı ve Mese'nin iki tarafındaki kolonadları yakarak yok etmiş, sonrasında Lausos Sarayı'nı da yok ederken bu meşhur koleksiyon da yok olmuştur (Bassett, 2000: 6).

1964 yılında Alman Arkeoloji Enstitüsü müdürü Rudolf Naumann'ın Divan Yolu, Hipodrom ve Antiokhos Sarayı arasındaki alanda başlattığı kazılar şimdilik buradaki nitelikli tek çalışma olmuştur (Bayülgen, 2017: 12). Naumann, kazılarda saraya ait büyük salonu açığa çıkarmıştır. Ancak on köşeli ve nişlerle hareketlendirilmiş olan bu büyük salonun yapıya daha sonra eklendiği anlaşılmıştır.

2.2.2.5. Myrelaion Sarayı

Günümüzde Bodrum Camisi olarak anılan Myrelaion Manastır Kilisesi, İstanbul'un Aksaray ile Laleli semtleri arasındaki bölgede yer almıştır. Bu bölgede Kilise ile birlikte imparator I. Romanos Lekapenos'un (MS. 920-944) özel mülkü olan bir sarayın varlığından tarihçi Ioannes Skylitzes söz etmiştir (Karagöz, 2011: 114). Ayrıca, Romanos'un buradaki rotunda planlı daha eski bir yapıyı sarnıca dönüştürerek, üzerine saray ve bitişiğine de büyük bir kilise inşa ettirdiği değişik Bizans kaynaklarında belirtilir (Köroğlu, 2006: 11).

İmparator burada kendisi ve ailesi için, saray, kilise ve mezarlıktan oluşan bir kompleks oluşturmuştu (Res. 12). MS. 16. yüzyılda Giovanni Andrea Valvassore tarafından tahta baskı tekniği ile yapılmış İstanbul panoramasında görülen iki katlı bir binanın ve "Coliseo de Spiriti" olarak isimlendirilmiş yarım daire formundaki yapının buradaki Myrelaion rotundasını yansıttığı düşünülür (Altuğ, 2017: 14). Ayrıca bu yapının Myrelaion Sarayı'nın taht odası ya da karşılama salonu olarak kullanılmış olabileceği belirtilir. Burada Naumann tarafından yürütülen kazılar sonucunda, çok sayıda mimari plastik parçalar, figürlü taban mozaïği kalıntısı ve günümüzde Venedik'te San Marco Kilisesi'nin dış cephesinde yer alan "Tetrarkhlar" heykel grubunda bir imparatorun ayağının sandalet kısmındaki eksik kısım ele geçmiştir (Altuğ, 2017: 15).

Res. 12: Myrelaion Rotunda'sı ve Rotunda üzerine MS. 10. yüzyılda inşa edilen saray ile Myrelaion Kilisesi'nin canlandırması (Altuğ, 2017: 14).

2.2.2.6. Blakhernai Sarayı

Başkent Konstantinopolis için bir gezi rehberi niteliğinde olan ve MS. 10 yüzyılda hazırlanmış olan Patria'dan, Blakhernai Sarayı'nın temelini MS. 4. yüzyılda bölgede olduğu bilinen büyük saray yapısının triklinium mekânına dayandığını öğrenmekteyiz (Ermiş, 2004: 43). Bu sarayın yeri ve biçimi hakkında bilgi alacağımız arkeolojik veriler ise bugün maalesef günümüze ulaşmamıştır. MS. 16. yüzyılda İstanbul'u ziyaret eden ve tarihi kaynakları göz önünde bulunduran, tarihi yerleri ve anıtları gözlemleyen zoolog ve gezgin Petrus Gyllius, Blakhernai'yi on dördüncü bölgede tanımlar (Asutay Effenberger, 2013: 257). Bu görüş, bilim adamları tarafından kabul görmüş ve özellikle Tekfur Sarayı ve Mumhane civarında olan bazı duvar kalıntıları Roma dönemine tarihlendirilmişlerdir.

MS. 5. yüzyılda imparator I. Leo (MS. 457-474) tarafından yaptırılan Theotokos Kilisesi Blakhernai bölgesinin önemini artırmıştır. Bölgede ayrıca Hagios Soros Şapeli, imparatorların dinlenmeleri için yaptırıldıkları saraylar ve sarayın sınırları dışında olmasına rağmen saray kilisesi olarak görev yapmış Khora Manastır Kilisesi yer almıştır (Baran Çelik ve Kiraz, 2011: 126). Böylece daha erken dönemlerden itibaren "Blakhernai Saray Kompleksi" oluşmaya başlamıştır diyebiliriz.

Ancak, bölgedeki esas gelişim MS. 11. yüzyılda I. Alexios Komnenos' un (MS. 10811-1118) büyük çaplı bir saray inşasına başlamasıyla olmuştur. Alexsios' un yaptırdığı,

Aleksiakos Basilikos Triklinos adını taşıyan yapı, bugün üzerinde İvaz Efendi Camii olan terasta yer almış olmalıdır (Yaşar, 2017: 16). İmparatorun bu yeni inşa edilen Blakhernai Sarayı'nı eski Büyük Saray'a tercih etmesiyle de artık Blakhernai Sarayı imparatorluğun resmi sarayı olmuştur. Latin işgalinden sonra İstanbul'un geri alınmasıyla VIII. Mikhail Palaiologos (MS. 1259–1282) Blakhernai Sarayı'nı büyük bir onarımdan geçirir. Saraya sütunlarla çevrili bir galeri ekletirken, kahramanlıklarını gösteren mozaiklerle de bezetmeyi ihmal etmez (Ermiş, 2004: 44). Ancak ne yazık ki bu yapı, MS. 1434 yılında Theotokos Kilisesi'nde meydana gelen yangından büyük oranda etkilenerek harap hale gelmiştir (Müller-Wiener, 2001: 224). Bu saray yapısı MS. 15. yüzyıla kadar kullanılmış, fakat kentin fethinden sonra işlevsiz kalarak terk edilmiştir. Nitekim, bu önemli saray yapısının da maalesef taht odası ya da salonu hakkında somut bir veri yoktur.

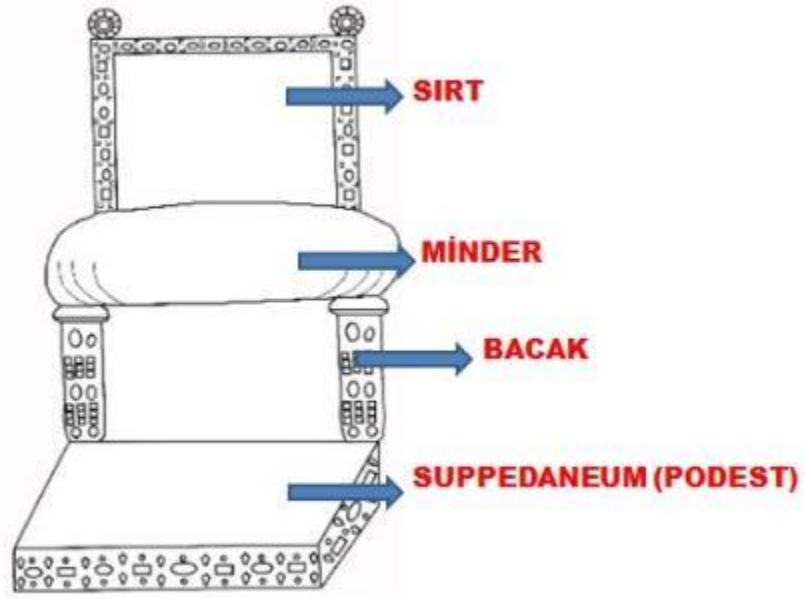
Res. 13: İstanbul- Tekfur Sarayı Müzesi, 2019 yılından görüntü (Arkeolojik Haber, 2021).

Blakhernai Sarayı kompleksinin küçük bir parçası olan ve bugün Tekfur Sarayı olarak tanımlanan yapı ise (Res. 13), zengin kalıntıları ile günümüze gelmiş ender Bizans saraylarından olmuştur. Bu yapı, Edirnekapı'dan (Charisius Kapısı) Theodosios sur duvarlarının, Eğrikapı (Kaligaria) arasına inen ve Komnenos sur duvarlarının birleştiği yamaçta, iki sur arasına inşa edilmiştir (Tanrıverdi, 2019: 143). İmparator VII. Konstantinos Porpyrogennetos (MS. 913-959) tarafından yaptırıldığı ileri sürülse de yapının kalıntıları incelendikten sonra en erken MS. 13. yüzyıl ile en geç 14. yüzyıl arasında yapıldığı düşünülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Saltanat sahibi olan imparator, yüksek rütbeli devlet adamları veya din adamları tarafından kullanılan tahtlar, değerli malzemelerden zengin şekilde süslenmiş bir koltuk olmalarının yanında aynı zamanda önemli bir statü sembolüdür. En basit şekli ile dört bacak ve bu bacakların üzerinde oturulması için kullanılan bir minder ile sırt kısmından oluşan tahtların, bazen kutsallıklarının arttırılması için ayak koymaya yarayan suppedaneum'lara¹² sahip olduğu görülür (Çiz. 1).

Çiz. 1. Tahtı oluşturan kısımlar

Bizans dönemi imparator tahtlarına ait bezeme örnekleri ise daha çok Bizans resim sanatında ve el yazmalarında karşımıza çıkar. Bununla birlikte, tahtların özellikle dini

¹² Yüksek rütbeli kişileri, yönetici ya da dini liderleri diğerlerinden ayırmak için ayaklarının altına yerleştirilen kaidelere denir. Suppedaneum iki tipte karşımıza çıkar. Oval ve lineer şeklindedir (Stoykov, 2014: 91).

sanatta temsillerinin fazla olduğu söylenebilir. Tahtlar, genellikle Hz. İsa ve annesi Bakire Meryem'e atfedilir. Sonrasındaysa İncil yazarları, piskoposlar, yöneticiler ve saygın kişilere atfedilmiş olarak karşımıza çıkarlar. Bu bölümde imparator tahtlarını ilk olarak form ve biçim özellikleri bakımından ele alacak, ardından tahtları betimlendikleri eserlerin türlerine göre değerlendirmeye çalışacağız.

3.1.Taht İmgelerinin Tipolojik Dağılımı

Bizans sanatı örneklerinde karşımıza çıkan imparator tahtları, konu üzerinde daha önce çalışmalar yapan Parani tarafından 'Arkalıklı tahtlar – *backrest thrones*' ve 'Arkalıksız (sırtı açık) tahtlar - *backless thrones*' olmak üzere iki ana gruba ayrılmışlardır (Parani, 2003: 163).

Parani tarafından yapılan bu tipolojik sınıflandırmada en genel ölçütün tahtın bir arkalığa sahip olup olmaması olduğu anlaşılır. Alt gruplandırmalar ise arkalıksız tahtlarda ayakların, arkalıklı tahtlarda ise arkalığın biçimine göre yapılmıştır. Çift kişilik tahtlar üzerine sınıflandırma ve tipoloji önerisi söylememektedir. Ancak tahtların ana kısımlarının sistematik bir sınımdan geçirilmemesi de onların esas işlev ve tipolojilerinin ortaya çıkarılması noktasında bir eksiklik gibi gözükmektedir. Parani' nin yaptığı tipoloji üzerine sadık kalarak tek veya çift kişilik taht olarak tipler zenginleştirilmiştir.

Çalışmamız boyunca taht tipleri üzerine yapılan bu tipolojik ayrımın daha da geliştirilmesi gerektiği anlaşılmış, buna uygun çözümler üretilmiştir. Özellikle de Bizans dönemine ait freskler, mozaikler, el yazmaları, madeni eserler ve küçük el sanatlarında tasvir edilmiş tahtlar dikkate alındıklarında yeni tiplerin ortaya çıktığı anlaşılmıştır. Maria G. Parani tarafından iki ana başlıkta değerlendirilen taht tipleri, bu tipolojiye yeni tipler eklenerek daha da geliştirilmiştir.

3.1.1. Arkalıklı Tahtlar

Bizans sanatında betimlenmiş olan ve sırt kısmındaki form ve biçim özelliklerinden dolayı daha çok arkalıklı tahtlar olarak tanımlanan bu tahtlar, dört bacak ve bu bacakların üzerinde oturak olarak kullanılan ve daha çok süslü bir minderle kullanılan düz levha ile bu levhanın arkasına yerleştirilen bir sırtlıktan oluşurlar. Birbirinden farklı tip ve biçimlerdeki bu tahtları, yedi alt grupta inceleyebiliriz. Birazdan ele alacağımız bu alt gruplardan birkaçı,

Parani tarafından oluşturulan tipolojik değerlendirmede yer alırken bazılarının kapsam dışı kaldığı görülür. Burada gerek Parani' nin önerdiği ve ele aldığı gerekse kapsam dışı bıraktığı arkalıklı taht gruplarını bir bütün olarak ele alarak, örnekler ışığında form ve biçim özelliklerine değinmeye çalışacağız.

3.1.1.1. Lir Şekilli Arkalıklı Tahtlar

Parani tarafından oluşturulan tipolojide 'Sırtı Lir Şeklinde' olarak adlandırılan bu tür tahtlar, isimlerini arkalığın yan kenarlarının lir biçiminde eğrisel olmasından alır. Araştırmamız kapsamında yaptığımız değerlendirmelerde, bu taht betimlerinin MS. 6. yüzyılda fildişi diptikon ya da triptikonlarla birlikte ortaya çıktıkları görülmektedir (kat. no: 38). İkonoklast Dönem¹³ sonuna doğru bu taht modeli popülerlik kazanmış ve özellikle Makedonyalılar Hanedanlığı döneminde¹⁴ (MS. 867-1056) sıklıkla kullanılmıştır. Nitekim Makedonyalılar dönemi Bizans imparatorlarının bastırıldığı çok sayıdaki madeni para üzerinde bu tipteki taht betimi rahatlıkla görülebilir (kat. no: 47-50).

Bu tür tahtların özellikle imparatorların kullanımına özgü olduğu bilinmektedir. Ancak, dinsel sanatta da karşılıkları olduğu söylenebilir. Bu tip tahtların özellikle Hz. İsa ile ilişkilendirildiği görülür. Zira başkent Ayasofya'da (Res. 14; kat. no: 4) ve Kapadokya kiliselerinde (kat. no: 75, 76, 79, 86, 90) bu örneklere rastlanır. Fakat bu taht örneklerinin dinsel sanatta Geç Bizans döneminde kayboldukları anlaşılır.

¹³ İkonoklast ikon kırıcı anlamındadır. "Bu hareket iki döneme ayrılır. Birinci dönem, 726-780 VII. Ekümenik Konsili ile sona erer. İkinci dönem 813-843'de son bulur. (Vasiliev, 2017: 292)."

¹⁴ Makedon Hanedanı dönemi Bizans imparatorları ve hüküm yılları: I. Basileios (867-886), VI. Leo (886-912), Aleksandros (886-913), VII. Konstantin (913-959), I. Romanos Lekapenos (919-944), Stefen (944-945), II. Romanos (959-963), II. Nikeforos Phokas (963-969), I. John Tzimiskes (969-976), II. Basileios (976-1025), VIII. Konstantin (1025-1028), III. Romanos Argyros (1028-1034), IV. Mihail Paphlagonian (1034-1041), IX. Konstantin Monomakos (1042-1055), Theodora (1055-1056).

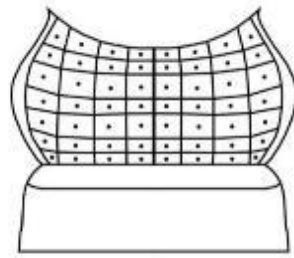

Res. 14: Ayasofya İmparator Kapısı Mozaïği, VI. Leo Hz. İsa'ya secde eder. MS. 10. yüzyıl başı, İstanbul (Başçı, 2014: 247).

Lir şekilli tahtları biçim ve form özellikleri bakımından kendi içinde 'Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht' (Çiz.2) ve 'Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht' (Çiz. 3) olarak iki alt gruba ayırabiliriz.

Çiz. 2: Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht.

Çiz. 3: Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht.

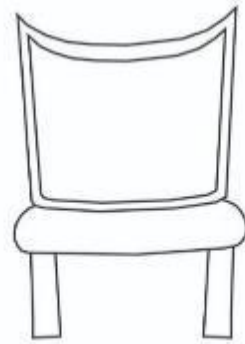
3.1.1.2. Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli Arkalıklı Tahtlar

Parani tarafından 'Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli Tahtlar' olarak tanımlanan bu tahtlarda arkalık düz dikdörtgen biçimindedir. Ancak arkalığın üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile sonlanır (Res. 15) ve bu eğri kimi eserde yukarı doğru iken kimi eserde aşağı doğru

olabilmektedir. Bu yüzden bu tip tahtları, kendi içinde ‘Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht’ (Çiz. 4) ve ‘Sırtı Düz ve Tepesi İç Bükey Kavisli Taht’ (Çiz. 5) olarak iki alt gruba ayırabiliriz. Bu tip tahtların erken dönemde kullanımları başlamış ve Bizans sanatının hemen her evresinde betimlemeleri devam etmiştir. Araştırmamız kapsamında bu taht betimi örneklerinin, ilk olarak fildişi diptikonlar ve triptikonlar üzerinde MS. 5. yüzyılda başladığı görülmektedir (kat. no: 39).

Çiz. 4: Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht.

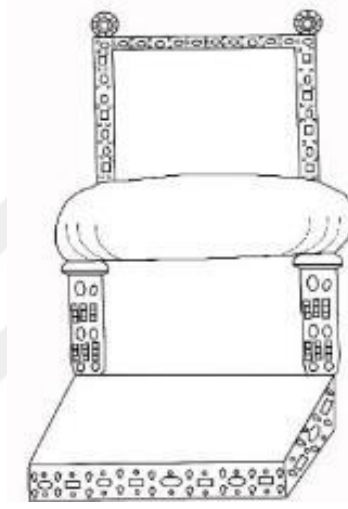
Çiz. 5: Sırtı Düz ve Tepesi İç Bükey Kavisli Taht.

Res. 15: Harbaville triptikoundan detay. Deesis ve Azizler. MS. 10. yüzyıl ortaları. Louvre Müzesi. (Lowden, 1997: 216).

3.1.1.3. Düz- Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar

Yine Parani tarafından hazırlanan tipolojik değerlendirmede ‘Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar’ olarak ayrılan bir tip dikkati çeker. Bu tipi daha çok erken dönem Bizans resmine özgü olarak görmekteyiz. Orta ve geç dönemdeki kullanımları ise oldukça enderdir. (Çiz. 6). Araştırmamız kapsamında bu taht betimi örneklerinin ilk olarak Domitilla Katakombu freskleri üzerinde, yaklaşık olarak MS. 4. yüzyılda başladığı görülür (Kat. no: 61).

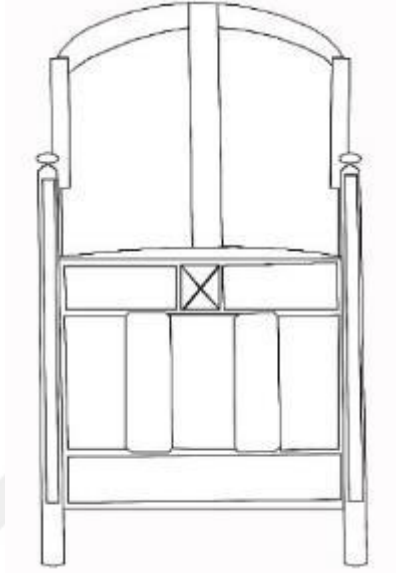
Çiz. 6: Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht

3.1.1.4. Sırtı Kavisli – (Derinliğine Yarı Dairesel) Arkalıklı Tahtlar

Tahtın arkalık kısmının derinliğine yarı-dairesel formda olduğu (Çiz. 7) ve Parani'nin ‘Sırtı kavisli tahtlar’ olarak tanımladığı bu gruptaki tahtların, erken dönemden itibaren kullanımda oldukları bilinmekle birlikte, Orta dönemdeki kullanımları oldukça sınırlıdır. Ancak, Parani bu tipin MS. 13. yüzyıldan itibaren yeniden yaygın biçimde betimlenmiş olduğunu söylese de yaptığımız araştırmada, bu tipi ait örnekleri en geç MS. 9. yüzyıldaki el yazmalarında görmekteyiz (kat. no: 16).

Psikopos Maximian'ın tahtı olarak bilinen ve MS. 6. yüzyıla tarihlenen fildişinden yapılmış olan taht ise (Res. 19; kat. no: 37), bu tipin en iyi örneklerinden biri olarak kabul edilebilir (Parani, 2003: 164-166). Ancak, Orta Bizans dönemi boyunca adeta bir

kuralmışçasına tahtlarda yan konsolların kullanılmadığı görülür. Bu uygulamanın geç dönem boyunca da sürdürüldüğünü söyleyebiliriz (Parani, 2003: 166).

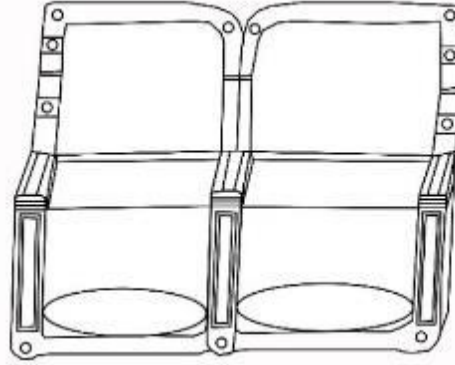

Çiz. 7: Sırtı Kavisli – (Derinliğine Yarı Dairesel) Taht.

3.1.1.5. Çift Kişilik Arkalıklı Tahtlar

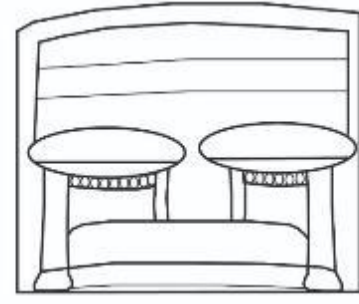
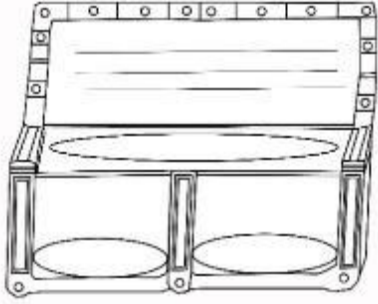
Arkalıklı tahtlar arasında genellikle imparator ve imparatoriçe ya da imparator ve çocuklarının eş yönetimlerini simgelemek amacıyla kullanılan ve iki kişilik oturma yerlerine sahip olmaları ile diğerlerinden ayrılan çift kişilik tahtların da yoğun bir kullanıma sahip oldukları görülür (kat. no: 6, 22, 27, 30, 31, 46). Parani tarafından hazırlanan tipolojide ayrıca değerlendirilmeyen bu tahtları da kendi içerisinde '*Sırt Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht*' ve '*Oturak Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht*' olmak üzere iki ayrı grupta inceleyebiliriz.

Bunlardan '*Sırt Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Tahtlar*' da, (kat. no: 6 ve 30) monoblok olarak oluşturulmuş tahtın hem sırt hem de bacak kısmından ikiye bölündüğü ayrıca iki farklı mindere ve suppedaneuma sahip olduğu görülür (Çiz. 8).

Çiz. 8: Sırt Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht.

'*Oturak Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht*' larda ise (kat. no: 22, 27 ve 46), monoblok olarak oluşturulmuş tahtın bazılarında oturak ve sırt kısmının birleşik, fakat bacak ve suppedaneum' un ayrı olduğu görülür ki bunları 'Oturak Kısmı Birleşik Çift Kişilik Taht' (Çiz. 9), sırt kısmı birleşik olmasına rağmen oturakların ayrı olduğu örnekleri ise 'Oturak Kısmı Ayrık Çift Kişilik Taht' (Çiz. 10) olarak tanımlayabiliriz (kat. no: 31).

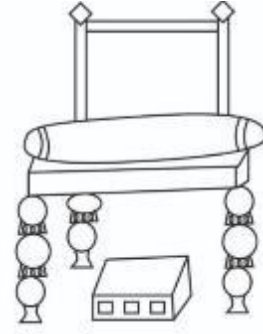
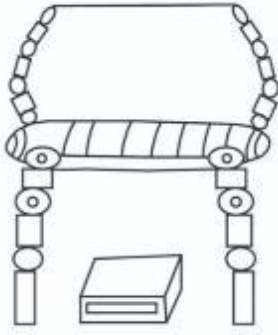

Çiz. 9: Oturak Kısmı Birleşik Çift Kişilik Taht

Çiz. 10: Oturak Kısmı Ayrık Çift Kişilik Taht

3.1.1.6. Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıklı Tahtlar:

Arkalıklı tahtlar içerisindeki bir diğer alt grubu bacakları dönmüş ya da yuvarlak ayaklı tahtlar oluşturur. Daha çok tahtı meydana getiren ayakların biçim özelliklerinden dolayı bu şekilde tanımlayabileceğimiz tahtlar, Parani tarafından kapsam dışı bırakılmış olup, bu tahtları da '*Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht*' (kat no: 80, 86) ve '*Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht*' (kat. no: 73, 105) olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Çiz. 11 – 12).

Çiz. 11: Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht **Çiz. 12:** Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht

3.1.1.7. Sırtı İstiridye Şeklinde Arkalıklı Tahtlar

Sırtı ıstiridye şeklinde biçimlenmiş olan tahtlar da Bizans sanatı örneklerinde betimleme unsuru olarak karşımıza çıkarlar. Bu tahtlardaki en belirgin özellik, sırt kısmının üst kenarının yüksek bir açıyla ıstiridye biçiminde yarı-dairesel bir eğri ile sonlanmasıdır (Çiz. 13). Yine Parani tarafından kapsam dışı bırakılmış olan bu tip MS. 10. veya 11. yüzyıla tarihlenmiş fildişi eserde karşımıza çıkmaktadır (kat. no: 81).

Çiz. 13: Sırtı İstiridye Şeklinde Taht

Tablo 1

Arkalıklı taht tiplerinin dönemlere göre dağılımı

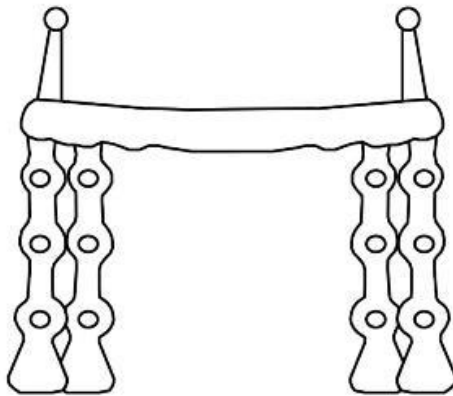
ARKALIKLI TAHTLAR	ERKEN BİZANS DÖNEMİ (MS. 330-726)	ORTA BİZANS DÖNEMİ (MS. 843-1204)	GEÇ BİZANS DÖNEMİ (MS. 1204-1453)	TOPLAM
1-LİR ŞEKİLLİ TAHT 1.1.Üst Kısım Düz Lir Şekilli	Kat no: 63	Kat no: 4,8,9,20,21,48,49,50 ,70,75,76,79,82,84, 90,96	YOK	22
1.2.Üst Kısım İç Bükey Kavisli	Kat no: 38	Kat no: 15,17,47,69	YOK	
2-SIRTI DÜZ VE TEPESİ KAVİSLİ 2.1.Tepesi Dış Bükey Kavisli	Kat no: 1,39,106	Kat no: 29,78,91,93,112,113	Kat no:34,35	12
2.2.Tepesi İç Bükey Kavisli	Kat no: 60	YOK	YOK	
3-DÜZ- DİKDÖRTGEN ARKALIKLI	Kat no: 61,62,64,66,6 7,104	Kat no: 23,24,25,52,53,55, 77,88	Kat no: 33,57,58,100, 118,119	20
4-SIRTI KAVİSLİ (Derinliğine Yarı Dairesel)	Kat no: 37,107	Kat no: 16	YOK	3
5-ÇİFT KİŞİLİK 5.1.Sırt Kısımından Ayrılmış Taht	YOK	Kat no: 6,30	YOK	6
5.2.Oturak K. Ayrık veya Birleşik Tahtlar	Kat no: 46	Kat no: 22,27,31	YOK	
6-BACAKLARI DÖNMÜŞ TAHT 6.1.Sırtı Lir Şekilli Taht	YOK	Kat no: 80,86	YOK	4
6.2.Sırtı Düz Şekilli Taht	Kat no: 105	Kat no: 73	YOK	
7-SIRTI İSTİRİDYE ŞEKLİNDE TAHT	YOK	Kat no: 81	YOK	1
TOPLAM	16	44	8	68

3.1.2. Arkalıksız (Sırtı Açık) Tahtlar

Bizans sanatında arkalıksız olarak betimlenmiş ve bundan dolayı da ‘Arkalıksız (sırtı açık) Tahtlar’ olarak değerlendirilebilecek örnekler, tahtı oluşturan ana unsurlar dışında herhangi bir arkalığa sahip olmadıklarından bu adla adlandırılırlar. Bu gruptaki tahtları da yine kendi içinde beş alt grupta inceleyebiliriz. Bu örnekler de tıpkı ‘Arkalıklı Tahtlar’ da olduğu gibi Parani tarafından detaylıca ele alınmışlar ve kendisi tarafından hazırlanan tipolojide, ‘Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Tahtlar’, ‘Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Tahtlar’, ‘Kutu Benzeri Arkalıksız Tahtlar’ gibi başlıklar altında üç alt gruba ayrılmışlardır. Ancak yaptığımız değerlendirmeler sonrası bu gruplamanın yetersiz kaldığı anlaşılmış, ‘Aslan Başlı ve Ayaklı Arkalıksız Tahtlar (Konsül Tahtları)’ ve ‘Çapraz Ayaklı Arkalıksız Tahtlar’ olmak üzere iki yeni alt grup daha oluşturulmuştur.

3.1.2.1. Bacakları Dönmüş (yuvarlak ayaklı) Arkalıksız Tahtlar

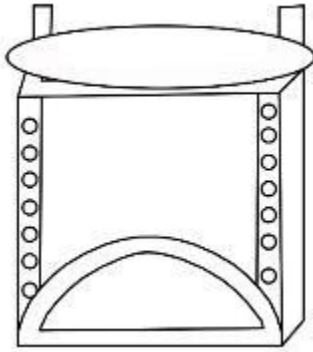
Parani tarafından yapılan tipolojide arkalıksız tahtlar içerisinde ilk sırada gelen bu gruptaki eserlerde, tahtı meydana getiren bacaklar dönmüş biçimde ya da yuvarlak şekilde betimlenirler (Çiz. 14). Parani, bu tipin erken Bizans dönemine özgü bir tip olduğunu, zira Orta ve Geç Bizans devrine ilişkin betimlemeleri oldukça nadir görüldüğünü söylemiştir. Ancak, araştırmamız kapsamında değerlendirdiğimiz bu gruptaki tahtların (kat. no: 2, 19, 45, 51, 56, 71, 72, 103, 114, 117), Geç Bizans devrine ait örneklerine rastlanmamıştır.

Çiz. 14: Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht

3.1.2.2. Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Tahtlar

Parani'nin tipolojisinde kendine yer bulan bir diğer taht tipi ise dikdörtgen ayaklı arkalıksız taht olarak adlandırılan eserlerden meydana gelir (Çiz: 15). Bizans sanatında en çok kullanılan taht biçimi olmakla birlikte, özellikle Madrid Skylitzes yazmasında bulunan arkalıksız tahtlar bu kategoriye girmektedir. Bu tür tahtların, resim sanatında olduğu gibi gerçek kullanımlarının Bizans dönemi boyunca yaygın olduğu düşünülebilir (Res. 16). Zira, araştırmamız kapsamında bu tipin en erken örneği MS. 4. yüzyıla en geç örneği ise MS. 13. yüzyıla aittir diyebiliriz (kat. no: 10, 11, 12, 18, 26, 28, 32, 59, 67, 68, 74, 83, 85, 87, 92, 94, 95, 97, 98, 99, 108, 110, 111, 115, 116).

Çiz. 15: Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht

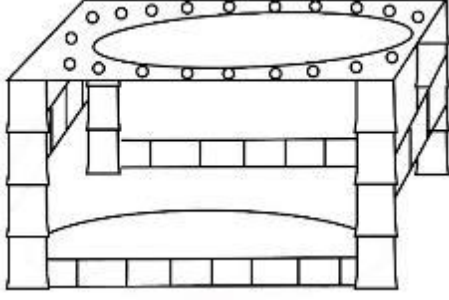

Res. 16: Kral Herodes ve Masumların Öldürülmesi Sahnesi, Dış Narteks Bölümü. Herod masumların katliamını emrediyor. Khora Manastırı (Kariye Cami), İstanbul.

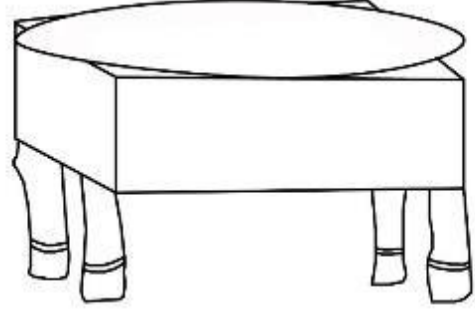
3.1.2.3. Kutu Benzeri Arkalıksız Tahtlar

Bir diğer arkalıksız taht tipi, tahtın ayaklarının arasındaki alanın ahşap panellerle kapatıldığı ve böylece adeta dörtgen bir kutu biçimini alan tahtlardan oluşur (Çiz: 16 – 17). Bu tip, bezeme unsuru olarak bilinen ilk örneklerin geç döneme ait oldukları dikkate alındığında, özellikle Geç Bizans döneminde kullanılmış olmalıdırlar diyebiliriz (Parani, 2003: 163), (kat. no: 13, 14, 101, 102; Res. 16 - 17 – 18). Parani bu tipin ilk örneklerini daha çok geç döneme konumlandırırsa da yaptığımız araştırmada Kapadokya'da Çavuşin Güvercin

Evi (Nikephoros Fokas) Kilise' sinde, Orta Bizans devrine ait bir örnekle karşılaştığımızı söyleyebiliriz. Buradaki taht bezemeli fresk MS. 10. yüzyıla tarihlenir (kat. no: 3).

Çiz. 16: Kutu Benzeri Arkalıksız Taht

Çiz. 17: Kutu Benzeri Arkalıksız Taht

Res. 17: Suriye valisi Kyrinius önünde nüfus sayımı. Khora Manastırı, Dış Narteks Bölümü. (Keykubatlı, 2018: 33).

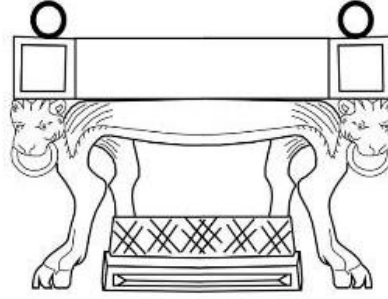

Res. 18: Resim 17'den taht detayı.

3.1.2.4. Aslan Başlı ve Ayaklı Arkalıksız Tahtlar (Konsül Tahtları)

Arkalıksız tahtlar grubuna dâhil edebileceğimiz diğer örnekler arasında ‘Aslan başlı ve Ayaklı Arkalıksız Tahtları da sayabiliriz. Daha çok erken dönem konsül diptiklerinde karşımıza çıkan bu tahtlar, tahtı oluşturan ayakların aslan ayakları şeklinde biçimlendirildiği ve üzerine minder konulduğu oturak kısımlarının ağızına halka geçirilmiş aslan başları ile hareketlendirildiği örneklerdir (Çiz: 18).

Parani tarafından hazırlanan tipolojide ayrıca gruplanmayan bu örnekler, sayıca fazla olmaları ve erken dönemde sevilerek kullanılmaları nedeniyle tarafımızdan bu başlık altında değerlendirilmiştir (kat. no: 40, 42, 43, 44, 65).

Çiz. 18: Aslan Başlı ve Ayaklı Tahtlar (Konsül Tahtları)

3.1.2.5. Çapraz Ayaklı Arkalıksız Tahtlar

Antik Çağ’dan bu yana kullanımı yaygın olan katlanabilir - çapraz ayaklı taburelerin benzerlerinin Bizans sanatı örneklerinde taht olarak kullanıldıkları görülür. Bu bezeme örneklerinde tahtı oluşturan esas unsurlardan ayakların çapraz biçimde oldukları ve bu ayakların üzerindeki oturak kısmının üzerine de minder konulduğu görülür (Çiz: 19). Bu örnek Parani tarafından hazırlanan tipolojide ayrıca gruplanmamış olup tarafımızdan bu başlık altında değerlendirilmiştir (kat. no: 7).

Çiz. 19: Çapraz Ayaklı Arkalıksız Taht

Tablo 2

Arkalıksız tahtların dönemlere göre dağılımı

ARKALIKSIZ TAHTLAR	ERKEN BİZANS DÖNEMİ (MS. 330-726)	ORTA BİZANS DÖNEMİ (MS. 843-1204)	GEÇ BİZANS DÖNEMİ (MS. 1204- 1453)	TOPLAM
1-BACAKLARI DÖNMÜŞ (YUVARLAK AYAKLI)	Kat no: 45,103	Kat no: 2,19,51,56,71,72,114,117	YOK	10
2-DİKDÖRTGEN AYAKLI	Kat no: 59,67,108,109, 110	Kat no: 18,26,28,32, 54,68,74,83,85,87,89, 92,94,95,97,111,115,116	Kat no: 10,11,12,98, 99	28
3-KUTU BENZERİ	YOK	Kat no: 3	Kat no: 13,14,101,102	5
4- ASLAN BAŞLI VE AYAKLI ARKALIKSIZ TAHTLAR (KONSÜL TAHTLARI)	Kat no: 40,42,43,44,65	YOK	YOK	5
5-ÇAPRAZ AYAKLI	YOK	Kat no: 7	YOK	1
TOPLAM	12	28	9	49

3.2. Taht İmgelerinin Eser Türlerine Göre Dağılımı

Bizans imparatorluk tahtları, biraz önce form ve biçim özelliklerine göre yaptığımız tipolojik değerlendirme haricinde, betimlendikleri eserlerin türlerine göre de gruplanabilirler. Nitekim imparator tahtlarının tarihlendirilmesi ve dönem özelliklerinin daha iyi belirlenebilmesi amacıyla yaptığımız bu gruplamanın, oldukça işlevsel olduğu ve taht biçimlerinin, fresk ve mozaikle birlikte, el yazması ya da fildişi eserlerde olduğu gibi, betimlendikleri eserlerin türlerine göre de değişkenlik gösterebildiği anlaşılır.

3.2.1. Fresk ve Mozaiklerde İmparator Tahtı

Dini ve sivil mimaride dekorasyonun önemli bir parçası olan fresk ve mozaikler, Bizans sanatında önemli bir yer tutar. Islak sıva üzerine çeşitli boyalarla yapılan duvar resimlerine genel olarak fresk denilir. Duvar yüzeylerine uygulanan teknikler içinden en kalıcı ve en zor teknik fresktir (Özdemir, 1991: 59; ayrıca bkz: Yücel, 2020: 10). Bu teknikte “Buon Fresk” ve “Secco Fresk” denilen iki ayrı yapım türü vardır. Buon teknik, kireç bağlayıcı pigmentlerin doğrudan alçı kaplamanın üzerine eklenmesi ile resmin ince ıslak bir sıva tabakasına uygulanmasını içerir. Bizans döneminde duvar dekorasyonu için mozaığe alternatif olarak kullanılmıştır (Kazhdan, 1991: 805). Secco fresk tekniğinde ise buon freskin tersine resim kuru sıva üzerine yapılmaktadır.

Fresk tekniğinde duvar resminin uzun süreli kalıcı olması için sıva tabakasının çok iyi hazırlanması gereklidir. Harcın içinde bağlayıcı, dolgu ve katkı maddesi yer alır. Bağlayıcı maddelerde en sık görülen kil, jips ve kireç olurken dolgu maddesinde kum, kırma taş ve tuğla parçaları kullanılmaktadır (Yılmaz, 2012: 96).

Bizans süsleme sanatının diğer önemli tekniklerinden birisi olan mozaik ise; küp biçimindeki tessera adı verilen değişik renkteki taşların ya da cam, seramik, mermer gibi benzer malzemenin bir kompozisyon oluşturacak şekilde ıslak sıva içerisinde yerleştirilmesiyle yapılan düzenleme ya da süsleme çeşididir (Yücel, 2020: 8-9).

MS. 3. yüzyılda ilk Hıristiyanlar katakomplara duvar resimlerini yaptılar. Bu mezarlarda bulunan resimler basit ve sade anlatımla yapılmıştır. Ayrıca ibadet için kullandıkları evlerine de resimler yapmışlardır. MS. 4. yüzyılda ise Roma İmparatorluğu’nda Hıristiyanlık resmi din olunca Hıristiyan sanatında başkent Konstantinopolis, kültürel bir merkez olmuştur. Bu dönemde başkentte kiliseler, mezarlar, sivil ve resmi yapılar fresklerle süslenmiştir. Ancak bu erken dönem fresklerinde imparator tahtları ile ilgili bir betimlemeye

rastlanmaz. MS. 4. yüzyıldan sonra ise Bizans resim sanatında çoğunlukla çok renkli figürlü mozaikler ya da renkli opus sectile tercih edilmiştir (Erkan, 2006: 15).

Bizans sanatında MS. 5. ve 6. yüzyıllarda mozaik sanatının muhteşem görselliğini İtalya Ravenna'da görmekteyiz. Yapılmış olan mozaikler eşsiz bir görsellik sunmuştur. San Vitale Bazilikası, Aziz Andrea Şapeli, Neonian Vaftizhanesi ve Aziz Apollinare Nuovo Bazilikası bu eşsiz mozaiklerin yer aldığı başyapıtlar olmuştur. Erken Hıristiyan sanatı içerisinde önemli bir değere sahip olan bu mozaik tasvirler günümüze bozulmadan gelen ilk tasvirlerdir. Tezimizin konusu olan Bizans sanatında imparator tahtlarını bu yüzyıllarda yapılmış fresk ve mozaiklerde maalesef ki görememekteyiz. Bu yapılar içinde San Vitale Bazilikası'nda imparator I. Iustinianus (MS. 527-565) ve karısı Theodora'yı ayakta durur halde görmekteyiz. Ancak bu sahnelerde imparatora veya imparatoriçeye ait taht yer almamıştır. İmparatorun sağında komutan ve askerler, solunda ise piskopos Maksimianus ve din adamları yer almıştır. İmparatoriçe Theodora'nın ise sağ yanında muhafızları, sol yanında nedimeleri ile resmedilmiştir (Yücel, 2020: 11-14).

Ancak, bu dönemde yapılmış olan ve bugün St. Apollinaire Nuovo Bazilikası'nda yer alan bir mozaik betimleme, imparator tahtları hakkında iyi bir fikir edinebilmek ve dönem özelliklerini anlayabilmek adına istisna tutulabilir (kat. no: 1). Bu mozaikte vali Pontius Pilatus arkalıklı bir tahtta ve yüksekçe bir minder üzerinde otururken betimlenmiştir.

İlerleyen dönemlerdeyse -İkonaklast dönem hariç- taht sahneleri içeren Bizans mozaik ve fresk örneklerinin sayılarında artış olduğu izlenir. Bilindiği üzere, ikonoklast dönem imparatorları dini resimlerin yapılmamasını ve mevcutların imha edilmesini ilan ederek, Bizans resim sanatını büyük sekteye uğratmışlardı. İmparatorlar ve resim karşıtları kiliselerin süsleme unsurlarını baştan aşağı değiştirmişler, figürlerin yerine haç ve benzeri sembolik işaretlerin kullanılmasını, yapıların duvarların da ise erken Hıristiyanlık devrinde görülen ağaçlar, yaprak örgüleri, kuşlar, dört ayaklı hayvanlar ile süslenmesini istemişlerdi (Delvoye, 1964: 306). Bu yüzden MS. 726-787 ve 814-843 arasındaki ikonoklast dönemlerde Bizans imparatorlarına ve tahtlarına ait fresk ve mozaığe rastlanmaz. Ancak bu dönemden sonra, kiliselerin en önemli özelliği İncil konulu çok sayıda sahnenin tasvir edilmesi olmuştur. Hz. İsa ve Hz. Meryem'in yaşamını ele alan konular, Eski Ahit konulu sahneler ve tek figürlü freskler görülür (İkonoklastizm ile ilgili olarak bkz: Yücel, 2020: 26-30).

Orta Bizans dönemi resim sanatı hakkında önemli resim örneklerine Kapadokya Bölgesi kiliselerinde ve Bizans'ın uzun süre başkentliğini yapmış Konstantinopolis' deki Ayasofya'da rastlarız. Bu resimler dönem hakkında önemli bilgiler barındırır. Zira Ayasofya'daki imparator kapısı üzerinde yer alan ve yapı içerisindeki en önemli mozaik süslemelerden olan imparator tahtı örneği (Cutler, 1975: 160), aynı zamanda Bizans sanatının da en nadide örnekleri arasında yer alır (kat. no: 4). Lir şeklindeki arkalıktı tipteki taht, değerli taşlar ve mücevherlerle son derece gösterişli bir şekilde süslenmiştir.

MS. 963-969 yıllarında imparator Nikephoros Fokas ve ailesini Kapadokya bölgesi Çavuşin'de yer alan Güvercin Evi Kilisesi'nde görmekteyiz (kat. no: 2). Çavuşin Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi, imparator II. Nikephoros Phokas'ın döneminde yapılmış olup imparator ve ailesinin betimlemesinin olduğu tek kilise olması nedeniyle önem arz eder (Ousterhout, 2020: 250-251; Jones, 2019: 132-133). Burada taht, arkalıksız olarak ve bacakları dönmüş biçimde betimlenmiş olup, son derece sade şekilde süslenmiştir. Bu kilisede taht sahnesi olan bir fresk daha vardır. Fresk oldukça bozulmuş ve silik renklerde olmasına rağmen, tahtın kutu benzeri arkalıksız tahtlar grubunda olduğu ve taht üzerinde oturanın da Vali Pontius Pilatus olduğu anlaşılır (kat. no: 3).

Kapadokya Bölgesi'nde yer alan diğer kiliselere baktığımızda Kayseri Soğanlı Tahtalı Azize Barbara Kilisesi, Aksaray İhlara Yılanlı Kilise, İhlara Sümbüllü Kilisesi, Nevşehir Göreme Tokalı (Eski) Kilise, Ürgüp Kutsal Havariler Kilisesi, Göreme El Nazar Kilisesi, Göreme Aziz Onuphorios (Yılanlı) Kilisesi, Göreme Azize Katerina Kilisesi, Göreme Yusuf Koç Kilisesi, Göreme Karanlık Kilise, Göreme Elmalı Kilise, Göreme Çarıklı Kilise, Ürgüp Cemilköy Başmelek Mikail Kilisesi'nde imparator Konstantin ve annesini kutsal haç tutarken görmekteyiz. Ancak bu sahnelerde imparatora ait taht yer almaz. Bölgede yer alan diğer kiliselerde ise, herhangi bir Bizans imparatoruna ait fresk veya mozaik yer almamış, daha çok Hz. İsa ve Hz. Meryem'in hayatından sahnelere yer verilmiştir (Kapadokya bölgesi kiliseleri resimleri için bkz: Ousterhout, 2020: 245-257).

Kiev, Sophia Katedrali Müzesi'nde yer alan ve MS. 11. yüzyılda yapılmış olan freskte ise İmparator II. Basil'i hipodromun kathismasında (imparator locası) yarış izlerken görüyoruz (kat. no: 5). Burada da imparator dönemin tipik taht modeli olan kutu benzeri arkalıksız bir tahtta otururken betimlenmiştir. Bir diğer freskte İmparator VII. Konstantin Porphyrogennetos ve Kiev'li Olga yer almaktadır (kat. no: 6). MS. 1040-1050 yılları arasına tarihlenen freskte betimlenen taht çift kişiliktir ve arkalıktı olup, sırt kısmından ikiye

ayrılmıştır. (Wikimedia Commons, 2021). Kiev, Sophia Katedrali Müzesi'nde taht ile ilgili karşımıza çıkan son freskte ise İmparator Diocletianus ve Aziz Georgios betimlenmiş olup, imparator çapraz ayaklı arkalıksız bir taht üzerinde otururken görülür (kat. no: 7).

İmparator tahtları ile ilgili önemli bir diğer fresk örneğini Antalya, Demre'de yer alan St. Nikolaos Kilisesi'nde görmekteyiz. Bilindiği gibi MS. 11. yüzyılda hasar görmüş kilise İmparator IX. Konstantin Monomakhos tarafından onartılmış, yeniden inşa ettirilmiştir. Benzer örneklerle yapılan değerlendirmeler ve bu onarımdan dolayı, fresklerin MS. 11. veya 12. yüzyılda yapıldığı düşünülmektedir (Çorağan, 2020: 254-258). Yapıdaki konumuzla ilgili fresklerin ilkinde, imparator ve piskoposları bir arada görmekteyiz (kat. no: 8). Yine yapının iç narteks tonozunda freskler yer almakta ve bu fresklerde ilkine benzer bir kompozisyonda piskoposlar toplantısı (Endemousa Sinod) izlenebilmektedir (kat. no: 9). Üst kısmı düz lir şeklindeki tahtların, değerli kumaşlarla sarıldıkları ve her iki sahnedeki taht örneğinde merkezde konumlandıkları görülür. Ayrıca yine her iki taht üzerinde birer Latin haçı betimi yer alır.

MS. 13. yüzyılda yapılmış Roma, St. Silvestro Şapeli' nin batı duvarında yer alan fresk ise geç dönem resim sanatı örnekleri arasında dikkat çeker. Zira freskte Bizans'ın kurucusu kabul edilen imparator I. Konstantin yer alır (kat. no: 10). İmparator burada dikdörtgen ayaklı arkalıksız bir taht üzerinde otururken betimlenmiş olup, tahtın son derece gösterişli minder ve kumaşlarla süslediği anlaşılır. Diğer örnekte ise imparator Konstantin'in cüzzam hastalığı sonrası iyileştiğini ve kendisini iyileştiren Sylvester' ı tahta oturttuğunu ve papalık tacını ona uzattığını görmekteyiz (Walter, 2006: 243), (kat. no: 11). Burada piskopos Sylvester tıpkı bir önceki resimde olduğu gibi son derece zengin bir şekilde süslenmiş ayaklı arkalıksız bir taht üzerinde oturur.

Yunanistan'ın Hanya kentindeki, Sklavopoula Aziz George Kilisesi'nde MS. 1290-1291 yıllarında yapılan freskte ise, bu kez tahtta oturan imparator Diocletianus' tur (kat. no: 12). Yine erken dönem imparatorlarından birinin bir geç dönem eserinde betimlendiği ve imparatorun dikdörtgen ayaklı arkalıksız bir tahtta oturduğu görülür.

MS. 14. yüzyıla gelindiğinde ve başkente baktığımızda, mozaikler için eşsiz görsel sunum yapan Kariye Kilisesi'nin (Chora Manastırı) dış narteks bölümünde, oldukça gösterişli bir taht sahnesinin betimlendiğini görebiliriz. Geç Bizans döneminde yapılan ve bu dönemde kullanılan tahtlar hakkında bilgi almamıza yardımcı olacağına inandığımız bu eserde, masumların öldürülmesi konusu işlenmiş olup, kral Herodes kutu benzeri arkalıksız

bir tahtta oturur (kat. no: 13). Yine dış nartekste yer almış bir diğer mozaikte (kat. no: 14), tahtta oturan bu kez Suriye valisi Kyrinius olup, nüfus sayımı sahnesinin betimlendiği eserde tahtın bir önceki gibi kutu benzeri arkalıksız bir taht olduğu görülür (Bayet, 2009: 169).

3.2.2. El Yazmalarında İmparator Tahtı

Basım tekniğinin henüz gelişmediği dönemlerde elle yazıldığı için kitap ile aynı anlama gelen “El yazması” tanımı kullanılmıştır. Yunanca’da kitap anlamına gelen “byblos” (βύβλος/βίβλος) kelimesi ilk olarak Mısırlıların yazı gereci olarak kullandıkları otsu bitki papirüsün kabuğu ya da lifleri anlamına gelmektedir (Serdar Dinçer, 2016: 4). Latince’de ise liber kelimesi iki anlamda kullanılmış olup, ilk anlamı ağaç kabuğu, ikinci ve en çok kullanılan anlamı kitaptır (Demiriş, 2002: 116).

El yazmalarında ana malzeme olarak papirüs, parşömen ve kâğıt kullanılmaktadır. Papirüs, Papirüsgiller familyasından olan Nil deltasının bataklıklarında ve Nil kıyılarında yetiştirilen, bir metre ve daha az derinlikte, nemli ve sıcak ortamda, hafif akıntılı sığ sularda yetişen otsu bir bitkidir (Atılğan, 2006: 295). Birçok işlem uygulanan papirüs yaprakları beyazlığına, boyutlarına, inceliğine ve cilasına göre farklı renklerde, cinsten ve farklı kalitede olup papirüs yapraklarının en kaliteli olanı ise beyaz renkte olanıdır (Güzel, 2019: 7). Parşömen ise hayvan derisinin iki yüzünün de inceltilerek yazı ve resimleme işi için uygun esnekliğe getirilmesidir (Kaya Zenbilci, 2018: 245). “Parşömen üretmek için sığır, koyun, keçi, domuz ya da eşek derisi, buzağı, doğmamış veya ölü doğmuş kuzu, oğlak derisi kullanılırdı (Serdar Dinçer, 2016: 6).”

Roma İmparatorluğu döneminden itibaren kitapların kodeks¹⁵ biçimine dönüşmesiyle kitap üretimiyle ilişkili malzemeler ve bunların alınıp-satılması, banilik ve kitap siparişi, kitap piyasası, matbaacılık, kütüphane ve arşivcilik, kitapların ödünç alınıp-verilmesi gibi birtakım kavramlar ortaya çıkmıştır (Kaya Zenbilci, 2018: 239).

Bizans İmparatorluğu’nun varlığını sürdürdüğü yüzyıllar içerisinde birçok kitap yazılmıştır. Diğer medeniyetlerde olduğu gibi bu kitapların, orijinal metinlerinin kopyaları sipariş edilmiş, alınıp satılmıştır. Önemli kişilerce manastırlara bağışlanmış ve bazen kaybolup ya da deforme olmuştur. Bizans el yazmaları kültür varlıklarının önemli bir alanını

¹⁵ Bir dizi kâğıt, parşömen ya da papirüs gibi yazılabilir materyallerin bir araya getirilmesiyle oluşturulan kitaptır.

oluşturmaktadır. Yapan ya da yaptıranı hakkında tarihi bilgi sunan, dönemin beğenisini yansıtan yazı, minyatür/resim ve cilt bakımından sanat değeri olması nedeniyle önem arz ederler. Bu eserler bize dönemin edebiyatı, kullandıkları dili ve resim sanatı hakkında önemli bilgi sunar.

El yazmaları; renkli resimlemeleri ve altın bezemeli yazılarıyla, maddi ve estetik özellikleri ile dikkat çekicidirler. El yazmalarının çoğunluğu başkent Konstantinopolis' de üretilmiştir. El yazmalarında çeşitli konular ele alınmış olup çoğu yazma dini ihtiyaçtan dolayı gelişmiştir. İncil el yazmalarında resimler metinlere eşlik etmiş ve cümlelerin ne söylediğini ya da ne anlama geldiğini açıklamıştır.

Erken Bizans Dönemi'nde resimli el yazması eserlerin içeriklerini daha çok dini ve bilimsel konular oluşturmuştur. Pınar Serdar Dinçer 2016 yılında yayınladığı doktora tezinde Erken Bizans Dönemi'ne ait resimli dini el yazmalarını detaylı olarak ele almıştır. Bu el yazmaları Quedlinburg Itala, Ashburnham Pentateuch, Rabbula İncilleri, British Library Kanon Tabloları, Aziz Augustus İncilleri, Paris Suriye Kutsal Kitabı, Cotton Genesis El Yazması ve purpura kodeksler olmuştur. Günümüze az bir sayıda folyo parçaları ulaşan erken döneme ait en eski dini kutsal kitap Quedlinburg Itala olmuştur (Serdar Dinçer, 2016: 15). Dini konulu yazmalara örnek verebileceğimiz diğer yazma ise MS. 6. yüzyıla ait Vienna Genesis olmuştur. Bu el yazmalarında Bizans imparatorlarına ait konular yer almamıştır.

Erken dönemin bilim konulu el yazmalarına Dioskorides' in *Materia Medica*' sı, Batlamyus Ptolemy' un *Almagest*' i örnek verebiliriz. Dioskorides' in yazdığı eser *Materia Medica*' da, Dioskorides gezdiği yerlerdeki bitkilerin yetişme yerlerinden bahseder ve eseri beş kitaptan oluşur. I. Kitabı hoş kokulu bitkiler, yağlar, merhemler, ağaçlar, reçineler ve meyveler; II. Kitapta hayvanlardan elde edilen mahsuller ve sebzeler, sarımsak ve soğan; III. ve IV. Kitaplarda çeşitli kökler, yapraklar ve tohumlar; V. Kitapta ise üzümler, şaraplar ve mineraller yer alır (Yıldırım, 2002: 31). Yüzyıllar boyunca, *De Materia Medica*'ya eklemeler yapılmıştır. *De Materia Medica*'nın orijinali resimli değildi ancak günümüze kadar ulaşan nüshalarından açıklayıcı ayrıntılı ve oldukça kullanışlı bitki resimleri de mevcuttur (Yıldırım, 2002: 43). Diğer el yazması Batlamyus Ptolemy'in yazdığı *Almagest*'in konusu ise astrolojidir. *Almagest*'te Güneş modeli, Ay modeli, gezegenlerden Merkür ve Mars modeli, en son olarak da gezegenlerin enlem hareketleri yer almıştır (Uymaz, 2015: 4).

Dolayısıyla erken dönem Bizans el yazmalarında imparator betimlerini ya da imparator taht imgelerini görmek pek mümkün olmaz. Ancak, MS. 9. yüzyıl itibari ile el

yazmalarında Bizans imparatorlarının taht resimlerini görmeye başlıyoruz. Günümüzde Fransa Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan Grec 510, Nazianzos' lu Gregory Homilyesi bunların ilkidir (Gallica, 2021a).

El yazması Makedon İmparator I. Basil'e (MS. 867-886) adanmış olup, eserin Folyo 104r'de önceki dönem imparatorlarından Valens'i kırmızı kumaş kaplı, süslü bir taht üzerinde görmekteyiz (kat. no: 15). Aynı eserin folyo 239r örneğinde ise, yine bir başka önceki dönem imparatoru I. Theodosios' un (MS. 379-395), tepesinde gölgelik bulunan tahtı yer alır (kat. no: 16). Nazianzos' lu Gregory Homilyesi folyo 440r örneğinde ise sayfa yatay olarak üçe ayrılmıştır. Üst sicilde Büyük Konstantin'in hayali; orta kayıta haç görünüşü ve Milvius muharebesi; alt sicilde Helena ve haç icadı yer almıştır. Alt sicile baktığımızda imparator Konstantin'in annesi Helena sırtı lir şeklinde olan bir tahtta oturmuştur (kat. no: 17).

MS. 11. yüzyıl örneği olan ve bugün Vatikan Kütüphanesi'nde yer alan Barb.gr.372 (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021a), folyo 29r'de tahtta oturan muhtemelen yeni taç giyen genç Ioannes Komnenos'tur (MS. 118-1143), (kat. no: 18). İmparator burada dikdörtgen ayaklı arkalıksız bir taht üzerinde oturur. Aynı eserin folyo 86v minyatüründe ise bu kez bacakları dönmüş arkalıksız bir tahtta, kubbeli bir mekân içinde otururken ve yan cepheden resmedilmiştir (kat. no: 19).

Fransa Ulusal Kütüphanesi'nde bulunan ve MS. 1078-1081 tarihli John Chrysostom'un Homilyesi, Coislin 79 el yazmasında folyo 2r (kat. no: 20. Ayrıca bkz: Gallica 2021b), çoğu kaynağın ele aldığı önemli bir minyatür olmuştur. Burada üst kısmı düz lir şekilli bir taht üzerinde, imparator Nikephoros Botaneiates (MS. 1078-1081) yer alır. Coislin 79 folyo 2bis-r minyatüründe ise yine imparator Nikephoros Botaneiates, üst kısmı düz lir şekilli bir taht üzerinde ve karşısında bir keşiş yer alırken resmedilmiştir (kat. no: 21).

Orta Bizans Dönemi resimli el yazmalarında Bizans imparatorlarının taht görsellerinin en fazla görüldüğü örnek ise şüphesiz MS. 1126-1150 tarihli John Skylitzes'in Madrid'de bulunan kroniğidir¹⁶. Kronik, Bizans imparatorlarının MS. 811 yılından 1057

¹⁶ Kronikte birçok taht örneği bulunmasına rağmen çalışma boyunca sadece imparatorların oturduğu tahtlar incelenmiştir.

tarihine kadar geçen tarihi olayları ele almıştır. Yunanca yazılan bu el yazması bugün Madrid'deki İspanya Ulusal Kütüphanesi'nde yer almaktadır¹⁷.

Eserin Folyo 10r minyatüründe imparator I. Michael (MS. 811-813) ve karısı, oturak kısmı birleşik çift kişilik bir tahtta, yan yana oturur haldedir (kat. no: 22). Folyo 11r minyatüründe ise (kat. no: 23) bu kez imparator I. Michael sahnenin sol kenarında, üzeri gölgelikli ve arkalıklı bir tahtta oturmaktadır.

Folyo 12v minyatüründe (kat. no: 24) Ermeni imparator V. Leon'un (MS. 813-820) tahta çıkış sahnesini görmekteyiz. Folyo 13r minyatüründe (kat. no: 25) ise yine imparator I. Michael (MS. 811-813) tahtta oturmuş şekilde karşımıza çıkar. Bu her iki eserde de tahtların düz dikdörtgen arkalıklı ve son derece sade tahtlar olduklarını söyleyelim. Folyo 13v minyatüründe (kat. no: 26) tekrar imparator V. Leon, bu kez Stoudios Manastırı'nda üç sütun üzerinde yükselen gölgelikli bir mekan içerisinde arkalıksız bir taht üzerinde görülür.

Folyo 24v minyatüründe (kat. no: 27) imparator V. Leon'un karşısında Quaestor (yargıç) ile olan diyalogu göze çarpar. Burada imparator çift kişilik bir taht üzerindedir. Folyo 34r minyatüründe (kat. no: 28), imparator II. Michael' i (MS. 820-829), arkalıksız ve gölgelikli bir taht üzerinde, asi Thomas'ın adamları ile pazarlık yaparken görürüz. Folyo 42v minyatüründe ise (kat. no: 29) İmparator Theophilos'un (MS. 829-842) ilanını yer almıştır. İmparator süslü ve arkalıklı bir tahtta otururken, etrafındakiler ise onun imparatorluğunu kutlar.

Folyo 45r minyatüründe (kat. no: 30) imparator Theophilos bu kez imparatoriçe Theodara ile birlikte, sırt kısmından ikiye ayrılmış çift kişilik bir taht üzerinde betimlenmiştir. Folyo 87r minyatüründe (kat. no: 31) yer alan çift kişilik tahtta ise imparator III. Michael (MS. 842-867) ve annesi yer almaktadır. Folyo 23r (kat. no: 32) örneğinde de yine imparator V. Leon'un dikdörtgen ayaklı arkalıksız bir taht üzerindeki sahnesi yer almıştır.

¹⁷ El yazmasından aldığımız tüm görsellerin sahne isimleri için bkz: (Tsamakda, 2002; Biblioteca Digital Hispanica, 2021).

Biblioteca Apostolica Vaticana’da bulunan Vat. Gr. 1851¹⁸ ise Bizans döneminin en değerli el yazmalarından biri diğeridir. Resimli epithalamium¹⁹ bir prensesin evliliği için yazılmıştır (Spatharakis, 1976: 210). Vat. Gr. 1851, folyo 1r minyatüründe (kat. no: 33) İmparator II. Andronikos Paleologos (MS. 1282-1328) tahtında oturmuştur. Minyatürde Bizans imparatorunun kızı ile evlenecek olan Sırp kralından bir haber alan imparator II. Andronikos, düz dikdörtgen arkalıklı bir taht üzerinde tasvir edilmiştir (Spatharakis, 1976: 211). Vat.Gr.1851, folyo 2v (kat. no: 34) minyatüründe imparatorun tahtı daha belirgin bir şekildedir. Bu minyatürde haberci kayıkla gelip, getirdiği haberi saray mensubuna teslim eder. Görevliden haberi sırtı düz ve tepesi dış bükey son derece gösterişli bir tahtta oturan imparatora verir.

Fransa Ulusal Kütüphanesi’nde yer alan Grec 1242 numaralı el yazmasında yer alan folyo 5v minyatüründe (kat. no: 35; ayrıca bkz: Gallica 2021c) imparator VI. Ioannes Kantakouzenos (MS. 1347-1354) Konstantinopolis’te konsilde piskoposlarla çevrili halde, sırtı düz ve tepesi dış bükey kavisli tahtında oturmaktadır.

Biblioteca Apostolica Vaticana’da bulunan MS. 17. yüzyıla ait kopya eser Barb.Lat.2154.pt.B. el yazması folyo 13r minyatüründe (kat. no: 36; ayrıca bkz: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021c), İmparator II. Konstantius (MS. 337-361), konsüllerin göreve başlama töreninde tahtına oturup para saçıyor.

3.2.3. Fildişi Eserlerde İmparator Tahtı

Küçük el sanatı örnekleri günlük yaşamda kullanılan önemli eserler oldukları kadar Bizans sanatının günümüze ulaşabilmiş nadide eserleridir aynı zamanda. Bu eserler arasında fildişi malzemedен yapılanlarsa önemli bir grubu teşkil eder. Afrika ve Hindistan ile yapılan ticaret ile elde edilen fildişi eserler arasında; rölyef veya diğer adıyla kabartma tekniğinde yapılmış tek levha ikonalar, dini konulu levhalar, imparatorluk levhaları, konsül diptikonları, kutular, taraklar ve mobilyalar yer alır (Kazhdan, 1991: 1026).

Kathedra, kiliselerde piskoposun tören sırasında oturduğu taht için kullanılan terimdir. Kathedra genellikle synthrononun merkezinde ve en üst sırasında yer alır (Johnson,

¹⁸ El yazmasının görsellerine Vatikan Apostolik Kütüphanesi dijital platformundan ulaşılmıştır. (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021b).

¹⁹ “Düğün kasidesi ya da epithalamium (Yunanca ἐπιθαλάμιον epithalamion - ἐπί epi "üzere" ve θάλαμος thalamos zifaf odası - kelimesinin Latinleştirilmiş hâli), çiftin gerdek odasına giderken okunmak üzere gelin için yazılan bir tür şiir (Wikipedia 2021c).

1991: 392). Bununla birlikte Bizans döneminden günümüze ulaşmış olan fildişinden yapılmış tek kathedra örneğinin Piskopos Maximian tahtı olduğunu söyleyelim. Bu eser (kat. no: 37) Bizans dönemi taht tipleri ve çeşitleri hakkında bilgi veren önemli bir baş yapıttır. Tahtın fildişi eser üretiminde önde gelen merkezlerden Konstantinopolis veya İskenderiye üretimi olduğu düşünülmektedir. Ancak bu tahtın tamamı fildişi değildir. 1884 yılında yenileme sırasında ahşap paneller ve fildişi yüzey tahribe uğramış, 1919 yılında ise taht yeniden inşa edilip 1956'da son bir yenileme yapılmıştır (Beckwith, 1979: 116). Piskopos Maximian'ın tahtı dışında orta Bizans dönemine ait (10.- 11. yüzyıllar) Çorum ilinde bulunan kathedra örneği günümüze gelmiş nadir örnektir. Taht mermerden olup kabartma ve oyma tekniğinde yapılmıştır (Keskin, 2010: 168).

Bizans sanatının en nadideleri arasındaki bu fildişi eser üretimi, MS. 4. ve 7. yüzyıl arasında yoğunlukla başkent Konstantinopolis'te gerçekleşmiş olup, MS. 7. yüzyıl sonrası üretim kesintiye uğramıştır (Kaya Zenbilci, 2020: 144). Bizans imparatorluk imgeleri ve hiyerarşik düzenlerini kavrayabilmek, aynı zamanda dönemin sanatını anlamak adına oldukça önem arz ederler. Zira, fildişi eserlerin bazılarında doğrudan imparatorlar ya da hanedanlık üyeleri betimlenirken, bazılarında önemli saray mensupları ya da devlet görevlileri karşımıza çıkabilir. Bu yüzden Bizans imparatorlarının hüküm sürdükleri yıllarda kullandıkları tahtları daha iyi algılamak ve sınıflandırmak için fildişi eserler oldukça önemlidirler. Ancak, ne yazık ki bu eserlerin bazılarında imparator tahtı imgeleri oldukça detaylı bir biçimde işlenmişken, bazılarında imparator tahtlarına ait herhangi bir unsur karşımıza çıkmamaktadır. Örneğin erken Bizans döneminden günümüze ulaşabilmiş çok ünlü bir fildişi eser olan Barberini Diptikonu'nda (Res. 19) oldukça detaylı bir imparator sahnesi dikkat çeker. Fakat bu sahnede bir taht yoktur, imparator doğrudan hükümdarlık alametleri ile şaha kalkmış bir at üzerinde betimlenmiştir.

Barberini Diptikonu beş parçadan oluşmuştur. Üst panelde madalyon içinde Hz. İsa haçlı asa tutar. Sağ ve solunda madalyonu taşıyan Nike görülür. Merkezde yer alan levhada İmparator at üzerinde yer almıştır. Eser yüksek kabartma olup figürler hacimlidir. Muzaffer İmparatorun I. Iustinianus (MS. 527-565) olduğu düşünülür. İmparatorun sağ tarafında ayakta elinde Nike tutan hareket halinde asker figürü yer alır. En alt panelde ganimetler getiren figürler ve hayvanlar görülür.

Res. 19: Barberini Diptikonu, VI. Yüzyıl. Paris Louvre Müzesi (Louvre Museum, 2021a).

MS. 6. yüzyıldan kalan ve imparatoriçe Ariadne' nin fildişi eserleri olarak bilinen iki fildişi levha, imparatorluk gücünün önemli taşıyıcıları olarak kabul edilir. Eserlerin biri Viyana'daki Sanat Tarihi Müzesi'nde diğeri ise Floransa'daki Bargello Müzesi'nde yer almaktadır. Konumuzla ilgili olan fildişi eser Viyana Sanat Tarihi Müzesi'nde yer alır (kat. no: 38). Burada, beş parçadan oluştuğu anlaşılan bir konsül diptikon panelinin orta bölümü olduğu anlaşılan eser üzerinde, imparatoriçenin oldukça süslü bir taht üzerinde betimlendiği görülür (Weitzmann, 1979: 31). Bu taht, baldaken tarzı mimari bir yapıda ve kartallarla çevrili, iki sütun arasında zengin bir şekilde dekore edilmiştir.

İmparatoriçe Ariadne' ye ait bu eser üzerinden konsül diptikonlarına ayrı bir başlık açmalıyız. Zira, konsül diptikleri olarak tanımlanan bu fildişi eserler, konsüllerin göreve atanmasını göstermek için üretilen statü sembolü yüksek ve değerli eşyalardır. Nitekim bu unvan yaklaşık MS. 4. yüzyılın ortalarından, MS. 542 yılına kadar kamu hizmetinde yer almanın zirvesi olarak kabul edilerek, sadece seçkinler arasında yüksek bir statü olarak kabul görürdü (Olovsson, 2012: 33). Diptiklerde genelde konular tören alayları, oyunlar ve gösterilerin yapılması, bağışların dağıtılması işlenmiştir. Bu yüzden de konsül diptikleri o dönemdeki taht tipleri hakkında bilgi almamıza yardımcı olmaktadır. Nitekim tıpkı biraz

önce ele aldığımız imparatoriçe Ariadne' nin diptikonunda olduğu gibi, Rufius Probianus, Areobindus, Clementinus, Anastasius, Manlius Boethius, Magnus gibi önemli kişilere ait diptiklerde taht sahneleri işlenmiş olup, bunlar dönemin tahtları hakkında önemli fikir verebilecek eserlerdir.

Görev yeri Roma şehri olan (Weitzmann, 1979: 55) konsül Rufius Probianus' un fildişi diptiğinde (kat. no: 39), konsül her iki levhada da sırtı düz ve tepesi yukarı doğru kavisli tahtta oturur halde tasvir edilmiştir. MS. 6. yüzyıl örneği olan Konsolos Areobindus diptiğindeyse (kat. no: 40) taht diğer örneklere göre farklılık gösterir. Zira buradaki taht, sadece bu eser grubuna özgü bir şekilde, aslan başlı ve ayaklı biçimde betimlenmiştir.

MS. 487'de Roma konsülü olarak seçilmesini kutlamak için bir konsül diptiği olarak tasarlanan Manlius Boethius'un diptiğindeyse (kat. no: 41) taht arkalıksız olarak, oldukça sade bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Konsül Clementinus (kat. no: 42) ve Anastasius diptiğinde (kat. no: 43) ise tahtlar Areobindus diptiğinde olduğu gibi aslan başlı ve aslan ayaklıdır. Konsül Magnus'un fildişi diptiğinde (kat. no: 44) ise, Magnus sol elinde mappa sağ elinde tepesinde kartal olan asa tutarken, yine aslan başlı ve ayaklı bir tahtta oturmaktadır.

3.2.4. Sikkelerde İmparator Tahtı

Sikkeler ağırlığı ayarlanarak darp edilip ve üzerlerinde devletin arma veya sembolünü taşıyan, değerli madenler ile yapılmış yuvarlak küçük boyutlu metal parçalarıdır (Tekin, 1998: 2). Genellikle altın, gümüş, bakır ve çeşitli alaşımlar kullanılarak üretilen sikkeler imparatorluğun her yerine dağılmış ve alış verişi aracı olarak kullanılmışlardır.

Bizans'ın nümismatiği ya da başka bir ifade ile sikkeleri, Anastasius'un (MS. 491-518) tahta geçmesi ve sikkelerde yaptığı reform ile başlar (Tekin, 1998: 20). Reform ile Geç Roma sonrası devam eden Bizans ekonomi ve sikkeleri yeniden düzenlenmiş, ancak düzenleme altın ve gümüş sikke birimlerinde fark edilir bir etkiye neden olmamıştır (Demirel Gökalp, 2009: 9). Küçük bronz sikkeler olan "nummus" un yerine iri ebatlarda ve üzerlerinde birimleri belirtilerek basılmaya başlanmış yeni bakır "follis" sikke birimleri tedavüle girmiştir. MS. 498 yılında imparator, nummusun katlarını ve değerlerini tanıtmıştır (Grierson, 1999: 1). Nitekim, sikke üzerinde bulunan harfler o sikkenin kaç nummus olduğunu gösterir. M= 40 nummi 1 Follis, K= 20 nummi ½ Follis, I= 10 nummi

Dekanummiium ¼ Follis, €= 5 nummi ise Pentanummiium 1/8 değer işaretleri ile tanıtılmıştır (Grierson, 1982: 4).

Bununla birlikte, geç Roma dönemi sikkelerinin ön yüzlerinde imparatorların yüzeysel portreleri yer alırken, arka yüzde halka verilmek istenen mesajlar ve darphanenin kısaltılmış isimlerine yer verilirdi. Yapılan reformlarla birlikte artık Bizans dönemi sikkelerinde dini inanç da kendini ağırlıkla göstermeye başlamıştır. Devletin Hıristiyanlığı kabul etmesiyle zaten sikke ikonografisinin konusu da değişmiş, sikkeler üzerinde dini semboller yerlerini almıştı. Örneğin haç betimi, sikkelerin bir yüzünde betimlenen imparatorun başında haçlı bir taç veya ellerinde haçlı küre ya da khristogram şeklinde kullanılıyor, böylece Hıristiyanlık sembolleri Bizans sikkelerinde kendine yer buluyordu. Nitekim, bugün Adana Müzesi'nde bulunan imparator I. Iustinianus (MS. 527-565) dönemine ait bakır bir follis' de imparatoru arkalıksız bir tahtta minder üzerinde otururken ve elinde haçlı küre tutarken görebiliriz (kat. no: 45).

I. Iustinos (MS. 518-527) ve I. Iustinianos'un (MS. 527-565) kısa süren ortak iktidar dönemindeyse solidus'ların (altın sikke) ön yüzünde yan yana tahtta oturan imparator ve ortak imparator betimi de sikke ikonografisine girmiş, ilerleyen tarihlerde buna ek olarak imparatoriçe betimi de eklenmiş sikke ikonografisine eklenmiştir (Ünal, 2012: 4). İki ortak imparator sikke üzerinde betimlendiğinde, yaşça büyük olanı sakallı olması ile ayırt edilir. Genç olan sakalsızdır. Bununla birlikte II. Iustinos (MS. 565-578) döneminde sikkelerde imparator ve imparatoriçenin de artık tahtta birlikte oturur halde betimlendikleri görülür. Dumbarton Oaks koleksiyonundaki bir örnekte, imparator II. Iustinos ve eşi Sophia'yı oturak kısmı birleşik çift kişilik bir tahta oturmuş şekilde görebiliriz (kat. no: 46).

Ayrıca, yine bu dönemde sikke ikonografisinde Hıristiyanlık unsurlarının daha da arttığı ve artık sikkelerde dini figür olarak Hz. İsa ve annesi Meryem'in²⁰ de yer aldığı görülür. II. Iustinianos (MS. 685–695 ve 705–711) Bizans sikkelerinde Hz. İsa'nın betimini kullandıran ilk Bizans imparatorudur (Ünal, 2010: 20). Ancak, MS. 726 yılından 843 yılına kadar geçen ikonaklast dönemden sikkelerde etkilenmiş ve Hz. İsa betimi sikkelerden kalkmış, sadece imparator betimi, imparatorun adı ve haç sikkelerde yer almıştır. Yasağın kalkması ile kutsal kişilerin tasvirleri yeniden ve bu kez daha yoğun halde görülmeye başlar. Zira, MS. 10. ve 11. yüzyıllardan itibaren sikke ikonografisinde artık azizler de yer almaya

²⁰ Hz. Meryem'in sikkelerde görünmesi VI. Leon (MS. 886-912) zamanında başlar.

başlarlar. Bu yüzyıllarda imparatorlar kutsal kişilerin gölgesinde kalmış olup, ikinci derece tasvir durumuna düşmüşlerdir.

Bununla birlikte MS. 9. yüzyıldan itibaren sikkelerde imparatorun tahtında Hz. İsa veya Hz. Meryem ve kucağında çocuk İsa betimlemesi de görülmeye başlanır (kat. no: 57). MS. 10. yüzyıla ait bir Solidus örneğinde imparator VII. Konstantin Porphyrogennetos (MS. 913-959) ve eşi Zoe Karbonopsina ile birlikte ayakta, uzun patrik haçı tutarken betimlenmişken, diğer yüzde ise Mesih'i üst kısım düz lir şekilli bir tahtta oturur halde görmekteyiz (kat. no: 49).

MS. 11. yüzyıla geldiğimizde İmparator IV. Michael dönemine ait Selanik darplı bir başka Solidus'da ise imparatoru ayakta bir melek ile görmekteyiz (kat. no: 51). Dumbarton Oaks Koleksiyonu'ndaki bu sikkenin diğer yüzüdeyse Mesih'i de tahtta oval bir minder üzerinde oturur halde görmekteyiz. Yine İmparatorluk tahtında Mesih'in yer aldığı Dumbarton Oaks Koleksiyonu'ndaki benzer bir sikke bu kez İmparator X. Konstantin'e (MS. 1059-1067) ait bir altın Histamenon'da karşımıza çıkar. Sikkenin diğer yüzünde imparator ayakta tasvir edilmiştir (kat. no: 52).

İmparatorluk tahtında Mesih'in yer aldığı bir başka örneğimiz MS. 11. yüzyıla ait bir altın Hyperpyron'dur (kat. no: 54). İmparator I. Aleksios Komnenos (MS. 1081-1118) dönemine ait bu sikke bugün Atina, Bizans ve Hıristiyan Müzesi'nde yer almakta olup, ön yüzde Hz. İsa'yı arkalıksız yüksekçe bir imparatorluk tahtı üzerinde otururken görürüz. Sikkenin diğer yüzünde ise imparator ayakta betimlenmiş bir haldedir.

MS. 12. yüzyıla gelindiğinde dönemin imparatoru I. Andronikos Komnenos'a (MS. 1183-1185) ait altın Hyperpyron'da diğer sikkelerden farklı olarak imparatorluk tahtında bu kez Meryem Ana'yı görürüz (kat. no: 55). Tanrı anası burada düz ve dikdörtgen biçiminde arkalıklı bir tahta oturmuştur. Sikkenin diğer yüzünde bulunan imparator ve yanında yer alan Mesih ise ayakta tasvir edilmişlerdir. Yine bu yüzyıla tarihlenen bir başka elektrik sikke örneğinde, ön yüzde Hz. İsa bacakları dönmüş arkalıksız bir tahtta otururken, arka yüzde yine Hz. İsa'yı bu kez ayakta ve yanında imparator III. Alexios Angelos (MS. 1195-1203) ile birlikte görürüz (kat. no: 56).

İmparator Theodore II. Laskaris'e (MS. 1254-1258) ait bir MS. 13. yüzyıl gümüş sikkede ise ön yüzde Meryem Ana ve kucağında Çocuk İsa'yı düz ve dikdörtgen arkalıklı bir tahtta otururken görürüz. Sikkenin diğer yüzünde ise imparator yine benzer şekilde düz ve dikdörtgen arkalıklı bir tahtta oturmaktadır (kat. no: 57). Son sikkemiz olan 14. yüzyıl

tarıhli ve Selanik darplı gümüş sikke, imparator Ioannes VI. Kantakouzenos'a (MS. 1347-1354) aittir. Burada ön yüzde düz ve dikdörtgen arkalıklı imparatorluk tahtında Mesih otururken, diğer yüzde imparator ve eşi ayakta tasvir edilmişlerdir (kat. no: 58).

Genel olarak sikkeler üzerinde yer alan imparator tahtlarına baktığımızda imparatorların oturduğu üç farklı tipte tahtın varlığı göze çarpar. Bunlar ilk olarak sırtı lir şeklinde tahtlar, ikinci olarak geniş temelli, yüksek ve kavisli tahtlar ve son olarak da geniş ve yüksek, arkası panelli tahtlar şeklinde sıralanabilirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SEMBOLİK VE İKONOĞRAFİK OLARAK İMPARATOR TAHTI İMGELERİ

4.1.Hz. İsa'nın İmparator Tahtında ve Diğer Tahtlarda Tasvirleri

Bizanslı imparatorlar hem devletin en güçlü konumunda yer almış olup hem de Tanrı'nın seçtiği kişiler olmuşlardır. İmparator, ülkedeki tek egemen hükümdar, Tanrı adına ülkeyi yöneten kişiydi. Hıristiyanlıktan önce başlayan bu imparatorların tanrısal olduğu inancı, MS. 3. yüzyılda imparatorun tacında yer alan tanrısal simgelerden ve yazıtlarda geçen “deus” ve “dominus” yani Tanrı ve Efendi unvanını almasından anlaşılabilir (Lemerle, 1994: 33). Ancak bu düşünce, Hıristiyan inancı ile birlikte daha da belirgin hale gelmiş, imparatorluk kurumu artık kutsal bir makama dönüşmüştür. Öyle ki, Bizans imparatorlarının taç giyme törenlerinde patrikler önemli rol oynaya başlamışlar, zamanla taç giyme törenleri imparatorluğun önemli kiliselerinde yapılır hale gelmiştir. İmparatorların patrik tarafından taç giydirilmeleri zamanla imparatorların yeryüzünde Tanrının seçilmiş temsilcisi olduğu inancını kuvvetlendirmiş ve imparatorların kutsal azizler veya kişiler kadar saygı görmelerini sağlamıştır. Nitekim, sanatta imparatorların kutsallığı başlarında hale ile gösterilmiştir.

Hz. İsa, MS. 1. yüzyılda yaşamış ve günümüzde dünyanın en çok mensubu olan Hıristiyanlığın Mesih kabul ettiği dini liderdir. Hıristiyan inancında Hz. İsa Tanrı'nın oğludur. Bu yüzden Mesih'in Tanrı ile bağı oldukça kuvvetlidir.

Hıristiyan görsel sanatının günümüze ulaşan en eski örneklerin ve erken Hıristiyan sanatının çoğu Roma kentindeki, mezarlık olarak kullanılmış geniş yeraltı geçitleri ve odalardan oluşan yeraltı mezarlarında bulunur (Kleiner, 2012: 124). Hıristiyanlar bu erken dönemlerde mezar odalarının duvarlarını, lahitleri ve uygun buldukları bazı yerleri çeşitli kitabeler, semboller ve birtakım resimlerle süsleyerek inançlarını dışa yansıtmaya çalışmışlardır (Jensen ve Ellison, 2018: 3). Bu yer altı mezarları Hıristiyanlığın bu baskı altındaki ilk yıllarında dönemin sanatını yansıtan en önemli mekanlardır.

MS. 313 yılındaki Milano Fermanı sonrası Hıristiyanlığın resmi olarak kabul edilmesi ile Hıristiyanlar üzerindeki baskı kalkmış, sanat alanında dini etki de doğrudan başlamıştır. Bu döneme ait Roma'da bulunan St. Peter ve St. Marcellinus' un yeraltı mezarlarındaki fresklerde bu etkiyi görürüz. Öyle ki, Hz. İsa'yı burada St. Peter ve St. Paul arasında, sade ama gösterişli bir taht üzerinde görülür (kat. no: 59). Diğer yeraltı mezarı Domitilla' da ise, yine MS. 4. yüzyılın ilk yarısında yapılmış freskte, Hz. İsa havariler arasında arkalıklı bir taht üzerinde tasvir edilmiştir (kat. no: 60). Bu örnekte tahtın kavis kısmı diğer örneklere göre farklıdır. Çünkü kavis aşağıya doğru eğimlidir. Bundan dolayı bu örneği çalışmamız boyunca "Sırtı Düz ve Tepesi İç Bükey Kavisli Taht" başlığı altında, yeni oluşturduğumuz alt tip içerisinde değerlendireceğiz. Bu yapıdaki bir diğer örnekte yine Mesih'i havariler arasında, bu kez sırtı yüksek düz ve dikdörtgen arkalıklı bir taht üzerinde görürüz (kat. no: 61).

Ana karakterin Hz. İsa olduğu bu erken dönem dini tasvirlerinden de anlaşılacağı üzere, imparator tahtları üzerinden artık imparatorlar ve Hz. İsa arasında büyük bir bağ başlamış oldu. Artık hükümdarların en önemli statü sembolleri olan tahtlar, dini ve kutsal bir kimlik kazanarak Hz. İsa'nın dünyadaki hâkimiyetini göstermenin yolu haline gelmiştir. Sanatçılar bu ilişkiyi eserlerinde Hz. İsa'yı doğrudan tahta oturur halde gösterirken, imparatorlar ve eşleri ise Hz. İsa ve annesi Meryem'e hürmet ve bağlılık göstergesi olarak yaptırdıkları mimari eserleri onlara ithaf ederek vurgulamışlardır.

Bu yeni dini bağlamda imparatorluk tahtının temsili olan eserlere kronolojik olarak bakacak olursak, karşımıza çıkan ilk MS. 5. yüzyılda yapılan Roma'daki Santa Pudenziana Kilisesi apsis mozaiğidir (Weinryb, 2002: 50). Burada imparatorluk niteliklerine sahip tahta oturtulmuş Mesih, dizi üzerindeki kitabı eli ile desteklemiş olarak gösterilmiştir (Breckenridge, 1980-81: 256). Yapı, MS. 16. yüzyılda yenileme geçirmiş ve mozaik yeniden düzenlenmiştir (kat. no: 62; Jensen, 2000: 108).

MS. 6. yüzyıldan günümüze kadar gelmiş olan ve eşsiz mozaik eserler barındıran Ravenna'nın Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası'nda Mesih'in taht sahnesini içeren iki örnek dikkat çekicidir. Birinci örnekte (kat. no: 63) Mesih'i melekler arasında ihtişamlı bir lir biçimli arkalıklı taht üzerinde, diğer mozaikte ise melekler arasında Meryem Ana'nın kucağında çocuk olarak görüyoruz (kat. no: 64).

MS. 6. yüzyıla ait günümüzde Berlin Bode Müzesi'nde yer alan fildişi diptikonunda Mesih aslan başlı ve ayaklı bir tahtta otururken, diğer levhada Hz. Meryem ve kucağında Çocuk İsa yine bir aslan başlı ve ayaklı tahtta oturmuştur (kat. no: 65).

Bir başka MS. 6. yüzyıla ait ve günümüzde ABD Cleveland Sanat Müzesi koleksiyonunda 1967.144 envanter numarası ile kayıt altına alınan tekstil eserde, üst sahnenin merkezindeki düz ve dikdörtgen arkalıklı tahtında oturan Hz. İsa, mandorla tarafından çevrelenmiştir. Eserin alt kısmında Hz. Meryem ve melekler görülmektedir. Merkezde yer alan Meryem de benzer şekilde düz ve dikdörtgen arkalıklı, kırmızı minder ve mücevherli bir tahtta oturmaktadır (kat. no: 66).

Kahire, Kıpti Müzesinde 7118 envanter numarası ile kayıt altına alınmış olan Apollo Manastırı'na bağlı Şapel VI apsisindeki freskonun üst bölümünde Mesih, tabanında bir mandorla (bir oval içine alınmış) içinde tahtına oturmuştur (kat. no: 67). Alt sahnede Kutsal Meryem tahtında oturmakta ve kucağında Çocuk İsa'yı tutmaktadır.

Bizans'a uzun süre başkentlik yapmış olan Konstantinopolis'te yer alan eşsiz mabet Ayasofya'da ikonakırıcılık dönem sonrası yapılmış apsis mozağinde Theotokos Meryem ve Çocuk İsa gösterişli bir taht üzerindedir (kat. no: 68). Mozaik MS. 867 yılına tarihlenir.

Makedon İmparatoru I. Basileus'a adanmış MS. 9. yüzyıl (MS. 879-883) tarihli el yazması Nazianzos'lu Gregory Homilyesi giriş sayfasında, lir şeklindeki tahtta oturan bir Mesih betimlemesi yer alır (kat. no: 69). Aynı el yazmasının folyo 67v sayfasında (kat. no: 70) bu kez mandorla ile çevrilmiş Mesih, yine lir şeklindeki tahtta otururken karşımıza çıkar.

Vatikan Apostolica Kütüphanesi'nde yer alan el yazma eser Vat.gr.699 folyo numarası 72v örneğinde ise, peygamber Yeşeya'nın rüyası resmedilmiştir (kat. no: 71). Eser MS. 9. yüzyıla aittir. Pantokrator İsa, iki büyük melek arasında altın tahtında kutsal kitabı tutmaktadır.

MS. 10. yüzyıl ortalarına tarihlenen ve üretim yeri Konstantinopolis olan triptikon parçası fildişi paneldeyse yine Mesih'i tahta oturur şekilde görmekteyiz (kat. no: 72). Bacakları dönmüş düz bir tahtın betimlendiği eser günümüzde Victoria ve Albert Müzesi'nde sergilenmektedir. Bu yüzyıla ait diğer bir örneğimizde "Göksel Mahkeme, Deesis ve Saray Töreni" sahneleri bir arada yer alır. Vatikan'da Museo Sacro'da yer alan fildişi bu eserdeki Deesis sahnesinde, Mesih'i " Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş " gösterişli bir taht üzerinde görüyoruz (kat. no: 73).

Ayasofya'nın güney giriş holünde yer alan mozaik MS. 10. yüzyıla tarihlenir ve simetrik bir düzene sahiptir. Altın mozaiklerden meydana gelmiş bir zemin ortasında, arkalıksız bir taht üzerinde oturan Meryem Ana ve kucağında Çocuk İsa görülür (kat. no: 74).

Hız. İsa'nın imparator tahtı üzerinde betimlendiği Orta Bizans döneme ait diğer önemli taht örnekleri, Kapadokya bölgesinde yer alır. Göreme'de yer alan Çavuşin Güvercin Evi Kilisesi'nde MS. 10. yüzyıla tarihlenmiş freskin konusu Müneccim Kralların tapınmasıdır. Mücevherlerle süslü gösterişli taht üzerinde Hz. Meryem ve Çocuk İsa yan görüntüden betimlenmiştir (kat. no: 75). Taht arkalıklı lir şeklindedir.

Aksaray ili Güzelyurt'ta yer alan Direkli Kilise apsisinde Pantokrator İsa'nın taht üzerinde betimlendiği fresk MS. 10. ve 11. yüzyıllara tarihlenmiştir (kat. no: 76). Pantokrator İsa arkalıklı lir şekilli taht üzerinde oturmaktadır.

Nevşehir, Yeni Tokalı Kilisesi'nin kuzey apsisinde yer alan freskte gösterişli taht üzerinde Mesih yer alır. Bu fresk de MS. 10. yüzyıla tarihlenir. Taht düz dikdörtgen arkalıklıdır (kat. no: 77).

Göreme Vadisi'nde yer alan Eski Tokalı Kilisesi'ndeki MS. 10. yüzyıl başlarına tarihlenmiş freskin konusu ise Müneccim Kralların tapınmasıdır. Sahnede Meryem Ana ve Çocuk İsa gösterişli bir tahtta oturmaktadır. Bu taht "Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli" gruba girer (kat. no: 78).

Nevşehir ili Güllüdere Vadisi'nde yer alan Ayvalı Kilise'nin doğu tonoz alınlığında Deesis sahnesi betimlenmiştir. MS. 10. yüzyıla ait freskte tahribat oluşmuştur. Sahnede Hz. İsa arkalıklı taht üzerinde oturmaktadır. Taht "Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht" grubuna girmektedir (kat. no: 79).

Güney İtalya bölgesinde yer alan La Cripta di Sante Cristina e Marina (Azize Kristina ve Azize Marina Kriptası) güney apsisinde MS. 10. ve 11. yüzyıllara tarihlenen freskte taht üzerinde Pantokrator İsa'yı görürüz. Tahtın sırtı lir şeklindedir. Tahtın bacakları yuvarlatıldığı için bu örneği arkalıklı tahtlar grubunun "Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht" alt başlığında ele alabiliriz (kat. no: 80).

ABD, Ohio Cleveland Sanat Müzesi'nde yer alan fildişi eserdeki taht örneği dikkat çekicidir. Çünkü incelediğimiz tahtlar arasında ilk kez karşılaştığımız bir örnektir. Eserde tahtın sırtı düz olup çevresi istiridye şeklinde yapılmıştır (kat. no: 81). Fildişi eser MS. 950-

1025 yıllarına tarihlenir. Bu örneği yeni bir tip olarak arkalıklı tahtlar grubunda “Sırtı İstiridye Şeklinde Taht” olarak ele alıyoruz.

Paris, Louvre Müzesi’nde sergilenen MS. 10. ve 11. yüzyıllara tarihlenmiş fildişi triptiğinin bir parçasında Mesih yer almıştır. Mesih “Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht” üzerinde oturmuştur (kat. no: 82).

Venedik San Marco Bazilikası’nda bulunan Pala d’Oro (Altın Sunak) yüksek sunak MS. 10. ve 14. yüzyıllar arasında, emayelere çok sayıda inciler ve değerli taşlar yerleştirilerek yapılmıştır. Kıymetli parçanın merkezinde, Mesih’in kutsamasının görkemli figürü yer alır ve etrafı dört küçük madalyon içinde Evanjelistler (dört büyük incil yazarı) ile çevrilmiştir (kat. no: 83). Mesih’i arkalıksız bir taht üzerinde görmekteyiz. Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” tipindedir.

Nevşehir Kızılçukur Vadisi’nde yer alan ve MS. 11. yüzyıla tarihlenen Haçlı Kilise’nin apsis fresk kompozisyonunda ise Pantokrator İsa betimlemesi gösterişli bir tahta oturmuştur (kat. no: 84). Taht, üst kısım düz lir şeklindedir.

İstanbul’da, Ayasofya’da yer alan İmparator IX. Konstantinos Monomakhos ve Zoe mozaïği ise güney galerisinin doğu duvarında yer almıştır. Merkezde Pantokrator İsa taht üzerinde oturmuştur (kat. no: 85). Mozaik MS. 11. yüzyıla tarihlendirilmiş olup²¹, taht arkalıksız olarak tasvir edilmiştir.

Ürgüp, Tağar Kilisesi’nin doğu eksedra kısmında yer alan MS. 11. yüzyıla ait freskin merkezinde İsa peygamber tahtta oturmuştur. Tahtın sırt kısmı düz olup bacakları üç sıra yuvarlatılmıştır (kat. no: 86). Tahtın bacakları yuvarlatıldığı için bu örneği arkalıklı tahtlar grubunun “Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht” alt başlığında ele alabiliriz.

Yine MS. 11. yüzyıla ait Yunanistan, Hosios Loukas Manastırı katolikon apsis mozaïğinde Çocuk İsa ve Meryem Ana’yı arkalıksız bir taht üzerinde görüyoruz (kat. no: 87). Taht arkalıksız “Dikdörtgen Ayaklı” gruptandır. MS. 11. yüzyıla ait Vat.Gr.752.Pt.1. el yazma eserin 27v folyosunda İsa peygamber altın tahtında oturmuştur (kat. no: 88). Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht” grubuna girmektedir. Benzer şekilde MS. 11. yüzyıl başlarına ait bir Bizans yapısı olan Selanik Panagia Chalkeon Kilisesi narteks kısmında yer

²¹ İmparatoriçe Zoe’nin üçüncü eşi imparator IX. Konstantinos Monomakhos (1042–1055) olmuştur. Mozaikte imparator Konstantinos tasvirin baş kısmının değiştirildiği tespit edilince mozaïğin yapım tarihinin Zoe’nin ilk eşi imparator III. Romanos döneminde, 1028-1034 yılları arasında yapıldığı söylenebilir (Erdihan, 2015: 18).

alan duvar resminde, Mesih'i meleklerin arasında tahtında oturur halde görmekteyiz (kat. no: 89). Taht arkalıksızdır.

MS. 11. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Hz. İsa'nın taht üzerindeki bir başka görüntüsüne Elmalı Kilise' de rastlıyoruz. Fresk apsisde yer almaktadır. Deesis sahnesinde merkezde İsa peygamber arkalıklı taht üzerindedir (kat. no: 90). Taht "Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht" grubuna girmektedir. Berlin Bode Müzesi'nde yer alan fildişi triptik levhasında Pantokrator İsa taht üzerindedir. Taht yerden yüksekçedir. Taht "Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli" gruba girer (kat. no: 91).

Güney İtalya' da La Cripta di San Leonardo (Aziz Leonardo Kriptası) apsisinde MS. 12. veya 13. yüzyıllara tarihlenen freskte Deesis sahnesi betimlenmiştir. Sahnede İsa peygamber arkalıksız taht üzerindedir (kat. no: 92). Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" grubundadır.

Kıbrıs, Lefkoşa bölgesinde yer alan Nikitari köyünde Panagia Phorbiotissa Asinou Kilisesi yer almaktadır. Kilisede yer alan freskler MS. 12. yüzyıla tarihlenmiştir. Ancak resimler 14. yüzyılda yeniden boyanmıştır. Mesih'in taht sahnesinde başışçı Nicephorus Magistros, Meryem Ana aracılığıyla Mesih'e kilisenin modelini sunmaktadır (kat. no: 93). Mesih burada arkalıklı bir taht üzerinde oturmaktadır. Taht "Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli" gruba girmektedir. Kıbrıs, Baf kentinde St. Neophytus Manastırı'nda MS. 12. yüzyıla tarihli freskte Deesis sahnesi işlenmiştir. Sahnenin merkezinde Mesih yüksekçe taht üzerinde yer alır (kat. no: 94). Taht arkalıksız "Dikdörtgen Ayaklı" gruptandır. Bir diğer taht örneğimiz Kutsal Haç olup emayeden yapılmıştır. İtalya Cosenza Katedrali'nde yer alır ve MS. 12. yüzyıla aittir. Haçın merkezinde Pantokrator İsa arkalıksız taht üzerindedir (kat. no: 95). Altın ve emaye malzemedен yapılmış Proedros Konstantin'in kolye ucunun orta panelinde Mesih arkalıklı bir taht üzerinde oturmuştur. Taht "Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht" grubuna girmektedir (kat. no: 96).

Makedonya'da Komnenos Dönemi'ne ait Kurbinovo Köyü yakınlarda yer alan St. George Kilisesi duvar resimleri günümüze kadar durumunu koruyarak gelmiştir. MS. 12. yüzyılın sonuna (1191)²² tarihlenen kilisenin duvar resimlerinde imparator Konstantin ve Helena görülür ancak taht sahnesi yer almamıştır. Kilisenin doğu tarafında yarım kubbe

²² Kilisenin tarihi altların arkasında bulunan yazıtta okunmuştur (Şenel, 2019: 70).

içinde arkalıksız taht üzerinde Meryem Ana ve kucağında Çocuk İsa yer almıştır (kat. no: 97).

Roma, San Paolo Bazilikası MS. 13. yüzyıl (1220-1227) apsis mozağinde Pantokrator İsa arkalıksız taht üzerindedir (kat. no: 98). Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubundadır. Roma, Silvester Şapelinde MS. 13. yüzyıla (1243-1254) ait freskte Hz. İsa’nın çarmıha gerilişinden sonraki halini taht üzerinde görmekteyiz. Oturduğu taht arkalıksızdır ve bacak boyu yerden yüksekçedir. Taht, “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubuna girmektedir (kat. no: 99).

Diğer örneğimiz Yunanistan, Kuzey Teselya bölgesi Alasonya (Elasson) şehrinde yer alan, MS. 1295/6 tarihli Panagia Olympiotissal Manastırı’dır. Manastırın ambülatuvar bölümünde yer alan Hz. İsa’ya tapınma sahnesinde çok yüksekçe ve hantal taht üzerinde Hz. İsa tasvir edilmiştir (kat. no: 100). Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı” gruba girmektedir.

Bizans döneminde başkent Konstantinopolis’in mozaikleriyle ünlü Chora Manastırı’nda (Kariye Cami) Theodoros Metokhites’in MS. 14. yüzyıla ait mozağinde Hz. İsa’yı taht üzerinde görmekteyiz. Pantokrator İsa gösterişli arkalıksız bir taht üzerinde oturur. Taht “Kutu Benzeri” grupta ele alınabilir (kat. no: 101). Bir başka MS. 14. yüzyıl yapısı olan Fethiye Müzesi (Pammakaristos Manastırı) Parekklesion ana kubbesinde de bir Pantokrator İsa mozaği vardır. Bu mozaikte yine taht “Kutu Benzeri” gruptadır (kat. no: 102).

4.2. Boş Taht Sahneleri ve Tasvirleri

Eski Yunanca’da Hetoimasia ἡετοίμασία ismi “hazırlık, hazır olma” demektir (Ünal, 2019: 33). Hıristiyanlık ve Bizans ikonografisinde “tahtın hazırlığı” veya boş taht sahnesidir (Güngördü, 2019: 596). Boş taht Mesih’in ikinci gelişi için hazırlanır. Hetoimasia betimi Bizans sanatında birçok eserde karşımıza çıkmaktadır. Bu betimlemelerde taht ile birlikte kutsal kitap, haç, balık, güvercin ve İsa’ya işkence edilen Passion’u²³ sembolize eden unsurlar görülür.

“Bir imparatorun hem kutsal hem insani doğası kullandığı çok geniş tahtta yansiyordu. Bu tahtların bir kısmının boş bırakılması pagan geleneğinin korunmasını ve Hıristiyan düşüncelerine uyarlanmasını sağlayan çift tahtlardı. Böyle tahtların sağ tarafı Hz. İsa’ya adanır ve buraya bir İncil konurdu. İmparatorun tahtın sol kısmına oturduğu pazar

²³ Hz. İsa’nın çarmıha gerilişine denir.

günleri ve dinsel bayramlar sırasında burası boş dururdu. İş günlerindeyse imparator Hz. İsa'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak hareket ettiğinden sağ yarıyı işgal ettiği gibi ziyarete gelen elçileri kabul ederken ve devlet işleriyle ilgilenirken yine tahtın sağında otururdu. (Rice, 1998: 35-36)”

İsa'nın Hetoimasia sahnesini Berlin Bode Müzesi'nde yer alan rölyefte görmekteyiz. Yaklaşık MS. 400 yılına tarihlenen bu rölyef mermerde (kat. no: 103) boş taht üzerinde balık yer almıştır. Tahtın altında ise iki kuzu vardır. Balık tasviri Bizans sanatında çok karşılaşılan tasvir olmuştur. Çünkü balık, Hz. İsa'nın ismini temsil etmiştir. "İsa Mesih Kurtarıcı Tanrı'nın Oğlu" ifadesindeki kelimelerin ilk harfleri bir araya getirildiğinde Yunancadaki balık kelimesi ortaya çıkıyordu (Fleming ve Honour, 2015: 290).”

Roma, Maria Maggiore Bazilikası apsis duvarında yer alan mozaik boş taht (MS. 432) mücevherler ile süslenerek gösteriş kazanmıştır (kat. no: 104). Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı” gruba girmektedir. Hetoimasia'ya farklı bir örnek İtalya, San Prisco S. Matrona Şapeli'nde bulunan MS. 5. yüzyıl tarihli mozaiktir (kat. no: 105). Tahtın sırt kısmı düz ve bacakları yuvarlatılmıştır. Taht “Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht” grubuna girmektedir.

Erken dönem yapılarından Ravenna, Neon Vaftizhanesi kubbe mozaiğinde de bir boş taht sahnesi yer almıştır (kat. no: 106). Mozaik, MS. 458 tarihli. Taht arkalıklı ve yukarıya doğru kavilidir. Tahtın bacakları değerli taşlarla süslenmiştir. Ravenna, Arian Vaftizhanesi kubbe mozaiğinde yer alan MS 6. yüzyıl başlarına ait boş taht örneğinde, taht değerli taşlar ve incilerle gösteriş kazanmıştır (kat. no: 107). Taht arkalıklıdır ve sırtı derinliğine yarı daireseldir. Roma'da Aziz Kozmas ve Damianos Bazilikası apsis duvarında yer alan mozaikte Tanrı'nın Kuzusu' nu mücevherlerle süslü bir tahtta görmekteyiz (kat. no: 108). Taht dikdörtgen ayaklı ve arkalıksızdır.

Ohio Cleveland Sanat Müzesi'nde sergilenen ve MS. 6. yüzyıla tarihlenen fildişi kutuda da bir boş taht sahnesi işlenmiştir (kat. no: 109). Taht arkalıksızdır.

İsa'nın ikinci dirilişi için hazırlanan, üzerinde bir haç ile kitap bulunan değerli taşlarla süslü Hetoimasia örneğine İznik Koimesis Tes Theotokos Kilisesi bema kemerinde bulunan mozaik kompozisyonda görmekteyiz (kat. no: 110). Mozaik MS. 8. yüzyıla tarihlenir. Taht tip olarak “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubuna girmektedir.

Fransa Ulusal Kütüphanesi arşivinde yer alan el yazma eser Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510 folyo 301r sayfasında boş taht kompozisyonu yer almıştır (kat. no: 111). Yazma eser MS. 9. yüzyıl (879-883) Makedon İmparator I. Basil'e adanmıştır. Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” tipindedir. Yazma eserin folyo 355r sayfasında gösterişli bir boş taht görmekteyiz. Taht arkalıklı “Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli” tiptedir (kat. no: 112). Tahtın üzerinde açık halde kitap bulunur.

MS. 9. yüzyıl (817-824) Hetoimasia örneğine Roma, Santa Prassede San Zeno Şapeli’nde bulunan mozaikte görmekteyiz (kat. no: 113). Taht çok sade şekilde tasvir edilmiştir. Arkalıklı ve kavislidir.

MS. 10 ve 11. yüzyıla (985-1015) gelindiğinde Hetoimasia sahnesi içeren fildişi ikon göze çarpar. Eser günümüzde Louvre Müzesi’nde sergilenir. İkona iki sahne vardır. Üst kısımda boş tahtın iki yanında baş melekler yer alır. Alt kısımda ise azizler yer almıştır. Taht arkalıksız grubun “Bacakları Dönmüş (Yuvarlak ayaklı)” tipe girmektedir (kat. no: 114). MS. 11. yüzyılın başlarında Yunanistan, Hosios Loukas Manastırı kubbesinde mozaikten yapılmış Pentekost sahnesinde Hetoimasia yer alır (kat. no: 115). Boş taht arkalıksızdır dikdörtgen ayaklıdır. Londra, Victoria ve Albert Müzesi’nde sergilenen üretim yeri Konstantinopolis olan fildişi panelde boş taht yer almıştır (kat. no: 116). Tahtın bacak boyu yüksekçedir. Taht “Dikdörtgen Ayaklı” arkalıksız gruba girmektedir.

Venedik San Marco Bazilikası’nda bulunan Pala d'Oro (Altın Sunak) yüksek sunakta MS. 12. yüzyılda emayeye yapılmış Hetoimasia üzerinde haç, güvercin ve kutsal kitap yer almıştır. Boş taht arkalıksız “Bacakları Dönmüş (yuvarlak ayaklı)” gruba girmektedir (kat. no: 117).

MS. 13. yüzyılın ikinci yarısında Roma, Grottaferrata Manastırı Kilisesi’nde son yargı kompozisyonunda boş taht betimlenmiştir. Freskte taht merkezde ve boyut olarak yüksekçedir (kat. no: 118). Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı” gruba girmektedir.

Yunanistan’ın Kuzey Teselya bölgesinde bulunan Ellasson şehrinde MS. 1295/6 yıllarına tarihlenmiş Panagia Olympiotissal Manastırı kubbe dekorasyonunda Hetoimasia yer almıştır (kat. no: 119). Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı” gruba girmektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.KATALOG

5.1. Fresk ve Mozaik Eserlerde İmparator Tahtı

Kat. No	: 1
Resim No	: 20
Eser Türü	: Mozaik
Tarih	: 6. Yüzyıl
Yeri	: St. Apollinaire Nouvo Bazilikası, Ravenna.
Ölçüleri	: ?

Res. 20: Pontius Pilatus'tan önünde İsa mozaiği. San't Apollinaire Nuovo Bazilikası, Ravenna (Opera, 2020).

Tanımı: Sahnede vali Pontius Pilatus, arkalıklı bir taht ve yüksekçe bir minder üzerine oturmaktadır. Bu taht, “Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht” grubuna girmektedir. Bu taht tipi erken dönemde başlayıp Bizans sanatının hemen her evresinde betimlenmiştir. Tahtın bacak kısımlarında kumaş sarkıntısı vardır, ancak genel olarak baktığımızda süsleme yoktur. Suppedaneum ise yerden biraz yüksek, dikdörtgen ve süslemesiz, sade haldedir.

Yayın: Wilpert, 1916: 99; Jensen, 2000: 116; Opera 2020.

Kat. No :2
Resim No :21-22
Eser Türü :Fresk
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Çavuşin Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi, Kapadokya.
Ölçüleri : ?

Res. 21: II. Nikephoros Phokas ve Ailesi.
Çavuşin Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi Kuzey Apsisi, Kapadokya.
(Brubaker, 2008: 195).

Res. 22: II. Nikephoros Phokas ve Ailesi.
Çavuşin Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi Kuzey Apsisi, Kapadokya.
(Eastmond, 2015: 75).

Tanımı: İmparator II. Nikephoros Phokas'ın yanında imparatoriçe Theophana ve ailesi yer alır. İmparator, tahtın önünde ayakta durmaktadır. Taht arkalıksız resmedilmiştir. Bacak kısmına bakılınca Erken Bizans döneminde ortaya çıkmış olan “Bacakları Dönmüş (yuvarlak ayaklı) Arkalıksız Taht” grubundaki taht örnekleri aklımıza gelmektedir. Bu gruptaki örnekler, Orta Bizans döneminde nadir görülmektedir. Bununla birlikte tahtın oturak kısmının çevresinin inci dizileri ile süslendiği görülür. Aynı süsleme tahtın bacaklarında da yer almıştır. Bacaklarda üç sıra dairesel form mevcuttur. Tahtın oturma kısmının iki köşesinde üçgen formda tepesi yuvarlatılmış detaya rastlanır.

Yayın: Cutler / Spieser, 1996: 107, Eastmond, 2015: 75, Brubaker, 2008: 195.

Kat. No : 3
Resim No : 23
Eser Türü : Fresk
Tarih : 10. yüzyıl.
Yeri : Çavuşin Güvercin Evi (Nikephoros Fokas) Kilisesi, Kapadokya.
Ölçüleri : ?

Res. 23: Pontius Pilatus'un yargısı. Kapadokya, Çavuşin Güvercin Evi (Nikeforos Fokas) Kilisesi, Kuzey Duvarı. (Ekklesia Nikiforou, 2021a).

Tanımı: Tahta baktığımızda taht arkalıksız haldedir. Bu taht örneği arkalıksız tahtların "Kutu Benzeri" alt grubuna girmektedir. Tahtın bacak kısmına baktığımızda arka bacak ile ön bacak arasında panel yer alır. Tahtın süslemesinde değerli renkli taşlar ve inci dizileri görmekteyiz. Tahtın iki köşesinde dikdörtgen formda uzayan tepesinde başlık olan süs ögesi yer almıştır. Üzerinde alt alta sıralı dairesel renkli taşlarla ve yan yüzeyinde iki sıra inci dizisi yer almıştır.

Yayın: Ekklesia Nikiforou, 2021a.

Kat. No : 4
Resim No : 14
Eser Türü : Mozaik
Tarih : 10. Yüzyıl
Yeri : Ayasofya
Ölçüleri : ?

Res. 14: İmparator Kapısı Mozaïği. VI. Leo Hz. İsa'ya secde eder. Ayasofya, İstanbul. (Başçı, 2014: 247).

Tanım: İmparator Leo, tahtında oturan Hz. İsa'ya secde eder haldedir. Taht, arkalıklı tahtların “Üst Kısım Düz Lir Şekilli Arkalıklı tahtlar” grubuna girmektedir. Tahtın lir kısımları inci ve renkli taşlarla süslenmiştir. Sırtı düz biçimlidir ve inciler yer almıştır. Pantokrator İsa'nın oturduğu minder koyu yeşil, oturak kısmı ve suppedaneum altın yaldızlıdır. Suppedaneum lineer formadadır.

Yayın: Cutler, 1975: 160, Cutler / Spieser, 1996: 140, Brubaker, 2008: 150; Başçı, 2014: 247.

Kat. No : 5
Resim No : 24-25
Eser Türü : Fresk
Tarih : 11. Yüzyıl.
Yeri : Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.
Ölçüleri : ?

Res. 24: İmparator II. Basil yarış pistinde. Kathisma freski, Sophia Katedrali Müzesi, Kiev. (St. Sophia, 2021a).

Res. 25: Yarış pistindeki imparator II. Basil'in detay görüntüsü. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.

Tanımı: Makedon hanedanının en önemli temsilcisi imparator II. Basil'in (976-1025) portresi dikkat çekicidir. Basil tahta oturur halde betimlenmiştir. Freskteki hasardan dolayı taht çok belirgin değildir. İmparatorun oturduğu taht, Orta Bizans döneminin tipik "Arkalıksız Tahtlar" grubuna girmektedir. İmparator oval bir minder üzerine oturmaktadır. Ayaklarını ise dikdörtgen formda bir suppedaneuma koymuştur.

Yayın: St. Sophia, 2021a.

Kat. No : 6
Resim No : 26
Eser Türü : Fresk
Tarih : 11. yüzyıl.
Yeri : Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.
Ölçüleri : ?

Res. 26: İmparator VII. Konstantin Porphyrogenetos ve Kiev Prensesi Olga. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev. (St. Sophia, 2021b).

Tanımı: Fresk tahrip olduğu için taht çok net gözükmemektedir. Taht çift kişiliktir. İmparatorun oturduğu taht çift kişilik arkalıklı tahtların “Sırt Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht” grubuna girmektedir. VII. Konstantin’in yanında Kiev Prensesi Olga oturmaktadır. İmparator oval bir minder üzerine oturmaktadır. Taht süslemesiz yalın haldedir.

Yayın: St. Sophia, 2021b.

Kat. No : 7
Resim No : 27
Eser Türü : Fresk
Tarih : 11. Yüzyıl
Yeri : Sophia Katedrali Müzesi, Kiev.
Ölçüleri : ?

Res. 27: İmparator Diocletianus tarafından Aziz George'nin mahkeme edilişi. Sophia Katedrali Müzesi, Kiev (St. Sophia, 2021c).

Tanımı: Freskte, İmparator Diocletianus ve Aziz George görülmektedir. Sahnede Aziz'in yaşamından bir konu yer almıştır. İmparator Diocletianus arkalıksız bir taht üzerinde yan görünüşten resmedilmiştir. Tahtın bacakları çapraz halde ve inci dizileri ile süslüdür. İmparator Diocletianus kırmızı renkli oval bir mindere oturmuştur. İmparator ayaklarını oval bir suppedaneum koymuştur. Taht "Çapraz Ayaklı Arkalıksız Taht" gruba girmektedir.

Yayın: St. Sophia, 2021c.

Kat. No : 8
Resim No : 28
Eser Türü : Fresk
Tarih : 11.-12. Yüzyıllar.
Yeri : St. Nicholas Kilisesi, Demre, Antalya.
Ölçüleri : ?

Res. 28: İmparator I. Konstantin ve Piskoposlar Ekümenik Konseyi'nde. Demre St. Nicholas Kilisesi, Antalya. (Çorağan, 2018: 233).

Tanımı: Sağ tarafta Bizans imparatoru Büyük Konstantin sakallı ve başında tacı ile oturur halde betimlenmiştir. Orta kısımda yer alan tahta baktığımızda taht “Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht” grubuna girmektedir. Sırt kısmından yukarı doğru haç yer almıştır. Diğer incelediğimiz tahtlarda, haçla birlikte resmedilen tahtlara rastlanılmamıştır. Bu yüzden bu örnek dikkat çekicidir. Tahtın sırt kısmından kancalar ile tutturulmuş ve aşağıya sarkan kumaşın perde gibi görüntüsü dikkat çeker. Tahtın üzerinde oturmak için minder ve tahtın önünde ayakların konması için yapılan suppedaneum yer almamıştır. Tahtın bacakları yoktur bir bütün halde hafif oval resmedilmiştir. Sade, süslemesi olmayan bir tahttır.

Yayın: Çorağan, 2018, 233.

Kat. No : 9
Resim No : 29
Eser Türü : Fresk
Tarih : 11.-12. yüzyıllar.
Yeri : St. Nicholas Kilisesi, Demre, Antalya.
Ölçüleri : ?

Res. 29: Piskoposlar toplantısı, (Endemousa Sinod). Demre St. Nicholas Kilisesi, Antalya. (Çorağan, 2018: 232).

Tanımı: Sahnede piskoposlar toplantısı (Endemousa Sinod) betimlenmiştir. Res. 27’de yer alan taht gibi bu freskte de haçlı taht yer almaktadır. Tahtın sağında ayakta imparator yer almıştır. Tahtın sırt kısmından kancalar ile tutturulmuş ve aşağıya sarkan perde görünümlü kumaş yer alır. Mor ve mavi renk hâkim olmuştur. Tahtın üzerinde oval formlu minder yer almıştır. Bu tahtta ayaklar arasında paneller yer almıştır. Sahnede yer alan taht “Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht” grubuna girmektedir.

Yayın: Çorağan, 2018: 232.

Kat. No : 10
Resim No : 30
Eser Türü : Fresk
Tarih : 13. yüzyıl.
Yeri : Roma, San Silvestro Şapeli.
Ölçüleri : ?

Res. 30: İmparator I. Konstantin' de cüzzam var. Roma, San Silvestro Şapeli. Batı duvarı (Teggelaar, 2021).

Tanımı: İmparator I. Konstantin'de cüzzam hastalığına yakalanmıştır²⁴. İmparatorun oturduğu taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” gruba girmektedir. Arkalıksız taht değerli taşlarla süslüdür. Büyük Konstantin tahta oval minder üzerindedir. Minderin uç kısımlarında süsleme görülür. İmparatorun ayaklarını koyduğu alana baktığımızda, zeminde kenarları inci dizileri ile süslenmiş ve taht ile bütünleşmiş oval suppedaneum yer almıştır. Bu tarz taht örneklerini el yazmalarında da görmekteyiz.

Yayın: Walter, 2006: 243; Teggelaar, 2021a.

²⁴ Cüzzam hastalığına yakalanan imparatorun danışmanları, imparatorun iyileşmesi için çocukların kanında banyo yapmasını tavsiye eder. Bunu duyan anneler imparatorun huzuruna gelmiştir. Anneler, çocuklarının yaşaması için imparatora yalvarır. Konstantin kendi sağlığı ile tebaasının çocuklarının hayatları arasında seçim yapmak zorundadır. İmparatorun yüzünde ve ellerinde yaralar gizlenemez hal almıştır. İmparator masum olanları feda edemeyeceğine karar verir. Detaylı bilgi için bkz. (Herzman – Stephany, 2012: 95-146).

Kat. No : 11
Resim No : 31
Eser Türü : Fresk
Tarih : 13. Yüzyıl
Yeri : San Silvestro Şapeli, Roma.
Ölçüleri : ?

Res. 31: İyileşen imparator Konstantin papalık tacını Sylvester'a veriyor. San Silvestro Şapeli batı duvarı, Roma. (Teggelaar, 2021b).

Tanımı: Sahnede imparatoru ayakta papalık tacını Sylvester' a verirken görmekteyiz. Taht, bir önceki freskte olduğu gibi "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" gruptandır. Arkalıksız taht değerli taşlarla süslüdür. Papanın ayaklarını koyduğu alana baktığımızda, zeminde kenarları inci dizileri ile süslenmiş ve taht ile bütünleşmiş oval suppedaneum yer almıştır.

Yayın: Walter, 2006: 243; Teggelaar, 2021b.

Kat. No : 12
Resim No : 32
Eser Türü : Fresk
Tarih : 13. Yüzyıl
Yeri : Sklavopoula Aziz George Kilisesi. Hanya, Yunanistan.
Ölçüleri : ?

Res. 32: Roma İmparatoru Diocletianus önünde şehitlik sahnesi. Aziz George Kilisesi, Hanya, Yunanistan. (Createnbeaches, 2021).

Tanımı: İmparatorun oturduğu taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” gruba girmektedir. İmparator tahtta oval minder üzerindedir. Minderin uç kısımları kırmızı renkte ve incilerle süslenmiştir. İmparatorun ayaklarını koyduğu alana baktığımızda oval kırmızı renkte yerden yüksekçe suppedaneum yer almıştır.

Yayın: Createnbeaches, 2021.

Kat. No : 13
Resim No : 16
Eser Türü : Mozaik
Tarih : 14. yüzyıl.
Yeri : Kariye Cami (Khora Manastırı) dış narteks bölümü.
Ölçüleri : ?

Res. 16: Masumların Öldürülmesi Sahnesi, Khora Manastırı (Kariye Cami), Dış Narteks Bölümü (Createnbeaches, 2021).

Tanımı: Sahnede Herod masumların katliamını emrediyor. Kral Herod arkalıksız bir tahta oval bir minder üzerinde oturmaktadır. Taht dikdörtgen formlu, dört ayak üzerinde yerden yükselir. Taht arkalıksız “Kutu Benzeri Arkalıksız Taht” grubuna girmektedir. Tahtın önünde yer alan suppedaneum lineer boyutlu ve yerden yüksekçedir. Taht ve suppedaneum altın rengindedir.

Yayın: Createnbeaches, 2021.

Kat. No : 14
Resim No : 17
Eser Türü : Mozaik
Tarih : 14. yüzyıl.
Yeri : Kariye Cami (Khora Manastırı) dış narteks bölümü.
Ölçüleri : ?

Res. 17: Suriye valisi Kyrinius önünde nüfus sayımı. Khora Manastırı (Kariye Cami), İstanbul. (Keykubatlı, 2018: 33)

Tanımı: Vali arkalıksız bir tahtta oval bir minder üzerinde oturmaktadır. Sahnede yer alan taht “Kutu Benzeri Arkalıksız Taht” grubuna girmektedir. Bu gruptaki tahtlarda dört ayak arasına yerleştirilmiş ahşap paneller görülür. Bu taht grubuna ilk kez Geç Bizans döneminde rastlanılır. Tahtın önünde yer alan suppedaneum yerden çok yüksekte değildir. Taht ile suppedaneum altın renginde yapılmıştır.

Yayın: Bayet, 2009: 169, Keykubatlı, 2018: 33.

5.2. El Yazma Eserlerde İmparator Tahtı

Kat. No	: 15
Resim No	: 33
Eser Türü	: El yazması
Adı	: Nazianzos' lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim	: Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No	: 104r.
Tarih	: 9. yüzyıl.
Yeri	: Fransa Ulusal Kütüphanesi

Res. 33: Aziz Basileus ve imparator Valens. Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 104r. (Gallica 2021).

Tanım: Sahnede Aziz Basileios ve imparator Valens, imparatorun oğlu Galatias'ın ölümü ve Basil'in sürgün edilmesi konuları yer almıştır. İmparator kırmızı kumaş ile kaplı süslü tahtında oturmaktadır. İmparator kırmızı bir minder üzerindedir. Sırt kısmı düz, üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile aşağıya doğru sonlanmıştır. İmparatorun oturduğu taht, arkalıklı gruptan "Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht" grubundadır. İki köşede inci süslü topuz yer almıştır. Tahtın lir kısımları değerli taşlar ile süslüdür. İmparator ayaklarını suppedaneuma koymuştur. Suppedaneumun orta kısmında inciler yer almıştır.

Yayın: Cutler, 1975: 160; Güzel, 2019: 42.

Kat. No : 16
Resim No : 34
Eser Türü : El yazması
Adı : Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim : Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No : 239r.
Tarih : 9. yüzyıl.
Yeri : Fransa Ulusal Kütüphanesi

Res. 34: İmparator I. Theodosius imparatorluk tahtı önünde. Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 239r.

Tanım: İmparator I. Theodosios tepesinde bir gölgelik (kanopi) olan imparatorluk tahtının önünde yer almıştır. Tahta baktığımızda genel olarak zengin işlemesi olan süslü bir imparatorluk tahtı göze çarpar. Tahtın sırt kısmı iç bükey haldedir ve üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile yukarı bakar halde sonlanmıştır. Bu taht “Sırtı Kavisli (Derinliğine Yarı Dairesel)” tahtlar grubuna girmektedir. Tahtın gölgelik kısmının dört bacağı zeminden tepeye kadar renkli taş kakmalıdır. Her dört bacağın gölgelikle buluştuğu kısımlarda kanatları açık kuşlar yer alır. Tepelik kısmında taşlı süsleme mevcuttur. Tahtın oturak kısmında turkuaz renkte yanları vişneçürüğü olan minder vardır. Tahtın önünde yan kenarları işlemeli dikdörtgen suppedaneum yer alır. Tahtın bacak kısmına baktığımızda arka bacak ile ön bacak arasında panel yer alır.

Yayın: Brubaker, 1999: 110.

Kat. No :17
Resim No :35
Eser Türü :El yazması
Adı :Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim :Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No :440r.
Tarih :9. Yüzyıl
Yeri :Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 35: İmparator Konstantin’in annesi Helena tahtında otururken. Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Fol. 440r.

Tanım: İmparator Konstantin’in annesi Helena sırtı lir şeklinde olan bir tahtta oturmuştur. Sırt kısmı düz, üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile aşağıya doğru sonlanmış. Bu tahtı “Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht” grubuna alabiliriz. Helena, kırmızı renkli köşeleri altın renkte minder üzerinde oturmaktadır. Tahtın sırt kısmında da kırmızı renk kumaş hâkimdir. Ayaklarını altın renkte lineer formlu suppedaneuma koymuştur. Tahtın bacak kısımları ve sırt kısmının çevresi taşlarla süslenmiştir.

Yayın: Brubaker,1994: 148.

Kat. No :18
Resim No :36
Eser Türü :El yazması
Adı :Barb.gr.372.
Biçim :Parşömen.
Folyo No :29r.
Tarih :11. yüzyıl.
Yeri :Biblioteca Apostolica Vaticana.

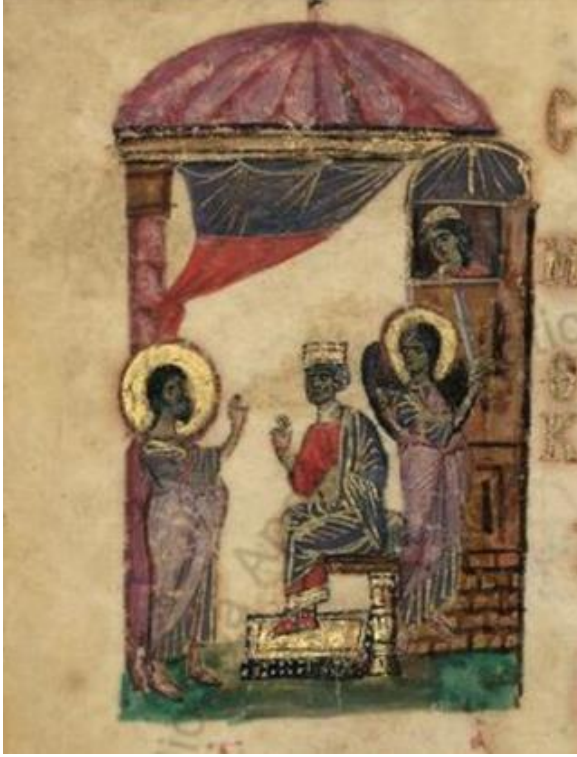

Res. 36: İmparator Ioannes Komnenos tahtında otururken. Barb.gr.372. Fol. 29r.
(Biblioteca Apostolica Vaticana 2021a).

Tanım: John Komnenos'un oturduğu taht Orta Bizans döneminin yaygın grubundan arkalıksız taht grubundandır. Taht üzerinde oval mavi uçları düğümlü minder yer alır. İmparatorun ayaklarını koyduğu alana baktığımızda, zeminde oval şeklinde lacivert suppedaneum yer almıştır. Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" grubuna girmektedir.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021a.

Kat. No : 19
Resim No : 37
Eser Türü : El yazması
Adı : Barb.gr.372.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 86v.
Tarih : 11. yüzyıl.
Yeri : Biblioteca Apostolica Vaticana.

Res. 37: Tahtında oturan imparator. Barb.gr.372. Fol. 86v. (Biblioteca Apostolica Vaticana 2021b).

Tanım: İmparator kubbeli bir mekân içinde yan görünüşten tahtta oturur halde resmedilmiş. Taht arkalıksızdır. Tahta baktığımızda tahtın tek bacağı görünmektedir. Normalde yandan bakıldığında tahtın ayakta sabit durması için iki bacaklı olması gerekir. Bu minyatürde ise bu yoktur. Bacağın olması gereken yerde suppedaneum yer almıştır. Suppedaneum altın renginde lineer formludur. Taht bacağı da altın renginde ve üç kısımlıdır. Bu tahtı Erken Bizans döneminde ortaya çıkmış olan “Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht” grubunda ele alabiliriz.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021b.

Kat. No : 20
Resim No : 38
Eser Türü : El yazması
Adı : John Chrysostom'un Homilyesi, Coislin 79.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 2r.
Tarih : 11. yüzyıl.
Yeri : Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 38: İmpator Nikephoros Botaneiates tahtında otururken. John Chrysostom'un Homilyesi, Coislin 79. Fol. 2r. MS. 9. yüzyıl. (Walker, 2021: 9).

Tanım: İmparator Nikephoros Botaneiates'in oturduğu taht "Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht" grubuna girmektedir. Zeminle aynı renkte olan dikdörtgen kaide üzerinde yuvarlak mavi renkte oval suppedaneum yer almıştır. Suppedaneumun üzerinde baklava dilimleri ve her dilim içinde bitkisel süsleme yer almıştır. Suppedaneumun çevresi mavi, kırmızı ve dikey iki sıra yatay üç sıra beyaz renkte taşlarla süslenmiştir. Taht sırt kısmından oturak bölümüne kadar altın renkte kıvrım dallar ile süslenmiştir. Sırt kısmının sağ ve sol uçlarına düğüm atılmış şekli verilmiş ve yukarı bakan kısım yürek motiflidir. Sırt kısmında kaplı kumaş altın ve kırmızı renkli olup ikiz sütunlu kemerli süslemeler yer almıştır.

Yayın: Walker, 2021: 9; Maguire, 1996: 141; Spatharakis, 1976: 57; Cutler / Spieser, 1996: 339.

Kat. No : 21
Resim No : 39
Eser Türü : El yazması
Adı : John Chrysostom'un Homilyesi, Coislin 79.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 2bis-r.
Tarih : 11. yüzyıl.
Yeri : Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 39: Tahtında oturan impator Nikephoras Botaneiates ve karşısında keşiş. John Chrysostom'un Homilyesi, Coislin 79. Fol. 2bis-r. 9. Yüzyıl. (Gallica 2021).

Tanım: Taht üzerinde İmparator Nikephoros Botaneiates ve karşısında keşiş yer almaktadır. İmparatorun oturduğu taht, arkalıklı gruptan “Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht” olan tahttır. İmparator kırmızı bir minder üzerinde oturmaktadır. Tahtın sırt kısmında süsleme olmayıp tepelik kısmında yan yana oyuntular mevcuttur. Tahtın bacak kısımları renkli taşlar ile süslenmiştir. İmparator mavi suppedaneuma ayaklarını koymuştur. Suppedaneumun alt kısmı yerden yükseltilmiştir.

Yayın: Gallica, 2021.

Kat. No : 22
Resim No : 40
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 10r.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 40: İmparator I. Michael ve karısı yan yana tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 10r. 12. yüzyıl.

Tanım: Minyatüründe imparator I. Michael ve karısı tahtta yan yana oturur haldedir. Taht çift kişiliktir. Minyatürde taht oturak kısımdan ikiye bölünerek resmedilmiştir. Bu tahtı “Oturak Kısmı Birleşik Çift Kişilik Taht” grubunda ele alabiliriz. Taht zeminden biraz yüksekte tek basamaklıdır. Suppedaneumlar oval formu ve iç kısımda yer almıştır. Tahtın sırt kısmı beyaz renktedir. İmparator ve eşi kırmızı renkte mindere oturmuştur.

Yayın: Tsamakda, 2002: 437.

Kat. No : 23
Resim No : 41
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 11r.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 41: İmparator I. Michael tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 11r. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparator I. Michael sahnede arkalıklı bir tahtta oturmaktadır. İmparator tahttan bağımsız bir gölgelik altındadır. Gölge kısımları lacivert renkte ve dört sütun üzerinde yükselmiştir. Bu taht "Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht" olan gruptandır. Tahtın önünde kırmızı renkli çevresi siyah kontur geçilmiş ve üzerinde tek sıra inci dizisi olan oval suppedaneum yer alır. İmparatorun kıyafeti ile tahtın rengi kahverengi renkte tasvir edilmiştir.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 24
Resim No : 42
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 12v.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 42: İmparator V. Leon'un tahta çıkış sahnesi. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 12v. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparator V. Leon'un tahta çıkış sahnesini görmekteyiz. Bu tahtı “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht” grubunda ele alabiliriz. Daha önce Demre fresk örneklerinde gördüğümüz taht modeli gibi bu tahtında sırt kısmında kancalarla tutturulmuş kumaşın perde gibi görüntüsüne rastlıyoruz. İmparator kırmızı minder üzerinde oturur. Kırmızı renkli suppedaneum taht ile bütünleşmiştir. Tahtın bacak kısımları kıvrım dallar ile süslüdür.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 25
Resim No : 43
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 13r.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 43: İmparator I. Michael tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 13r. 12. yüzyıl.

Tanım: Minyatürde İmparator I. Michael sahnede “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht” üzerinde oturmaktadır. Tahtın sırt kısmı beyaz, mavi ve kırmızı renk karışımı kumaş kaplıdır. Tahtın bacak kısmına baktığımızda arka bacak ile ön bacak arasında ahşap panel yer alır. Suppedaneum yer almamıştır. İmparator ayaklarını zemine koymuştur. Taht kahverengi renk ile boyanmıştır.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 26
Resim No : 44
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 13v.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 44: İmparator V. Leon, Stoudios Manastırı'nda tahtta otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 13v. 12. yüzyıl.

Tanım: Ermeni imparator V. Leon, Stoudios Manastırı'nda görülür. Üç sütun üzerinde yükselen gölgelikli mekân içindeki taht arkalıksızdır. Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" grubuna girmektedir. İmparator ayaklarını yerden yüksekçe oval kırmızı renkli suppedaneum üzerine koymuştur.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 27
Resim No : 45
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 24v.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 45: Çift kişilik tahtta yan yana oturan imparator ve eşi. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 24v. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparatorluk tahtı çift kişiliktir. İmparator yanında eşi ile tahtta beraberdir. Taht “Oturak Kısmı Birleşik Çift Kişilik Taht” grubuna girmektedir. İmparator ve eşi ayaklarını dikdörtgen formda kırmızı renkli, çevresi siyah konturla üzerinde tek sıra inci dizisi olan suppedaneuma koymuşlardır. Taht altın rengindedir. Sırt kısmında kumaşta ikiz sütunlu kemerli süslemeler mevcuttur. Bu süslemeyi el yazması Coislin 79. Fol. 2r.’de görmekteyiz.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 28
Resim No : 46
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 34r.
Tarih : 12. Yüzyıl
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 46: Tahtında oturan imparator II. Michael asi Thomas'ın adamları ile pazarlık yaparken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 34r. 12. yüzyıl.

Tanım: John Skylitzes'in Madrid Skylitzes Kroniği Folyo 34r minyatüründe İmparator II. Michael asi Thomas'ın adamları ile pazarlık yapıyor. Bu sahnede imparator gölgelikli bir tahtta oturmaktadır. Ancak tahtta arkalık kısmı yoktur. Gölgelek üç sütun üzerinde yükselmiştir. Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" grubunda ele alınabilir. Tahtta süslemeye yer verilmemiştir. Sadece suppedaneum çevresi inci dizileri ile süslüdür. Taht ve gölgelik, suppedaneum ve imparatorun kıyafeti aynı renkte tasvir edilmiştir.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 29
Resim No : 47
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 42v.
Tarih : 12. Yüzyıl
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 47: İmparator Theophilos'un tahta çıkışı. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 42v. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparator Theophilos, incilerle süslü arkalıklı bir tahtta kırmızı mindere oturmuştur. Tahtın sırt kısmının kumaş zemini beyaz olup mavi ve kırmızı renklerle yatay şeritler halinde süslenmiştir. Taht "Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht" grubuna girmektedir. Kavis kısmı yukarıya doğru bakar. Sırt kısmının çevresi inci dizileriyle süslüdür. Tahtın ayakları bir bütün halindedir. İmparator ayaklarını kırmızı renkli yüksekçe oval bir suppedaneuma koymuştur. Suppedaneum taht ile bütünleşmiştir.

Yayın: Parani, 2003: 13; Güzel, 2019: 143; Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 30
Resim No : 48
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 45r.
Tarih : 12. yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 48: İmparator Theophilos ile imparatoriçe Theodara çift kişilik tahtta birlikte otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 45r. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparator Theophilos ile imparatoriçe Theodara birlikte tahtta oturmaktadırlar. Minyatürde taht sırt kısmından ikiye bölünerek çift kişilik resmedilmiştir. Taht “ Sırt Kısmından İkiye Ayrılmış Çift Kişilik Taht ” grubuna girmektedir. İmparator ve imparatoriçe kırmızı minder üzerine oturmuş, ayaklarını yerden yüksekçe kırmızı suppedaneuma koymuşlardır. Tahtın sırt kısmında yer alan kumaş yatay şeritler halinde boyanmıştır.

Yayın: Tsamakda, 2002: 425.

Kat. No : 31
Resim No : 49
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen
Folyo No : 87r.
Tarih : 12. Yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 49: İmparator III. Michael ve annesi çift kişilik tahtta birlikte otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 87r. 12. yüzyıl

Tanım: Minyatürde yer alan tahtta İmparator III. Michael ve annesi yer almaktadır. Taht dikdörtgen arkalı ve çift kişiliktir. Diğer çift kişilik tahtlar gibi sırt kısmından bir ayrım yoktur. Minyatürde taht oturak kısmından ikiye bölünerek resmedilmiştir. Taht “ Oturak Kısmı Ayrık Çift Kişilik Taht ” grubuna girmektedir. Tahtın sırt kısmının zemini beyaz renkli olup yatay iki sıra mavi renkte boyanmıştır. İmparator ve imparatoriçe kırmızı minder üzerine oturmuş, ayaklarını yerden yüksekçe oval suppedaneuma koymuşlardır. Taht ve suppedaneum açık kahverengi ile boyanmıştır.

Yayın: Tsamakda, 2002: 425.

Kat. No : 32
Resim No : 50
Eser Türü : El yazması
Adı : John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 23r.
Tarih : 12. Yüzyıl.
Yeri : İspanya Ulusal Kütüphanesi.

Res. 50: İmparator V. Leon tahtında otururken. John Skylitzes, Madrid Skylitzes Kroniği. Fol. 23r. 12. yüzyıl.

Tanım: İmparator V. Leon tahtta görülmektedir. Taht çok basit şekilde tasvir edilmiştir. Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubundadır. İmparator pembe renkli bir minder üzerindedir. Suppedaneum yer almamıştır.

Yayın: Tsamakda, 2002: 421.

Kat. No : 33
Resim No : 51
Eser Türü : El yazması
Adı : Vat. Gr. 1851.
Biçim :
Folyo No : 1r.
Tarih : 13 – 14. Yüzyıllar
Yeri : Biblioteca Apostolica Vaticana.

Res. 51: İmparator II. Andronikos Paleologos. Vat. Gr. 1851. Fol. Lr. 13- 14. yüzyıllar. (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021c)

Tanım: Minyatürde Bizans imparatorunun kızı ile evlenecek olan Batı Kralından bir haber alan imparator II. Andronikos tasvir edilmiştir (Spatharakis, 1976: 211). İmparatorun oturduğu taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” grubuna girmektedir. Taht değerli taşlarla süslenmiştir. İmparator kırmızı renkli oval formda minder üzerine oturmuştur. Lineer formdaki suppedaneum yerden biraz yüksekçe dikdörtgen kaide üzerindedir.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021c.

Kat. No : 34
Resim No : 52
Eser Türü : El yazması
Adı : Vat. Gr. 1851.
Biçim :
Folyo No : 2v.
Tarih : 13. – 14. yüzyıllar
Yeri : Biblioteca Apostolica Vaticana.

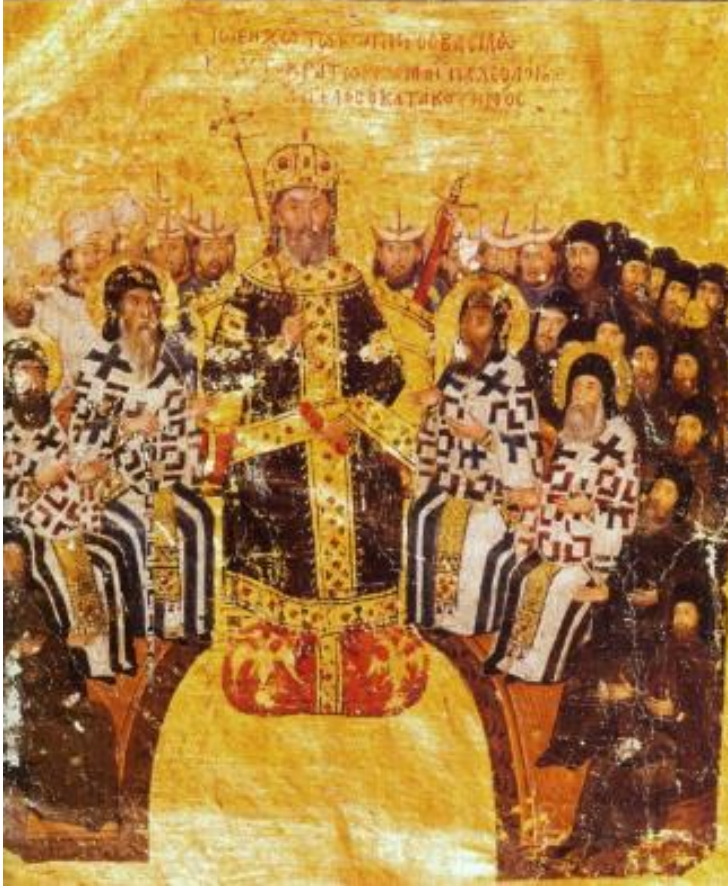

Res. 52: İmparator II. Andronikos Paleologos. Vat. Gr. 1851.. Fol. 2v. 13- 14. Yüzyıllar. (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021d)

Tanım: Minyatürde Bizans imparatoru II. Andronikos Paleologos tahtta oturur haldedir. Taht “ Sırtı Düz ve Dış Bükey Kavisli Taht ” grubuna girmektedir. Kavis kısmı hafif şekilde yukarıya doğru tasvir edilmiştir. Suppedaneum kırmızı renkte oval biçimlidir. Minder kırmızı renktedir.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021d.

Kat. No : 35
Resim No : 53
Eser Türü : El yazması
Adı : Grec 1242.
Biçim : Parşömen.
Folyo No : 5v.
Tarih : 14. yüzyıl.
Yeri : Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 53: İmparator VI. John Kantakouzenos, Grec 1242. Fol. 5v. 14. yüzyıl.

Tanım: İmparator VI. John Kantakouzenos, altın renginde arkalıklı tahta oturmuştur. Sırt kısmı düz üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile yukarı bakar haldedir. Bu taht “ Sırtı Düz ve Dış Bükey Kavisli Taht ” grubuna girer. İmparator ayaklarını kırmızı renkte sağ ve sol yüzeyinde altın renkli çift başlı kartal figürü olan oval bir suppedaneum üzerine koymuştur.

Yayın: Bayet, 2009: 159.

Kat. No : 36
Resim No : 54
Eser Türü : El yazması
Adı : Barb.Lat.2154.pt.B.
Biçim :
Folyo No : 13r.
Tarih : 17. yüzyıl kopya eser.
Yeri : Biblioteca Apostolica Vaticana.

Res. 54: İmparator II. Konstantius tahtında otururken. Barb.Lat.2154.pt.B. MS. 17. yüzyıl kopya eser. Fol. 13r. (Biblioteca Apostolica Vaticana 2021e)

Tanım: Minyatürde Bizans imparatoru II. Konstantius tahtında para saçarak haldedir. Tahta baktığımızda taht arkalıksız ve oturak kısmının sağ ve solu basamak görünümündedir. Tahtın bacak kısımları da diğer incelediğimiz tahtlardan farklıdır. Tahtın oturak kısmında bacaklar kalın iken yere doğru daralır hilal görünümünü almıştır. İmparator ayaklarını suppedaneuma koymuştur.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021e.

5.3. Fildişi Eserlerde Taht

Kat. No	: 37
Resim No	: 55
Eser Türü	: Fildişi
Tarih	: 6. yüzyıl.
Yeri	: Archiepiscopal Museum, Ravenna.
Ölçüleri	: 150 x 60.5 x 3.5 cm.

Res. 55: Piskopos Maximian Tahtı, MS. 6. yüzyıl. Archiepiscopal Museum, Ravenna.

Tanımı: Piskopos Maximian tahtının oturma yüzeyi dışındaki bütün yüzeyleri çerçevesi küçük levhalardan meydana gelmiştir. Levhaların görünebilen yüzeyleri aynı büyüklükte oyma fildişi ile kaplanmıştır. Bunlar dini sahnelerdir. Pano çerçevelerinin dikey ve yatay düzlemler oluşturan yüzeyleri de yine fildişinden çiçek, dal ve hayvanlardan oluşan girift süslemelerle kaplıdır. Ön yüzeyin tam ortasında Vaftizci Yahya her iki yanında İncilci Yahya, Lukas, Matta ve Markus yer almıştır. Hepsi kemer düzenlemesi içinde ve Vaftizci Yahya'ya dönüktür. Tahtın arka kısmında İncil sahnelerine rastlanır. Bu eser arkalı tahtların “ Sırtı Kavisli (Derinliğine Yarı Dairesel) Taht ” grubuna girmektedir. Kavis kısmı yukarı doğru yükselmektedir.

Yayın: Bayet, 2009: 58.

Kat. No : 38
Resim No : 56
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 6. yüzyıl.
Yeri : Viyana Sanat Tarihi Müzesi.
Ölçüleri : 26,5 x 12,7 x 1,9 cm.

Res. 56: İmparatoriçe Ariadne tahtta otururken. Fildişi Diptik, MS. 6. yüzyıl. Viyana Sanat Tarihi Müzesi. (Kunsthistorische Museum, 2022).

Tanımı: İmparatoriçe Ariadne'nin fildişi eseri beş bölümden oluşan imparatorluk diptik panelinin orta bölümüydü İmparatoriçe baldaken mimari yapıda kartallarla çevrili, iki sütun arasında zengin bir şekilde dekore edilmiş tahtta oturuyor. Taht yüksek arkalıklıdır ve imparatoriçe bir minder üzerinde ayaklarını suppedaneuma koymuştur. Tahtın ayak kısmı inci dizileri ile süslenmiştir. Tahtın sırt kısmına bakınca kavis aşağıya doğru şekil almıştır. Tahtın sırt kısmı süslüdür. Taht lir şekilli tahtların “ Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht” grubuna girmektedir.

Yayın: Weitzmann, 1979: 31; Kunsthistorische Museum, 2022.

Kat. No : 39
Resim No : 57
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 5. yüzyıl başı.
Yeri : Roma.
Ölçüleri :

Res. 57: Konsolos Rufius Probianus'un Fildişi Diptiği, MS. 400. Roma (Art Romain Web, 2021).

Tanımı: Konsolos Rufius Probianus'un fildişi diptiğinde Rufius her iki levhada da oturur halde tasvir edilmiştir. Taht, perdelerle asılı bir baldaken ile çevrelenmiş ve arkalıklıdır. Konsolos iki basamak ile tahta çıkmıştır. Her iki levhadaki taht da “ Sırtı Düz ve Dış Bükey Kavimli Taht ” grubuna girmektedir. Genel hatları ile taht sadedir.

Yayın: Art Romain Web, 2021.

Kat. No : 40
Resim No : 58
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 6. yüzyıl başı.
Yeri : The State Hermitage Müzesi, Rusya.
Ölçüleri : 37,6 x 14 cm

Res. 58: Konsolos Areobindus'un Fildişi Diptik Yaprağı, MS. 506. Konstantinopolis. The State Hermitage Müzesi Rusya (Hermitage Museum, 2021).

Tanımı: Konsolos Areobindus diptiğine bakınca burada taht farklı şekilde karşımıza çıkar. Taht arkalıksız ve tahtın oturak kısmı aslan ayaklıdır. Sağ ve sol tarafta aslan başı yer alır. Aslanların ağzında halka vardır. Areobindus ayaklarını dikdörtgen şekilde suppedaneuma koymuştur. Taht “ Aslan Başlı ve Ayaklı Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Hermitage Museum, 2021.

Kat. No : 41
Resim No : 59
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 5. yüzyıl sonu.
Yeri : Santa Giulia Şehir Müzesi, İtalya.
Ölçüleri : 12,6 x 35cm

Res. 59: Manlius Boethius'un Fildişi Diptiği. MS. 5. yüzyıl sonu, Santa Giulia Şehir Müzesi, Brescia İtalya. (Cameron, 2015: 252).

Tanımı: Boethius sağ levhada taht üzerindedir. Taht arkalıksızdır. Tahtın oturağı dikdörtgendir. Tahtın bacakları dışı doğru şişkin şekilde yapılmıştır.

Yayın: Cameron, 2015: 252.

Kat. No : 42
Resim No : 60
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 6. yüzyıl.
Yeri : World Museum Liverpool.
Ölçüleri : 44 x 36 x 2,4 cm

Res. 60: Clementinus'un Fildişi Diptiği, Konstantinopolis, MS. 513. World Museum Liverpool (Liverpool Museum, 2021).

Tanımı: Konsül Clementinus diptiğinde taht, Areobindus diptiğinde olduğu gibi aslan başlı ve aslan ayaklıdır. Clementinus, diptiğin her iki levhasında arkalıksız tahtta oval bir minder üzerinde oturur haldedir. Ayaklarını iki katlı suppedaneuma koymuştur. Yazıtın üzerindeki haçın yan tarafında konsolos üzerine yerleştirilmiş iki klipsli portrede soldaki İmparator Anastasius ve sağdaki İmparatoriçe Ariadne'nin portreleri bulunur. Taht “Aslan Başlı ve Ayaklı Taht” grubuna girmektedir.

Yayın: Weitzmann, 1979: 48; Liverpool Museum, 2021.

Kat. No	: 43
Resim No	: 61-62
Eser Türü	: Fildişi Diptik.
Tarih	: 6. yüzyıl.
Yeri	: Victoria ve Albert Müzesi, Londra.
Ölçüleri	: 36.2 x 12.7 x 1 cm.

Res. 61: Konsolos Anastasius'un Fildişi Diptik Yaprağı, Konstantinopolis, MS. 517. Victoria Ve Albert Müzesi, Londra (Cameron, 2015: 252).

Res. 62: Konsolos Anastasius'un Fildişi Diptiği 'Gorgoneia' , Roma ve Konstantinopolis'in kişileştirmelerinden detay.

Tanımı: Konsolos üçgen alınlıklı arkalıksız bir taht üzerindedir. Taht aslan başlı ve aslan ayaklıdır. Anastasius oval bir minder üzerinde ayağını yerden yüksekçe suppedaneuma koymuştur. Alınlığın üzerinde sağdan sola, İmparatoriçe Ariadne, İmparator I. Anastasius ve Anastasius'un akrabası olan diğer konsül veya Pompeius yer alır. Tahtın oturak kısmının iki yanında 'Gorgoneia', Roma ve Konstantinopolis'in kişileştirmeleri (Res. 62) görülmektedir. Gorgonların üstünde küre üzerinde kanatlı ellerinde küre tutan Zaferler yer almıştır. Taht " Aslan Başlı ve Ayaklı Taht " grubuna girmektedir.

Yayın: Cameron, 2015: 252.

Kat. No : 44
Resim No : 63
Eser Türü : Fildişi Diptik.
Tarih : 6. yüzyıl.
Yeri : Fransa Ulusal Kütüphanesi.
Ölçüleri : 26,2 x 13 cm.

Res. 63: Konsolos Magnus'un Fildişi Diptik Yaprağı, MS. 518. Fransa Ulusal Kütüphanesi (Medailles et Antiques, 2021).

Tanımı: Konsolos Magnus sol elinde mappa, sağ elinde tepesinde kartal olan asayı tutarak tahtta oturmaktadır. Taht arkalıksızdır ve iki basamaklıdır. Basamakların sağında ve solunda hafif sola dönük aslan başı ve sağda tek aslan ayağı görülür. Aslanların ağzında halka vardır. Bu diptikte de kişiselleştirmeye rastlarız. Konsolosun sağında ve solunda ayakta yivli kaide üzerinde duran iki kişi vardır. Sağda Konstantinopolis sağ eliyle kalkanı dengeler, solda Roma vardır. Büstlerle süslenmiş panellerle desteklenen koltuğun dikmeleri, bir küre üzerinde Zaferler tarafından üstlenilen korint plasterlerdir. Taht “ Aslan Başlı ve Ayaklı Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Medailles et Antiques, 2021

5.4. Sikkelerde İmparator Tahtı

Kat. No	: 45
Resim No	: 64
Eser Türü	: Follis.
Darphane	: Antiokheia.
Yeri	: Adana Arkeoloji Müzesi.
Ölçüleri	: 36 mm, 16.20 gr.
Tarih	: 6. Yüzyıl

Res. 64: İmparator I. Iustinianus. Follis. Adana Arkeoloji Müzesi (Buyruk, 2014: 13).

Tanımı: İmparator I. Iustinianus arkalıksız tahtta minder üzerinde tek oturmaktadır. Ayaklarını suppedaneuma koymuştur. Tahtın bacaklarına bakınca taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” grubuna girer.

Yayın: Buyruk, 2014: 13.

Kat. No : 46
Resim No : 65
Eser Türü : Bakır Follis.
Darphane : Konstantinopolis.
Yeri : Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri : 29,0 mm, 14.58 gr.
Tarih : 6. Yüzyıl

Res. 65: İmparator II. Iustinus ve eşi Sophia. Bakır Follis. Dumbarton Oaks Koleksiyonu (Dumbarton Oaks, 2021a).

Tanım: Solda imparator II. Iustinus yanında eşi Sophia ile çift kişilik taht üzerindedir. İmparator sağ elinde globus haçı tutuyor. Taht oturak kısımdan ikiye bölünerek darp edilmiştir. Sırt kısmı ikiye ayrılmamıştır. Bu tip taht örneklerini Madrid Skylitzes el yazmasında da görmekteyiz. Taht çift kişilik arkalıklı tahtların “ Oturak Kısımlı Birleşik Çift Kişilik Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021a.

Kat. No : 47
Resim No : 66
Eser Türü : Bronz.
Darphane : -
Yeri : Metropolitan Sanat Müzesi.
Ölçüleri : 2,6 x 0,2 cm
Tarih : 9. yüzyıl

Res. 66: İmparator I. Basil. Bronz. Metropolitan Sanat Müzesi. (Metropolitan Museum, 2021a)

Tanım: İmparatorun oturduğu taht, lir şekilli tahtların “ Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht ” grubundadır. Sırt kısmının üst kenarı yarı-dairesel bir eğri ile aşağıya doğru sonlanmıştır. Tahtın sırt kısmı karelere bölünerek karelerin içinde noktalar yer almaktadır. İmparator minder üzerinde oturmaktadır.

Yayın: Metropolitan Museum, 2021a.

Kat. No :48
Resim No :67
Eser Türü :Altın Solidus.
Darphane : -
Yeri : -
Ölçüleri : -
Tarih : 9. yüzyıl

Res. 67: İmparator I. Basil. Altın Solidus. (Fanti, 2021: 33)

Tanım: İmparator I. Basil sikke örneğinde Mesih'i de tahta minder üzerinde oturur halde görmekteyiz. İmparator Basil, imparatorluk tahtını Mesih'e vermiştir. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede topuzlar görülür. Mesih'in oturduğu taht, arkalıklı gruptan “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” olan tahttır.

Yayın: Fanti, 2021: 33.

Kat. No	: 49
Resim No	: 68
Eser Türü	: Altın Solidus.
Darphane	: Konstantinopolis.
Yeri	: Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri	: 4.42g, 21mm.
Tarih	: 10. Yüzyıl

Res. 68: Altın solidus. İmparator VII. Konstantin Porphyrogenetos. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021a)

Tanım: İmparator Konstantin ayakta eşi Zoe Karbonopsina ile birlikte uzun patrik haçı tutarken, Mesih'i de tahta minder üzerinde oturur halde görmekteyiz. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede topuzlar görülür. Bir önceki örnekte gördüğümüz gibi Mesih'in oturduğu taht, arkalıklı gruptan “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” olan tahttandır. Mesih ayaklarını suppedaneum üzerine koymuştur.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021a.

Kat. No :50
Resim No :69
Eser Türü :Altın Solidus.
Darphane :-
Yeri :-
Ölçüleri :-
Tarih : 10. Yüzyıl

Res. 69: İmparator I. Romanos. Altın solidus. (Fanti, 2021: 35)

Tanım: Mesih'in oturduğu taht, arkalıklı gruptan " Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht " olan tahttır. Bu örnekte tahtın lir kısmı dikkat çeker. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede topuzlar görülür. Mesih ayaklarını lineer tipli suppedaneum üzerine koymuştur.

Yayın: Fanti, 2021: 35.

Kat. No	: 51
Resim No	: 70
Eser Türü	: Nomisma Histamenonu, Altın.
Darphane	: Selanik.
Yeri	: Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri	: 4.37g, 25mm.
Tarih	: 11. Yüzyıl

Res. 70: İmparator IV. Michael Paphlagon. Nomisma histamenonu. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021b)

Tanım: İmparator IV. Michael'i ayakta bir melek ile görmekteyiz. Mesih'i de tahtta oval minder üzerinde oturur halde görmekteyiz. Diğer örneklerde Mesih sırtı lir şeklinde tahta oturur vaziyette idi. Bu örnekte ise Mesih arkalıksız tahtta oturur. Tahtın bacak kısımları ve oturak kısmı inci dizileri ile süslüdür. Taht " Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht " grubuna girer.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021b.

Kat. No	: 52
Resim No	: 71
Eser Türü	: Nomisma Histamenonu, Altın.
Darphane	: Konstantinopolis.
Yeri	: Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri	: 4.35g, 26mm.
Tarih	: 11. Yüzyıl

Res. 71: İmparator X. Konstantin. Nomisma histamenonu. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021c)

Tanım: Sikkenin arka yüzünde imparator X. Konstantin ayakta tasvir edilirken ön yüzünde Mesih tahtında oturur vaziyettedir. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar ” grubuna girmektedir. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede topuzlar görülür. Topuzun olduğu kısımların alt tarafı inci dizileri ile süslüdür. Tahtın bacak kısımlarında da aynı süsleme yer alır.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021c.

Kat. No	: 53
Resim No	: 72
Eser Türü	: Nomisma Histamenonu (Çukur), Altın.
Darphane	: Konstantinopolis.
Yeri	: Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri	: 4.41g, 27mm.
Tarih	: 11. yüzyıl

Res. 72: Eudokia Makrembolitissa (X. Konstantinos'un ikinci karısı) , Altın Histamenon (çukur). Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021d)

Tanım: Dumbarton Oaks Koleksiyonu'ndaki bu sikkenin ön yüzünde imparatorluk tahtında Mesih yer almaktadır. Diğer yüzde imparatoriçe ve yanında oğulları Mikhail ve Konstantinos ayakta tasvir edilmiştir. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar ” grubuna girmektedir. Tahtın sırt kısmı yüksekçedir. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede topuzlar görülür. Topuzun olduğu kısımların alt tarafı inci dizileri ile süslüdür. Tahtın bacak kısımlarında da aynı süsleme yer alır.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021d.

Kat. No : 54
Resim No : 73
Eser Türü : Altın Hiperpiron.
Darphane : Konstantinopolis.
Yeri : Bizans ve Hıristiyan Müzesi, Atina.
Ölçüleri : 3.22 cm.
Tarih : 11. yüzyıl

Res. 73: Altın Hiperpiron. İmparator I. Aleksios Komnenos. Bizans ve Hıristiyan Müzesi, Atina. (e Byzantine Museum, 2021)

Tanım: İmparatorluk tahtında Hz. İsa oturmaktadır. Sikkenin diğer yüzünde ise imparatoru ayakta görmekteyiz. Tahta baktığımızda arkalıksız yüksekçe bir taht görmekteyiz. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Tahtın ön yüzeyinde yatay halde iki sıra inci dizileri görülür. Mesih ayaklarını suppedaneuma koymuştur.

Yayın: e Byzantine Museum, 2021.

Kat. No : 55
Resim No : 74
Eser Türü : Altın Hiperpiron.
Darphane : Konstantinopolis
Yeri : Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri : 4.38 g, 28 mm
Tarih : 11. yüzyıl

Res. 74: Altın Hiperpiron, İmparator Andronikos I Komnenos. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021e).

Tanım: Dumbarton Oaks Koleksiyonu'nda yer alan ve başkent Konstantinopolis darplı, İmparator Andronikos I Komnenos'a ait MS. 12. yüzyıl, altın Hiperpiron'da diğer sikkelerden farklı olarak bu örnekte imparatorluk tahtında Meryem Ana yer almaktadır. Diğer yüzde imparator ve yanında Mesih ayakta tasvir edilmiştir. Taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar " grubuna girmektedir. Tahtın oturma kısmı yüksekçedir. Sırt kısmının üst kenarı düz ve iki köşede üçlü topuzlar görülür.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021e.

Kat. No : 56
Resim No : 75
Eser Türü : Aspron traşisi, Elektrüm.
Darphane : Konstantinopolis.
Yeri : Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri : 4.37 g, 30 mm.
Tarih : 12. yüzyıl

Res. 75: İmparator III. Alexios Angelos'a ait elektrüm sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021f).

Tanım: Koleksiyon içerisinde MS. 12. yüzyıla tarihlenen Elektrüm sikkede İmparator III. Alexios Angelos ve Mesih yer alır. Burada sikkenin ön yüzünde arkalıksız imparator tahtında Mesih oval bir mindere oturmuştur. Sikkeye dikkatli bakınca Hz. İsa betimi iki kez darp edilmiş. Sağ kol ve hale iki tane gözükür. Bu basım tahtın da tam belirgin olmasını engellemiştir. Taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021f.

Kat. No : 57
Resim No : 76
Eser Türü : Aspron traşisi, Gümüş.
Darphane : Magnesia.
Yeri : Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri : 2.77 g, 25 mm.
Tarih : 13. Yüzyıl

Res. 76: Sikke Tarihi XIII. Yüzyıl. Gümüş, İmparator Theodore II. Laskaris (1254-58). Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021g)

Tanım: İmparator Theodore II. Laskaris'a ait bir 13. yüzyıl gümüş sikkenin bir yüzünde Meryem Ana ve kucağında çocuk İsa tahtta oturur. Diğer yüzünde ise imparator tahtta oturmaktadır. Meryem Ana'nın oturduğu taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht " grubuna girmektedir. Tahtın oturak kısmı yüksekçedir. Tahtın sırt kısmının yan tarafları ve tepe kısmı inci dizisi ile çevrelenmiştir. Tahtın sırt kısmının sağ ve sol tarafında üç nokta ile üçgen şekli yapılmıştır. Tahtın oturak kısmının ön yüzü karelere bölünmüş ve içlerinde noktalar yer almıştır. İmparatorun oturduğu taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht " grubuna girmektedir. Sırt kısmının yan tarafları ve tepe kısmı inci dizisi ile çevrelenmiştir. Tahtın oturak kısmının ön yüzü karelere bölünerek süslenmiştir.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021g.

Kat. No	: 58
Resim No	: 77
Eser Türü	: Gümüş.
Darphane	: Selanik.
Yeri	: Dumbarton Oaks Koleksiyonu.
Ölçüleri	: 1.02 g, 19 mm.
Tarih	: 14. Yüzyıl

Res. 77: İmparator John VI Kantakouzenos'a ait gümüş sikke. Dumbarton Oaks Koleksiyonu. (Dumbarton Oaks, 2021h).

Tanım: Gümüş sikke İmparator John VI. Kantakouzenos'a ait sikke üzerinde imparatorluk tahtında Mesih oturur. Diğer yüzde imparator ve eşi tasvir edilmiştir. Taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht " grubuna girmektedir. Tahtın sırt kısmının üst iki köşesinde üçlü topuz yer alır. Sırt kısmı yüksekçedir. Sırt kısmının sağ ve sol tarafında dikey bir sıra inci dizileri yer almıştır. Sırtın yatay kısmında bu süsleme yer almaz. Bacak kısımlarında da bu inci dizileri görülür.

Yayın: Dumbarton Oaks, 2021h.

5.5. Hz. İsa'nın Taht Tasvirleri

Kat. No	:59
Resim No	:78
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:4. yüzyıl.
Yeri	:Yeraltı Mezarlığı, Roma.
Ölçüleri	:

Res. 78: Hz. İsa Peter ve Paul arasında. MS. 4. yüzyıl, Roma. (Lassus, 1966: 22)

Tanım: Hz. İsa arkalıksız genişçe bir taht üzerinde görülür. Kırmızı renkte kabarık bir minder üzerindedir. Mesih ayaklarını kırmızı renkli lineer suppedaneume koymuştur. Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubuna girmektedir.

Yayın: Lassus, 1966: 22; Jensen - Ellison, 2018: 35.

Kat. No :60
Resim No :79
Eser Türü :Fresk.
Tarih :4. yüzyıl.
Yeri :Domitilla Yeraltı Mezarlığı, Roma.
Ölçüleri :

Res. 79: Hz. İsa Havariler Arasında. MS. 4. yüzyıl. Domitilla Katakombu, Roma.
(Wilpert, 1903: 155)

Tanım: Hz. İsa havariler arasında bir taht üzerinde görülür. Taht arkalıklıdır. Sırtı düz ve kavisi vardır. Kavis aşağıya doğru eğimlidir. Mesih ayaklarını lineer suppedaneuma koymuştur. Taht “ Sırtı Düz ve Tepesi İç Bükey Kavisli Taht” grubuna girer.

Yayın: Wilpert, 1903: 155.

Kat. No :61
Resim No :80
Eser Türü :Fresk.
Tarih :4. yüzyıl.
Yeri :Domitilla Yeraltı Mezarlığı, Roma.
Ölçüleri :

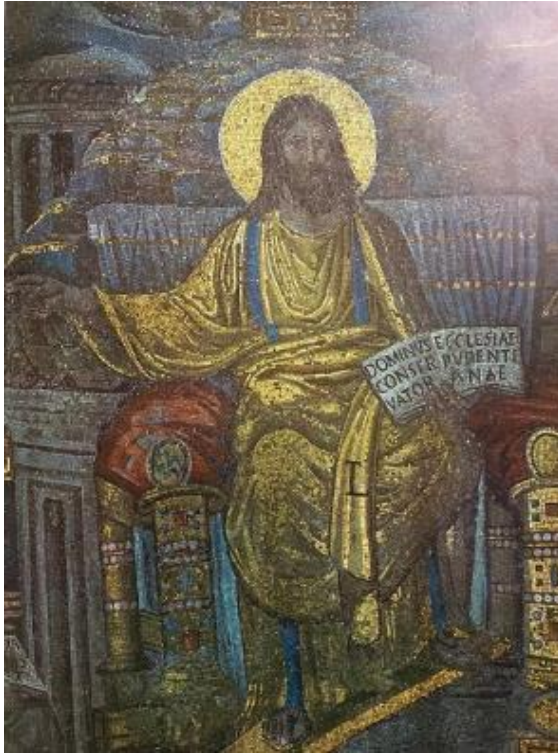

Res. 80: Havariler arasında Mesih. MS. 4. yüzyıl. Domitilla Katakombu, Roma.
(Wilpert, 1903: 193)

Tanım: Hz. İsa havariler arasında bir taht üzerinde görülür. Taht arkalıktır. Tahtın sırt kısmı yüksekçedir. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” grubuna girer. Sırtın üst kısmı aşağıya doğru kavislidir. Mesih ayaklarını yerden yüksekçe ve geniş oval formda suppedaneume koymuştur. Taht ve suppedaneum kiremit rengindedir.

Yayın: Wilpert, 1903: 193; Jensen - Ellison, 2018: 30.

Kat. No :62
Resim No :81
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :5. Yüzyıl
Yeri :Santa Pudenziana, Roma.
Ölçüleri :

Res. 81: Majesteleri İsa. Santa Pudenziana apsis mozaïği. MS. 401-417, Roma. (Lassus, 1966: 27)

Tanım: Bu mozaik örneğinde Hz. İsa'yı mücevherlerle süslenmiş gösterişli bir taht üzerinde görmekteyiz. Kırmızı renkli mindere oturmuştur. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” grubuna girmektedir. Tahtın sırt kısmına asılı perde dikkat çeker. Tahtın ayakları altın yaldızlı ve değerli taşlar ile süslenmiştir. Sol ayaklara baktığımızda iki ayağı birbirine bağlayan panel görülür.

Yayın: Lassus, 1966: 27; Bergmeier, 2020: 114; Breckenridge, 1980/1981: 256; Beckwith, 1979: 34, Weinryb, 2002: 49.

Kat. No :63
Resim No :82
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :6. yüzyıl.
Yeri :Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası. Ravenna, İtalya.
Ölçüleri :

Res. 82: Melekler arasında Hz. İsa mozaïği. Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası güney duvarı. MS. 6 yüzyıl başı. Ravenna, İtalya. (Weinryb, 2002: 52).

Tanım: İnci ve mücevherlerle zengin bir şekilde dekore edilmiş görkemli bir tahtta oturan Mesih'i görüyoruz. Tahtın sırtının üst kısmı düzdür. Sırt kısmı yeşil renklidir. Oturduğu altın yaldızlı taht " Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht " grubuna girmektedir. Lir kısımlar ve tahtın ayakları mücevherle süslenmiştir. Mesih kırmızı renkte yüksekçe bir minder üzerindedir. Suppedaneum altın yaldızlı, lineer formlu ve kenarları mücevherlerle dekore edilmiştir.

Yayın: Weinryb, 2002: 52; Cutler, 1975: 160; Lowden, 1997: 122.

Kat. No :64
Resim No :83
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :6. yüzyıl başı.
Yeri :Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası. Ravenna, İtalya.
Ölçüleri

Res. 83: Hz. Meryem ve Çocuk İsa mozaïği. Sant' Apollinare Nuovo Bazilikası. MS. 6. yüzyıl başı. Ravenna, İtalya. (Ravenna Mosaic, 2021).

Tanım: İsa peygamber annesi Meryem'in kucağında gösterişli tahtta otururlar. Taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht " gruba girmektedir. Taht mücevher ve incilerle süslenmiş altın renktedir. Hz. Meryem kırmızı renkte yüksekçe bir minder üzerindedir. Suppedaneum altın renkli dikdörtgen formda ve kenarları mücevherlerle süslenmiştir.

Yayın: Weinryb, 2002: 53.

Kat. No :65
Resim No :84
Eser Türü :Fildişi Diptik.
Tarih :6. yüzyıl.
Yeri :Bode Müzesi, Berlin.
Ölçüleri :

Res. 84: İsa tahtta Peter ve Paul arasında; Meryem ve çocuk İsa tahtta melekler arasında. Fildişi diptik. MS. 6. yüzyıl. Berlin, Bode Müzesi. (Beckwith, 1979: 84).

Tanım: Hz. İsa arkalıksız bir taht üzerinde oturur. Taht, konsolosların oturduğu taht gibi ayakları aslan başlı ve bacıklıdır. Aslan başları sağa ve sola dönüktür. Hz. İsa bir minder üzerindedir. Ayaklarını dikdörtgen suppedaneuma koymuştur. Hz. Meryem'in oturduğu taht içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür. Meryem arkalıksız bir taht üzerinde kucığında Çocuk İsa ile birlikte dir. Tahtı "Aslan Başlı ve Ayaklı Taht" grubuna alabiliriz.

Yayın: Beckwith, 1979: 84.

Kat. No	:66
Resim No	:85
Eser Türü	:Tekstil-Duvar Halısı.
Tarih	:6. yüzyıl.
Yeri	:Ohio Cleveland Sanat Müzesi, Abd.
Ölçüleri	:Genişlik 178,7 x 110,5 cm.

Res. 85: Duvar Halısı. Üst şeritten detay. İsa'nın göğe yükselişi. Mısır, MS. 6. yüzyıl. Ohio Cleveland Sanat Müzesi, ABD. (Cleveland, 2021a).

Tanım: Merkezde Meryem Ana kucağında Çocuk İsa ile beraber tahtta kırmızı mindere oturmaktadır. Taht "Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht" gruba girmektedir. Suppedaneum dikdörtgen ve kenarları mücevherlerle süslüdür. Üst şerit detayına baktığımızda merkezde tahtında oturan İsa peygamberi görüyoruz. Taht " Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht " gruba girmektedir. Tahtın tüm kenarları incilerle süslenmiş. Suppedaneum dikdörtgen şekillidir. Hz. İsa'nın oturduğu minder ise yüksekçe ve kırmızı renklidir.

Yayın: Cleveland, 2021a.

Kat. No	:67
Resim No	:86
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:6. yüzyıl.
Yeri	:Kahire, Kıpti Müzesi (Apa Apollo Manastırı, Şapel VI)
Ölçüleri	:

Res. 86: Üst Şeritte Tahtta Mesih. Alt Şeritte Tahtta Kutsal Bakire ve Havariler. MS. 6. yüzyıl. Bawit, St. Apollo Manastırı, Kahire. (Coptic Cairo, 2021).

Tanım: Mesih siyah kontör ile çevrelenmiş mandorlanın içinde arkalıksız taht üzerinde oturmaktadır. Taht kahverengi ve sarı tonlarındadır. Minderin ortasından mavi şerit geçmiştir. Minder kabarık haldedir. Suppedaneum altın sarısı renginde ve lineer formdadır. Kenarları incilerle süslenmiştir. Taht arkalıksız “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” tipine girmektedir. Alt şeritte Meryem Ana arkalıklı taht üzerinde kucağında Çocuk İsa ile oturmaktadır. Tahtın sırt kısmı düzdür. Sırt kısmının zemini sarı olup bir sıra kırmızı şerit geçilmiştir. Köşe kısımlar kırmızı renkli ve incilerle süslenerek tepede topuz yer almıştır. Minderin ortasından mavi şerit geçmiştir. Minder kabarık haldedir. Suppedaneum altın sarısı renginde ve lineer formdadır. Kenarları incilerle süslenmiştir. Tahtın ayakları ve oturak kısmı altın sarısıdır. Taht, “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” gruba girmektedir.

Yayın: Grabar, 1961: 215; Coptic Cairo, 2021.

Kat. No :68
Resim No :87
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :9. yüzyıl.
Yeri :Ayasofya, İstanbul.
Ölçüleri :

Res. 87: Theotokos Meryem ve Çocuk İsa. Apsis mozaiği. MS. 9. yüzyıl (867). Ayasofya, İstanbul (Ayasofya, 2021).

Tanım: Tanrı Anası altın yıldızlı, gösterişli bir taht üzerinde kucağında Çocuk İsa ile birlikte. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Taht mücevherlerle süslenmiştir. Taht üzerinde iki adet mavi ve açık mavi renkte minderler vardır. Meryem Ana ayaklarını yerden biraz yüksekçe altın yıldızlı, kenarları mücevherli suppedaneuma koymuştur.

Yayın: Brubaker, 1999: 22; Ayasofya, 2021.

Kat. No	:69
Resim No	:88
Eser Türü	:El Yazması.
Adı	:Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim	:Parşömen,435 x 300 mm.
Folyo No	:Giriş Sayfası.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 88: Hz. İsa. Nazianzos'lu Gregory Homilyesi, Grec 510. MS. 9. yüzyıl (879-883).
Fol. Giriş sayfası (Gallica, 2021).

Tanım: Hz. İsa'yı arkalıklı taht üzerinde görmekteyiz. Sırt kısmın üst tarafı yarı-dairesel bir eğri ile aşağıya doğru sonlanmıştır. Taht “ Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli Taht ” grubuna girer. Tahtın bacakları birbirinden bağımsızdır. Suppedaneum yerden yüksekçe kare formudur. İsa'nın üzerinde oturduğu minder renkli boyanmıştır.

Yayın: Brubaker, 2008: 5; Brubaker, 1994: 155; Bayet, 2009: 111, Güzel, 2019: 33.

Kat. No	:70
Resim No	:89
Eser Türü	:El Yazması.
Adı	:Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim	:Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No	:67v.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 89: Yeşeya’nın Rüyası. Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Elyazması. MS. 9. yüzyıl (879-883). Fol. 67v. (Gallica 2021).

Tanım: Yazma sayfasının en üst kısmında ortada mandorla içine alınmış Hz. İsa taht üzerinde oturmaktadır. Tahtın sırt kısmı düzdür ve kırmızı renklidir. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubuna girer. Suppedaneum lineer formudur. İsa’nın üzerinde oturduğu oval minderin uç kısımları düğümlüdür ve açık kahverengi ile boyanmıştır. Minder oturak kısmından daha büyük boyutludur. Tahtın bacaklarının arası kırmızı renklidir ve yatay iki sıra halde kapatılmıştır.

Yayın: Cutler, 1975: 160; Brubaker, 1999: 106; Demir, 2020: 310; Güzel, 2019: 38.

Kat. No	:71
Resim No	:90
Eser Türü	:El Yazması.
Adı	:Vat. Gr. 699.
Biçim	:
Folyo No	:72v.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:Biblioteca Apostolica Vaticana.

Res. 90: Yeşeya'nın Rüyası. Elyazması Vat. Gr. 699. MS. 9. yüzyıl. Fol. 72v. (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021c).

Tanım: İsa peygamber arkalıksız taht üzerindedir. Pembe renkli uçları altın renkli oval bir minder üzerinde oturmuştur. Taht altın renkte ve mücevherlerle süslüdür. Altın renkli suppedaneum yerden yüksekçe ve kare formludur. Tahtın bacaklarına bakınca bu taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” tipe girmektedir.

Yayın: Brubaker, 2008: 115; Demir, 2020: 310; Güzel, 2019: 54.

Kat. No :72
Resim No :91
Eser Türü :Fildişi Panel.
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Victoria ve Albert Müzesi, Londra.
Ölçüleri :11.8 x 6.8 cm, Ağırlık 0.06 kg.

Res. 91: Mesih tahta çıktı. 10. Yüzyıl ortası, Konstantinopolis. Fildişi panel. Victoria ve Albert Müzesi, Londra. (Victoria ve Albert Müzesi, 2021).

Tanım: İsa peygamber arkalıksız yüksekçe bir taht üzerindedir. Tahtın bacaklarına bakınca bu taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” tipe girmektedir. Tahtın bacakları dört sıra halinde yuvarlatılmıştır. Suppedaneum dikdörtgen şeklindedir.

Yayın: Goldschmidt - Weitzmann, 1934: 44.

Kat. No :73
Resim No :92
Eser Türü :Fildişi Triptik.
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Museo Sacro, Vatikan.
Ölçüleri : 267 x 336 mm.

Res. 92: Göksel Mahkeme, Deesis, Saray Töreni. 10. Yüzyıl. Fildişi Triptik. (Eastmond, 2015: 97)

Tanım: İsa peygamber arkalıklı taht üzerindedir. Tahtın sırt kısmı düz dikdörtgendir. Tahtın bacakları üç sıra yuvarlatılmıştır. Bu bacak şeklini arkalıksız tahtlarda çok fazla görmekteyiz. Bu örnekte tahtın arkalıklı ve bacakların yuvarlatılmış olması dikkat çekici olmuştur. Bu örnek “ Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht ” olarak ele alabiliriz. İsa’nın ayakları, lineer formda tasvir edilen suppedaneum üzerinde durmaktadır.

Yayın: Eastmond, 2015: 97.

Kat. No :74
Resim No :93
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Ayasofya, İstanbul.
Ölçüleri :

Res. 93: Sunu mozaïği. MS. 10. yüzyıl. Ayasofya, İstanbul.

Tanım: Altın yaldızlı taht üzerinde Meryem Ana ve kucagında Çocuk İsa yer alır. Meryem'in solunda İmparator Konstantinos, sağında İmparator Justinianos ellerinde hediyelerini sunmaktadırlar. Meryem'in oturduğu taht arkalıksızdır. Oturduğu minder mavi tonlardadır. Tahtın ön bacaklarının tepesinde daire şeklinde topuz vardır. Topuzlara üç yapraklı süsleme yerleştirilmiştir. Suppedaneum oldukça genişçe yapılmış, zemini gümüş renkli ve kenarları değerli taşlarla bezenmiştir. Taht " Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht " grubuna girmektedir.

Yayın:

Kat. No :75
Resim No :94
Eser Türü :Fresk.
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Göreme Çavuşin Güvercin Evi (Nikeforos Fokas) Kilisesi,
Kapadokya.
Ölçüleri :

Res. 94: Müneccim Kralların Tapınması. Göreme Çavuşin Güvercin Evi (Nikeforos Fokas) Kilisesi, Kapadokya. Fresk. 10. yüzyıl (963-969). (Ekklisia Nikiforou, 2021b)

Tanım: Görkemli bir taht üzerinde Hz. Meryem ve kucağında Çocuk İsa yer alır. Taht lir şeklinde arkalıklıdır. Tahtın sırt kısmı düzdür. Taht kırmızı renktedir. Tahtın tüm kenarları mücevherlerle süslenmiştir. Bacaklar birbirine panel sayesinde bağlanmıştır. Suppedaneum yer almamıştır. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Warland, 2013: 68; Ekklisia Nikiforou, 2021b.

Kat. No :76
Resim No :95
Eser Türü :Fresk.
Tarih :10.-11. yüzyıl.
Yeri :Direkli Kilisesi. Güzelyurt, Aksaray.
Ölçüleri :

Res. 95: Pantokrator İsa, Direkli Kilise Apsisi. Fresk. 10.- 11. yüzyıl, Güzelyurt, Aksaray. (Ekklisia Nikiforou, 2021c)

Tanım: Pantokrator İsa kırmızı renkli taht üzerinde küçük boyutlu minder üzerinde yer alır. Tahtın sırtı düz yanları lir şeklindedir. Tahtın bacakları ince ve uzundur. Suppedaneum yerden yüksekçe kırmızı renginde ve dikdörtgendir. Kenarları değerli taşlarla süslüdür. Tahtın bacakları, lir kısımları ve oturak kısmının kenarlarında da aynı süsleme yer almıştır. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Ataç, 2015: 58; Ekklisia Nikiforou, 2021c.

Kat. No :77
Resim No :96
Eser Türü :Fresk.
Tarih :10. yüzyıl.
Yeri :Yeni Tokalı Kilise, Nevşehir.
Ölçüleri :

Res. 96: Yeni Tokalı Kilise. Kuzey Apsis. 10. yüzyıl. Nevşehir. (Tokalı Kilise, 2021).

Tanım: Hz. İsa arkalıklı turuncu renkli, mücevherlerle süslü taht üzerinde oturmaktadır. Taht “Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht” grubuna girmektedir. Daha önce Demre fresk örneklerinde ve Madrid el yazmasında gördüğümüz taht modeli gibi bu tahtında sırt kısmında kancalarla tutturulmuş kumaşın perde gibi görüntüsüne rastlıyoruz. Tahtın oturak kısmı beş sıra mücevherlerle süslenmiş. Bu örnekte iki adet minder vardır. Büyük olan mavi renkli diğeri turuncu renktedir. Suppedaneum lineer formdadır.

Yayın: Parani, 2003; Tokalı Kilise, 2021.

Kat. No :78
Resim No :97
Eser Türü :Fresk.
Tarih :10. Yüzyıl Başları.
Yeri :Eski Tokalı Kilise, Göreme Vadisi.
Ölçüleri :

Res. 97: Müneccim Kralların Tapınması, Eski Tokalı Kilise. 10. Yüzyıl Başları. Kuzey duvar. Göreme Vadisi. (Uluyol, 2014: 61)

Tanım: Hz. Meryem kucağında Çocuk İsa ile gösterişli bir tahtta oturmaktadır. Taht incilerle süslenmiştir. Taht turuncu renkte boyanmış ve yan kısımdan resmedilmiştir. Tahtın ön ve arka ayakları zeminden birbirine bağlanmıştır. Tahtın tepe kısmında kavis vardır. Kavisli tepe yukarı doğru bakmaktadır. Bu taht “ Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht ” grubuna girer.

Yayın: Uluyol, 2014: 61.

Kat. No :79
Resim No :98
Eser Türü :Fresk.
Tarih :10. Yüzyıl.
Yeri :Ayvalı Kilise. Güllüdere Vadisi, Nevşehir.
Ölçüleri :

Res. 98: Deesis. Kuzey Nef, Doğu Tonoz Alınlığı. 10. Yüzyıl. Ayvalı Kilise. Güllüdere Vadisi, Nevşehir. (Türker, 2008: 184)

Tanım: Sahnede Hz. İsa arkalıklı taht üzerinde oturmaktadır. Hz. İsa kahverengi minder oturmuştur. Hz. İsa'nın ayakları, tahtla birlikte bölüntüsüz tasvir edilen beyaz renkli suppedaneum üzerinde durmaktadır. Taht incilerle süslenmiştir. Çok belirgin olmasa da taht lir şeklindedir ve açık kahverengi boyayla betimlenmiştir. Taht " Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht " grubuna girmektedir.

Yayın: Türker, 2008: 184.

Kat. No :80
Resim No :99
Eser Türü :Fresk
Tarih :10.-11. yüzyıl.
Yeri :La Cripta di Sante Cristina e Marina (Azize Kristina ve Azize Marina Kriptası), Güney İtalya.
Ölçüleri :

Res. 99: Pantokrator İsa ve Meryem'e Müjde. Güney apsis. La Cripta di Sante Cristina e Marina (Azize Kristina ve Azize Marina Kriptası), 10-11. Yüzyıl. Güney İtalya. (Burak Sıdar, 2016: 65)

Tanım: İsa peygamber sırtı düz lir taht üzerinde oturmuştur. Taht kırmızı renklidir ve yüksekçedir. Tahtın bacakları bir sıra kare bir sıra yuvarlatılmış halde tasvir edilmiştir. Bu örnek yeni bir tip olarak karşımıza çıkar. Çünkü lir şekilli tahtlarda hiçbir örneği bacak kısımları yuvarlatılmış olarak görmedik. Bu örneği bacakları dönmüş arkalıklı tahtlardan “ Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht ” grubuna alabiliriz.

Yayın: Sıdar, 2016: 65.

Kat. No	:81
Resim No	:100
Eser Türü	:Fildişi.
Tarih	:10.-11. yüzyıl.
Yeri	:Ohio Cleveland Sanat Müzesi, Abd.
Ölçüleri	:25,3 x 17,2 x 1,8 cm.

Res. 100: Tahtta oturan Tanrı Annesi ve Çocuk İsa. Fildişi ikon (The Stroganoff Fildişi). 10-11. Yüzyıllar (950-1025). Ohio Cleveland Sanat Müzesi, Abd. (Cleveland, 2021b).

Tanım: Tanrı Annesi ve Çocuk İsa, geniş oyulmuş, dikdörtgen bir kaide üzerinde yükselen yüksek arkalı bir tahtta oturuyorlar. Kaide üzerinde suppedaneum yer almıştır. Meryem Ana büyük bir mindere sırtını yaslamıştır. Tahtın arkalık kısmı diğer gördüğümüz örneklerle nazaran farklıdır. Arkalık kısmı istiridye şeklindedir. Sırt kısmı düz olup üzerine büyükçe yedi yapraklı çiçek motifi işlenmiştir. Bu tahtı “ Sırtı İstiridye Şeklinde Taht ” olarak yeni bir tipe ekleyebiliriz.

Yayın: Goldschmidt - Weitzmann, 1934: 49; Cleveland, 2021b.

Kat. No	:82
Resim No	:101
Eser Türü	:Fildişi.
Tarih	:10.-11. yüzyıl.
Yeri	:Louvre Müzesi, Paris.
Ölçüleri	:Yük. 16,8 cm; Gen. 12,6 cm.

Res. 101: Mesih tahta çıktı. Fildişi Triptik. 10.- 11. Yüzyıllar. Louvre Müzesi, Paris. (Louvre Museum, 2021b).

Tanım: Mesih, oturak kısmı yerden yüksekçe bir taht üzerindedir. Tahtın iki bacağına tepesinde topuz bulunur. Tahtın sırt kısmı düz olup lir kısmının tepelerinde üç yapraklı topuz yer almıştır. Suppedaneum ayaklar üzerinde yükselir ve kare formdadır. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubundadır.

Yayın: Goldschmidt - Weitzmann, 1934: 43; Louvre Museum, 2021b.

Kat. No :83
Resim No :102
Eser Türü :Emaye.
Tarih :10.-14. yüzyıllar.
Yeri :San Marco Bazilikası, Venedik.
Ölçüleri :2.1 x 3.15 m

Res. 102: Pala d'Oro (Altın Sunak). Emaye. 10 – 14. Yüzyıllar. San Marco Bazilikası, Venedik. (Lassus, 1966: 145)

Tanım: Pantokrator İsa arkalıksız taht üzerindedir. Taht altından olup çeşitli mücevherlerle süslenmiştir. Oturak kısmının sağ ve sol tarafına ortasında yakut taşı olan damla şeklinde süsleme vardır. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubundadır. Suppedaneum tahtın iki ayak arasındadır.

Yayın: Bayet, 2009: 123; Lowden, 1997: 341; Lassus, 1966: 145.

Kat. No :84
Resim No :103
Eser Türü :Fresk.
Tarih :11. Yüzyıl Başı.
Yeri :Haçlı Kilise, Kızılçukur Vadisi, Nevşehir.
Ölçüleri :

Res. 103: Tahtta Mesih. Apsis. 11. Yüzyıl. Haçlı Kilise, Kızılçukur Vadisi, Nevşehir.
(Warland, 2013: 66)

Tanım: Pantokrator İsa, kanatlı varlıklar arasında ihtişamlı tahtında oturmaktadır. Pantokrator kırmızı ve yeşil renkli minderler üzerindedir. Ayaklarını dikdörtgen formlu suppedaneuma koymuştur. Suppedaneumun köşeleri incilerle süslenmiştir. Tahtın tüm kenarları inci ve değerli taşlar ile süslenmiştir. Tahtın sırt kısmı düz, yanları lir şekillidir. Lir desteklerin tepelerinde topuz yer almıştır. Tahtın bacakları birbirine panel yardımı ile bağlanmıştır. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” tipine girmektedir.

Yayın: Warland, 2013: 66; Cutler - Spieser, 1996: 108.

Kat. No :85
Resim No :104
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :11. Yüzyıl.
Yeri :Ayasofya-i Kebir Cami, İstanbul.
Ölçüleri :Yük. 2.44 m, Gen. 2.40m.

Res. 104: İmparator IX. Konstantinos ve Zoe mozaïği. 11. Yüzyıl. Ayasofya, İstanbul. (Andre Grabar, 1953: 98)

Tanım: Pantokrator İsa, imparator ve imparatoriçe arasında taht üzerinde oturmuştur. Oturduğu minder mavi ve uçları altın renklidir. Taht altın renkli ve arkalıksızdır. Taht değerli taşlarla ve incilerle süslenmiştir. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Brubaker, 2016: 193; Grabar, 1953: 98, Cutler - Spieser, 1996: 330; Erdihan, 2015: 32.

Kat. No :86
Resim No :105
Eser Türü :Fresk.
Tarih :11. Yüzyıl.
Yeri :Tağar Kilisesi, Ürgüp.
Ölçüleri :

Res. 105: Doğu Eksedra Deesis Sahnesi (Detay, Tahtta İsa). Tağar Kilisesi, Ürgüp. 11. Yüzyıl. (Koçyiğit, Res. No: 37)

Tanım: Resim yüzeyinde dökülmeler meydana gelmiştir. Sahnenin merkezinde İsa peygamber bir tahtta oturmuştur. Taht kırmızı ve altın renklidir. Tahtın sırt kısmı düz ve lir şekilli yapılmıştır. Tahtın bacakları üç sıra yuvarlatılmıştır. Bu örneği “ Sırtı Lir Şekilli Bacakları Dönmüş Taht ” grubuna alabiliriz. Oturak kısmı yatay ve dikey iki sıra karelere bölünerek değerli taşlarla süslemesi yapılmıştır. Suppedaneum dikdörtgen ve zeminden yüksekçedir. Kenarları taşlarla süslüdür.

Yayın: Koçyiğit, 2007: 31; Teteriatnikov, 1996: 148.

Kat. No	:87
Resim No	:106
Eser Türü	:Mozaik.
Tarih	:11. Yüzyıl.
Yeri	:Hosios Loukas Manastırı, Yunanistan.
Ölçüleri	:

Res. 106: Bakire ve Çocuk tahtta oturuyor. Katholikon apsis mozaïği. Hosios Loukas Manastırı. 11. Yüzyıl. Yunanistan. (Chatzidakis, 1997: 24)

Tanım: Meryem Ana'nın kucağında Çocuk İsa altın yaldızlı taht üzerinde oturmaktadır. Taht arkalıksız olarak resmedilmiştir. Minder kırmızı renkli uçları altın yaldızlı ve düğümlüdür. Tahtın bacak ve oturak kısmı geometrik şekillerle süslenmiştir. Meryem'in bacaklarının sarktığı tahtın ön yüzeyi beyaz renklidir. Altın renkli suppedaneum dikdörtgen ve kenarları incilerle süslüdür. Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" gruptadır.

Yayın: Chatzidakis, 1997: 24; Demus, 1964: 97.

Kat. No	:88
Resim No	:107
Eser Türü	:El Yazması.
Adı	:Vat.gr.752.pt.1.
Biçim	:Parşömen.
Folyo No	:27v.
Tarih	:11. Yüzyıl.
Yeri	:Biblioteca Apostolica Vaticana.

Res. 107: El Yazması Vat.gr.752.pt.1. Fol. 27v. 11. Yüzyıl. (Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021e).

Tanım: İsa peygamber altın yaldızlı arkalıklı taht üzerinde oturmaktadır. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” gruba girmektedir. Tahtın tüm kenarları, bacak kısımları kıvrım dallarla süslüdür. Minder ve suppedaneum kırmızı renktedir. Suppedaneum oval ve yerden yüksekçe olup alt kısım inci dizileri ile süslenmiştir.

Yayın: Biblioteca Apostolica Vaticana, 2021e.

Kat. No :89
Resim No :108
Eser Türü :Fresk.
Tarih :11. Yüzyıl Başı (1028).
Yeri : Panagia Chalkeon Kilisesi, Selanik.
Ölçüleri :

Res. 108: Son Yargı. Narteks. 11. Yüzyıl Başı. Panagia Chalkeon Kilisesi, Selanik. (Cutler – Spieser, 1996: 237).

Tanım: Hz. İsa melekler arasında taht üzerinde görülmektedir. Taht arkalıksızdır. Oturduğu minder kırmızı renkli ve uçları sivrilmiştir. İsa'nın ayakları oval tasvir edilen kırmızı renkli suppedaneum üzerinde durmaktadır. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Cutler – Spieser, 1996: 237.

Kat. No	:90
Resim No	:109
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:11. Yüzyıl.
Yeri	:Elmalı Kilise, Göreme Açık Hava Müzesi.
Ölçüleri	:

Res. 109: Deesis. Apsis. Fresk. 11. Yüzyıl Ortaları. Elmalı Kilise. Göreme Açık Hava Müzesi. (Değirmencioğlu, 2014: 344).

Tanım: Sahnede İsa peygamber arkalıklı bir taht üzerinde oturmuştur. Sırt kısmı beyaz zemin üzerine renkli taşlarla süslenmiştir. Aynı süsleme minder üzerinden sarkıtılmış kumaş üzerinde de görülür. Minder kırmızı renklidir. Uç kısımları ise sivriltilmiş ve koyu sarı renktedir. Tahtın bacakları ve sırt kısmının kenarları mücevherlerle süslenmiştir. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubuna girmektedir. Hz. İsa ayaklarını taşlarla süslü yerden yüksekçe olan gri renkte suppedaneuma koymuştur.

Yayın: Değirmencioğlu, 2014: 344.

Kat. No :91
Resim No :110
Eser Türü :Fildişi Triptik.
Tarih :11- 12. Yüzyıllar.
Yeri :Bode Müzesi, Berlin.
Ölçüleri :

Res. 110: Tahtta Mesih. Fildişi Triptik. 11- 12. Yüzyıllar. Bode Müzesi, Berlin. (Byzantine Legacy, 2021).

Tanım: Mesih arkalıklı taht üzerinde oturmuştur. Sırtını mindere yaslamıştır. Taht yerden yüksekçedir. Sırt kısım düzdür. Kavisli tepe yukarıya doğru yapılmıştır. İsa'nın ayakları, dikdörtgen kaide üzerinde yer alan oval tasvir edilen suppedaneum üzerinde durmaktadır. Taht “ Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht ” grubuna girer.

Yayın: Goldschmidt - Weitzmann, 1934: 54; Byzantine Legacy, 2021.

Kat. No :92
Resim No :111
Eser Türü :Fresk.
Tarih :12- 13. Yüzyıllar.
Yeri :La Cripta di San Leonardo (Aziz Leonardo Kriptası), Güney İtalya.
Ölçüleri :

Res. 111: Deesis. Apsis. La Cripta di San Leonardo (Aziz Leonardo Kriptası). Fresk. 12-13. Yüzyıllar. Güney İtalya. (Sıdar, 2016: 184).

Tanım: İsa peygamber arkalıksız taht üzerindedir. Kırmızı renkli uçları sivrilmiş minder üzerinden beyaz renkli kumaş sarkmaktadır. Tahtın bacakları ince uzundur. Bacaklar geometrik şekillerle süslenmiştir. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” gruptadır.

Yayın: Sıdar, 2016: 184.

Kat. No :93
Resim No :112
Eser Türü :Fresk.
Tarih :12. Yüzyıl.
Yeri :Panagia Phorbiotissa Asinou Kilisesi, Nikitari, Kıbrıs.
Ölçüleri :

Res. 112: Bağışçı Nicephorus Magistros, Meryem Ana aracılığıyla Mesih'e kilisenin modelini sunar. Panagia Phorbiotissa Asinou Kilisesi. 12. Yüzyıl (1105-6). 14. Yüzyılda resimler yeniden boyanmış. Nikitari, Kıbrıs. (Stylianou - Stylianou, 1997: 116).

Tanım: Mesih arkalıklı taht üzerinde oturmaktadır. Tahtın kavisli kısmı yukarıya doğru bakar. Tahtın sırt kısmı pembe renk olup üzeri üçlü incilerle süslüdür. Mesih'in üzerinde olduğu minder pembe tonlarda olup minder uçları ise sarımsı renklidir. Kare formlu suppedaneum kırmızı zemin üzerine incilerle süslenmiştir. Taht "Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht" grubuna girmektedir.

Yayın: Stylianou - Stylianou, 1997: 116.

Kat. No	:94
Resim No	:113
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:12. Yüzyıl.
Yeri	:St. Neophytus Manastırı, Baf, Kıbrıs.
Ölçüleri	: -

Res. 113: Deesis. St. Neophytus Manastırı. 12. Yüzyıl (1183). Baf, Kıbrıs. (Stylianou - Stylianou, 1997: 362)

Tanım: Mesih yerden yüksekçe arkalıksız taht üzerindedir. Taht turuncu tonlarda boyanmıştır. İsa'nın ayakları, tahtla birlikte bölüntüsüz tasvir edilen suppedaneum üzerinde durmaktadır. Suppedaneum kırmızı renkli, oval ve yüksekçedir. Taht " Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht " grubuna girmektedir.

Yayın: Stylianou - Stylianou, 1997: 362.

Kat. No :95
Resim No :114
Eser Türü :Emaye.
Tarih :12. Yüzyıl.
Yeri :Cosenza Katedrali, İtalya.
Ölçüleri : -

Res. 114: Kutsal Haç. Emaye. 12. Yüzyıl. Cosenza Katedrali. (Grabar, 1953: 189).

Tanım: Haçın merkezinde Pantokrator İsa arkalıksız taht üzerindedir. Ayaklarının altında mavi renkte suppedaneum vardır. Minder koyu renktedir. Taht dikdörtgen ayaklıdır. Taht “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” grubundadır.

Yayın: Grabar, 1953: 189.

Kat. No :96
Resim No :115
Eser Türü :Altın ve Emaye.
Tarih :12. Yüzyıl.
Yeri :Özel koleksiyon.
Ölçüleri : -

Res. 115: Proedros Konstantin'in altın ve emaye kolye ucu. 12. Yüzyıl. (Idle Speculations, 2021).

Tanım: Orta panelde Deesis görüntüsü yer alır. Mesih arkalıklı bir taht üzerinde oturmuştur. Arkalık kısmı düzdür. Lir kısımlar renkli taşlarla süslenmiştir. Mesih lineer formlu suppedaneuma ayaklarını koymuştur. Bacak boyuna bakınca taht yerden yüksekçe yapılmıştır. Taht “ Üst Kısım Düz Lir Şekilli Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Parani, 2013: 461.

Kat. No	:97
Resim No	:116
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:12. Yüzyıl Sonu.
Yeri	:Saint George Kilisesi, Kurbinova, Kuzey Makedonya.
Ölçüleri	: -

Res. 116: Tahtta Meryem Ana ve Çocuk İsa. Apsis. MS. 1192. Saint George Kilisesi, Kurbinova, Kuzey Makedonya. (Cutler / Spieser, 1996: 268).

Tanım: Apsis yarım kubbesi içinde iki baş meleğin arasında kucığında Çocuk İsa ile birlikte tahtta oturan Meryem Ana görülmektedir. Süslü bir taht üzerinde oturan Meryem Ana ve Çocuk İsa sahnenin merkezini oluşturmaktadır. Arkalıksız tahtın üzerinde yer alan kumaş zengin akantüs yapraklarıyla, değerli taşlar ve incilerle bezenmiştir. Ayağını koyduğu basamak aynı şekilde değerli taşlar ve incilerle süslüdür. Meryem Ana çift minder üzerine oturmuştur. Ayaklarını koyduğu suppedaneum lineer formda ve kenarları inci ve değerli taşlarla süslenmiştir. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubundadır.

Yayın: Cutler - Spieser, 1996: 268; Dimitrova, 2016: 14; Şenel, 2019: 129.

Kat. No	:98
Resim No	:117
Eser Türü	:Mozaik
Tarih	:13. Yüzyıl.
Yeri	: San Paolo Bazilikası, Roma, İtalya.
Ölçüleri	:24x12 m.

Res. 117: Pantokrator İsa. Apsis Mozaïği. MS. 1220-1227. San Paolo Bazilikası, Roma, İtalya. (Demus, 1984: 285).

Tanım: Pantokrator İsa arkalıksız taht üzerindedir. Taht dikdörtgen ayaklıdır. Suppedaneum dikdörtgen formda ve orta kısmında ağaç resmi tasvir edilmiştir. İsa'nın ayaklarının altında sağ tarafta minik insan figürü vardır. Papa Honorius III, İsa'nın ayağına çömelmiştir. İsa'nın oturduğu minder koyu renkli ve uçları düğümlenmiştir. Taht "Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht" grubundadır.

Yayın: Demus, 1984: 285.

Kat. No :99
Resim No :118
Eser Türü :Fresk.
Tarih :13. Yüzyıl.
Yeri :Silvester Şapeli, Roma, İtalya.
Ölçüleri :

Res. 118: Silvester Şapeli. Fresk. 13. Yüzyıl (1243-1254). Roma. (Wilpert, 1916b: 268).

Tanım: Hz. İsa çarmıha gerilişinden sonraki halini taht üzerinde görmekteyiz. Ellerinde, ayaklarında ve göğsünde çivi izleri görülür. Oturduğu taht arkalıksızdır ve tahtın bacak boyu yerden yüksekçedir. Neredeyse bir insan boyuna yakındır. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Bacaklarda süslemeler görülür. İsa'nın ayakları, oval tasvir edilen kırmızı ve beyaz renkli suppedaneum üzerinde durmaktadır.

Yayın: Wilpert, 1916b: 268.

Kat. No	:100
Resim No	:119
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:13. Yüzyıl Sonu.
Yeri	:Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya (Elasson) Kuzey Teselya, Yunanistan.
Ölçüleri	:

Res. 119: Hz. İsa'ya Tapınma. Ambülatuvar. MS. 1295/6. Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya (Elasson) Kuzey Teselya, Yunanistan. (Constantinides, 1992: 86).

Tanım: İsa'nın başı ve beşik tonoz üzerine uzanan sahnenin üst kısmı tahrip olmuştur. Mesih çok yüksekte, geniş hardal sarısı bir tahtta oturuyor. Ayakları, beyaz damarlı mermerden iki büyük dairesel basamak üzerine yerleştirilmiş uzun bir ahşap taburenin üzerinde durmaktadır. Tahtın arkılığı düz dikdörtgendir. Tahtın ayakları ahşap panellerle kapatılarak kutu görünümü elde edilmiştir. Mesih'in diğer örneklerdeki gibi mindere oturmaması dikkat çeker. Taht "Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht" grubuna girmektedir.

Yayın: Constantinides, 1992: 86, 154.

Kat. No :101
Resim No :120
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :14. Yüzyıl.
Yeri :Kariye Cami, İstanbul.
Ölçüleri :

Res. 120: Theodoros Metokhites'in İsa'ya Chora'nın Maketini Sunması. Mozaik. 14. Yüzyıl. Kariye Cami, İstanbul. (Lowden, 1997: 413).

Tanım: İsa arkalıksız altın yaldızlı taht üzerinde oturmaktadır. Tahtın üzerinde inciler ve değerli taşlar yer almıştır. Taht üzerinde iki adet minder vardır. Taht “ Kutu Benzeri Arkalıksız Taht ” grubunda ele alınabilir. Suppedaneum lineer formda altın yaldızlıdır. Kenarları inci ve değerli taşlar ile bezenmiştir.

Yayın: Bayet, 2009: 164; Lowden, 1997: 413.

Kat. No :102
Resim No :121
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :14. Yüzyıl.
Yeri :Fethiye Müzesi (Pammakaristos Manastırı), İstanbul.
Ölçüleri :

Res. 121: Pantokrator İsa mozaïği. Parekklesion ana kubbesi. 14. Yüzyıl. Fethiye Müzesi (Pammakaristos Manastırı), İstanbul. (Lowden, 1997: 402).

Tanım: İsa arkalıksız altın yaldızlı taht üzerinde kırmızı renkte mindere oturmaktadır. Tahtın üzerinde inciler ve kırmızı, mavi renklerde değerli taşlar yer almıştır. Taht “ Kutu Benzeri Arkalıksız Taht ” grubunda ele alınabilir. Suppedaneum lineer formda altın yaldızlıdır.

Yayın: Lowden, 1997: 402.

5.6. Boş Taht

Kat. No	:103
Resim No	:122
Eser Türü	:Mermer.
Tarih	:5. yüzyıl.
Yeri	:Bode Müzesi, Berlin.
Ölçüleri	:167-84 cm.

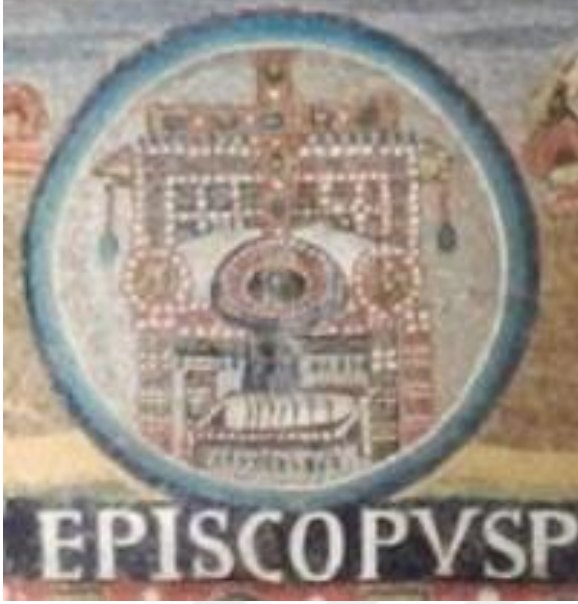

Res. 122: Hetoimasia'nın Rölyefi. Mermer, Konstantinopolis. 5. Yüzyıl (MS. 400). Bode Müzesi, Berlin. (Byzantine Legacy, 2021b).

Tanım: Taht arkalıksız olarak yapılmıştır. Tahtın bacakları üç sıra yuvarlatılmıştır. Bu yüzden taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” gruba girmektedir. Tahtın oturak kısmından kumaş sarkıtılmış ve üzerine tabak içinde balık konulmuştur.

Yayın: Byzantine Legacy, 2021b.

Kat. No :104
Resim No :123
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :5. Yüzyıl.
Yeri :Maria Maggiore, Roma.
Ölçüleri :

Res. 123: Boş Taht. Apsis duvarı detay. Mozaik. 5. Yüzyıl (MS. 432). S. Maria Maggiore, Roma. (Bergmeier, 2020: 107).

Tanım: Tahtın mücevherlerle süslenmiş olması tahta ihtişam katmıştır. Tahtın sırt kısmı düz ve dikdörtgendir. Tahtın oturak kısmında büyük bir haç ve çelenk konulmuştur. Tahtın ayakları arasında yerden yüksekçe dikdörtgen suppedaneum yer almıştır. Suppedaneum incilerle süslenmiştir. Taht “ Düz- Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Bergmeier, 2020: 107.

Kat. No :105
Resim No :124
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :5. Yüzyıl.
Yeri :S. Matrona Şapeli. San Prisco, İtalya.
Ölçüleri :

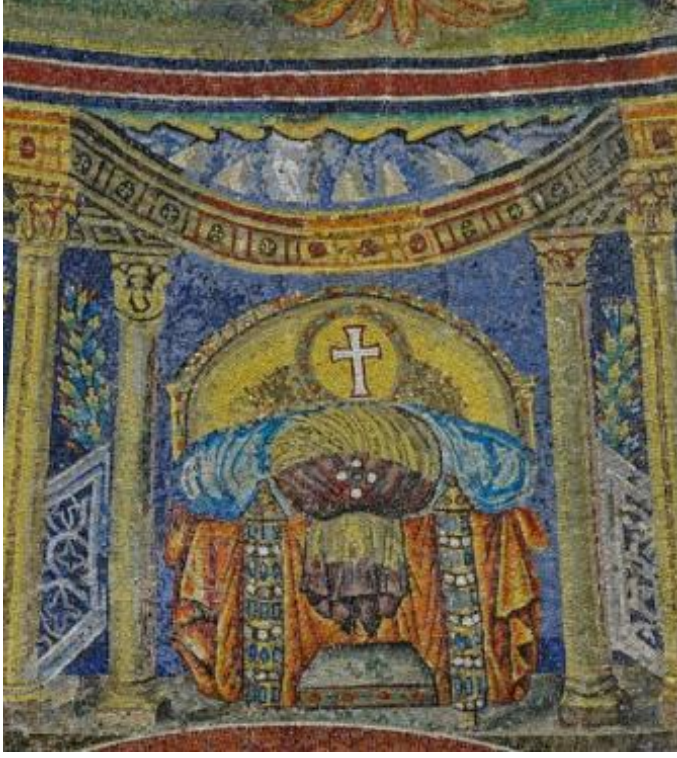

Res. 124: Boş Taht. Mozaik. S. Matrona Şapeli. 5. Yüzyıl. San Prisco, İtalya. (Wilpert, 1916a: 77)

Tanım: Taht mücevherlerle süslenmiştir. Tahtın sırt kısmı düzdür. Oturak kısmında renkli bir minder ve üzerinde rulo yer almıştır. Oturak kısmından mavi renkli kumaş sarkıtılmıştır. Tahtın bacakları iki sıra yuvarlatılmıştır. Taht “ Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Wilpert, 1916a: 77.

Kat. No :106
Resim No :125
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :5. Yüzyıl.
Yeri :Neon Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya.
Ölçüleri :

Res. 125: Boş taht. Kubbe mozaïği. 5. Yüzyıl (MS. 458) Neon Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya. (Bayet, 2009: 11).

Tanım: Boş taht arkalıklı olarak tasvir edilmiştir. Kavis kısmı yukarıya doğrudur. Sırt kısmı altın yaldızlıdır ve ortasında beyaz haç vardır. Tahtın ön iki bacağı mücevherlerle süslüdür. Bacakların üst kısımları konik şekildedir. Bacakların arasında kare formu suppedaneum yer almıştır. Oturak kısmında turuncu kumaşın üstüne mavi kumaş ve önünde yuvarlak sarı ve bordo tonlu minder konulmuştur. Taht “ Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Bayet, 2009: 11; Weinryb, 2002: 44.

Kat. No :107
Resim No :126
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :6. Yüzyıl.
Yeri :Arian Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya.
Ölçüleri :

Res. 126: Kubbe detayı. Mozaik. 6. Yüzyıl (MS. 520). Arian Vaftizhanesi, Ravenna, İtalya. (Wilpert, 1916a: 102).

Tanım: Taht mücevherlerle süslenmiştir. Taht arkalıklı gruptan “ Sırtı Kavisli (Derinliğine Yarı Dairesel) Taht ” tipine girmektedir. Mor bir minder üzerinde mücevherli bir haç vardır. İki adet suppedaneum vardır. İkisi de mücevher ve inci dizileri ile süslenmiştir. Suppedaneumlar lineer şekillidir.

Yayın: Demus, 1964: 97.

Kat. No :108
Resim No :127
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :6. yüzyıl.
Yeri :Aziz Kozmas ve Damianos Bazilikası, Roma.
Ölçüleri :

Res. 127: Tanrı'nın Kuzusu. Apsis duvarı. Mozaik. 6. Yüzyıl (526-530). Aziz Kozmas ve Damianos Bazilikası, Roma. (Bergmeier, 2020: 108).

Tanım: Tanrı'nın Kuzusu, bir haçın önünde mücevherlerle süslü bir tahtta tasvir edilmiştir. Taht arkalıksızdır. Taht " Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht " grubuna girmektedir. Suppedaneum kare formda ve kenarları mücevherlerle süslenmiştir. Üzerinde rulo vardır.

Yayın: Bergmeier, 2020: 108.

Kat. No	:109
Resim No	:128
Eser Türü	:Fildişi Kutu.
Tarih	:6. Yüzyıl.
Yeri	:Ohio Cleveland Sanat Müzesi, Abd.
Ölçüleri	:Çap 12.7 cm.

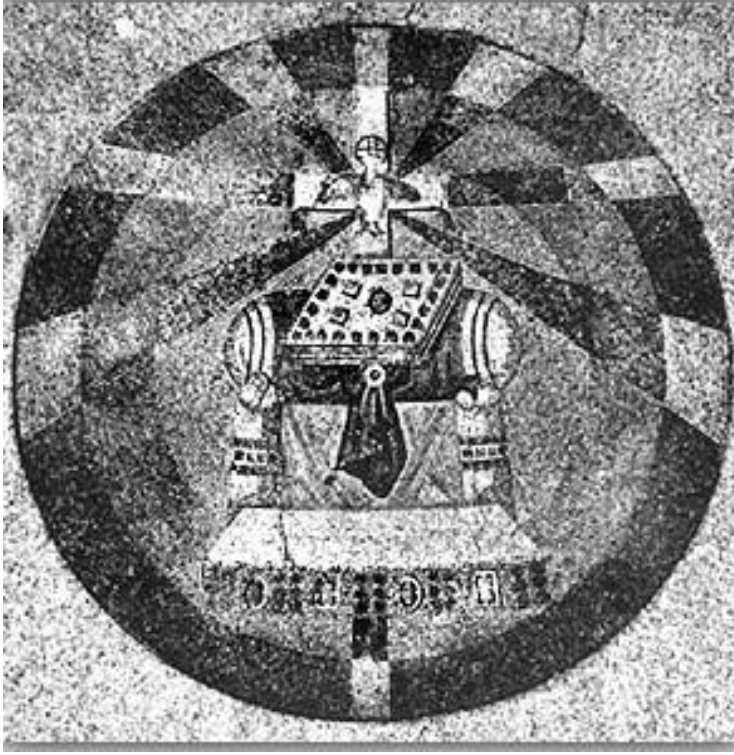

Res. 128: Boş Taht. Fildişi Kutu. 6. Yüzyıl. Ohio Cleveland Sanat Müzesi, Abd. (Cleveland, 2021c).

Tanım: Boş taht arkalıksız olarak tasvir edilmiş. Oturak kısmında haç yer almıştır. Tahtın üç bacaklı olması dikkat çekicidir.

Yayın: Cleveland, 2021c.

Kat. No :110
Resim No :129
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :8. yüzyıl.
Yeri :Koimesis Tes Theotokos Kilisesi, İznik.
Ölçüleri :

Res. 129: Bema Kemerinde Hetoimasia Sahnesi. 8. Yüzyıl. İznik, Koimesis Tes Theotokos Kilisesi, Bursa. (De Maffei, 2004: 114'den aktaran Güngördü, 2019: 597).

Tanım: Taht arkalıksız olarak tasvir edilmiş. Tahtın bacaklarında üç sıra mücevher görülür. Oturak üzerinde aşağı sarkan bir kumaş vardır ve bu kumaşın üzerindeki broş tüm kompozisyonun tam merkezinde bulunmaktadır. Kumaşın üzerinde ise mücevherler ile süslenmiş bir kitap vardır. Tahtın arkasında bir haç ve haçın içinde güvercin bulunmaktadır. Taht tip olarak “Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht” gruba girmektedir. Tahtın önünde yerden yüksekçe mücevherlerle süslü lineer suppedaneum yer almıştır.

Yayın: Güngördü, 2019: 597.

Kat. No	:111
Resim No	:130
Eser Türü	:El yazması.
Adı	:Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim	:Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No	:301r.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 130: Boş Taht. Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Detay Görünüm. 9. Yüzyıl (879-883). Fol. 301r. (Gallica 2021a).

Tanım: Taht, mavi mandorla içerisinde yer almıştır. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkaliksız Taht ” grubundadır. Bacaklar oturak kısmından yükselmiş ve uçları daire topuzludur. Taht altın rengindedir. Dikdörtgen oturak dışa taşkındır. Oturak kısmının üzerinde pembe tonlarında uçları düğümlü minder ve minderin üstünde kutsal kitap yer almıştır. Tahtın bacakları mücevherle süslüdür. Lineer suppedaneum altın rengindedir.

Yayın: Güzel, 2019: 48; Brubaker, 1999: 62.

Kat. No	:112
Resim No	:131
Eser Türü	:El yazması.
Adı	:Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510.
Biçim	:Parşömen, 435 x 300 mm.
Folyo No	:355r.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:Fransa Ulusal Kütüphanesi.

Res. 131: Boş Taht. Nazianzos’lu Gregory Homilyesi, Grec 510. Detay Görünüm. 9. Yüzyıl (879-883). Fol. 355r. (Gallica 2021b).

Tanım: Tahtın sırtı düz ve kavis kısmı yukarı doğrudur. Kenarlıkların tepesinde yuvarlak topuz yer almıştır. Taht altın rengiyle ve mücevherlerle gösteriş kazanmıştır. Oturak kısmında pembe ve yeşil renkli kumaş yer almıştır. Kumaşlar üzerinde açık halde kutsal kitap vardır. Silindir formu kalın bacakların iki ucunda da yuvarlak topuz bulunur. Diğer örneklere nazaran bu tahtta, iki bacak birbirine yatay bir parça ile bağlanmıştır. Suppedaneum iki katlı mücevherlerle süslü ve altın renklidir. Taht “ Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht ” tiptedir.

Yayın: Cutler – Spieser, 1996: 71; Brubaker, 1999: 210; Güzel, 2019: 49.

Kat. No	:113
Resim No	:132
Eser Türü	:Mozaik.
Tarih	:9. yüzyıl.
Yeri	:San Zeno Şapeli, Santa Prassede, Roma.
Ölçüleri	:

Res. 132: Hetoimasia. Mozaik. 9. Yüzyıl (817-824). San Zeno Şapeli. Santa Prassede, Roma. (Wilpert, 1916a: 115).

Tanım: Taht basit bir şekilde tasvir edilmiştir. Tahtın kavis kısmı yukarıya doğru bakmaktadır. Taht incilerle süslüdür. Oturak kısmında koyu renkli ortasında haç olan bir minder yer alır. Sırt kısmı baklava dilimi şeklinde kırmızı renk ile çizilip her üçgenin içinde bir inci vardır. Tahtın önünde dikdörtgen altın renginde suppedaneum vardır. Kenarları inci dizileri ile süslenmiştir. Taht arkalı grubun “ Sırtı Düz ve Tepesi Dış Bükey Kavisli Taht ” tipine girmektedir.

Yayın:

Kat. No	:114
Resim No	:133
Eser Türü	:Fildişi İkon.
Tarih	:10.-11. yüzyıllar.
Yeri	:Louvre Müzesi, Paris.
Ölçüleri	:Yük. 18,4 cm; Gen. 11,2 cm.

Res. 133: İki Yanında Baş Melekler Bulunan Hetoimasia ve Azizler. Fildişi İkon. 10-11. Yüzyıl. Louvre Müzesi. (Louvre Museum, 2021c).

Tanım: Üst sahnede melekler arasında boş tahtı görmekteyiz. Tahtın ayakları dört sıra yuvarlatılmıştır. Taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak ayaklı) Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Minderin üzerinden kumaş sarkıtılmış ve Lorraine haçı yer almıştır. Tahtın önüne suppedaneum konulmuştur.

Yayın: Parani, 2003; Louvre Museum, 2021c.

Kat. No :115
Resim No :134
Eser Türü :Mozaik.
Tarih :11. Yüzyıl.
Yeri :Hosios Loukas Manastırı,Phocis, Yunanistan.
Ölçüleri :

Res. 134: Pentekost. Kubbe Mozaïği. 11. Yüzyıl (1000). Hosios Loukas Manastırı, Phocis, Yunanistan. (Grabar, 1967: 70).

Tanım: Sahnenin ortasında Etoimasia yer almaktadır. Boş taht arkalıksızdır. Tahtın üzerinde beyaz bir güvercin vardır. Güvercin ayaklarıyla üzerinde mücevherlerle süslü olan kitabı tutmaktadır. Kitabın üzerinden kumaş sarkıtılmıştır. Tahtın bacakları ve suppedaneum altın yaldızlıdır. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Grabar, 1967: 70.

Kat. No	:116
Resim No	:135
Eser Türü	:Fildişi Panel.
Tarih	:11. yüzyıl.
Yeri	:Victoria ve Albert Müzesi, Londra.
Ölçüleri	:Yükseklik 15.1 cm. Genişlik 21.4 cm. Ağırlık 0.24 kg.

Res. 135: Son Yargı. Fildişi Panel. Konstantinopolis, 11. Yüzyıl. Victoria Ve Albert Müzesi, Londra. (Victoria ve Albert 2021).

Tanım: Panelin en alt sahnesinde orta kısımda boş taht yer almıştır. Taht yerden yüksekçedir. Taht “ Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Minderin üzerinden kumaş sarkmıştır ve Lorraine haçı yer almıştır.

Yayın: Victoria ve Albert 2021

Kat. No :117
Resim No :136
Eser Türü :Emaye.
Tarih :12. yüzyıl.
Yeri :San Marco Bazilikası, Venedik.
Ölçüleri :

Res. 136: Etoimasia. Pala d'Oro (Altın Sunak). Emaye. 12. Yüzyıl. San Marco Bazilikası, Venedik. (Lassus, 1966: 145).

Tanım: Taht üzerinde haç, güvercin ve kutsal kitap yer almıştır. Minder üzerinden lacivert renkli kumaş sarkmaktadır. Taht arkalıksızdır. Bacakları dört sıra yuvarlatılmıştır. Bu taht “ Bacakları Dönmüş (Yuvarlak Ayaklı) Arkalıksız Taht ” grubuna girmektedir. Bacaklar arasında oval bir suppedaneum yer almıştır.

Yayın: Lassus, 1966: 145.

Kat. No	:118
Resim No	:137
Eser Türü	:Fresk.
Tarih	:13. Yüzyıl İkinci Yarısı.
Yeri	:Grottaferra Manastırı Kilisesi, Roma.
Ölçüleri	:

Res. 137: Son Yargı. 13. Yüzyıl ikinci yarısı. Grottaferrata Manastırı Kilisesi. Roma. (Wilpert, 1916b: 300).

Tanım: Sahnenin merkezinde yer alan boş tahtın sırt kısmı düz dikdörtgendir. Sırt kısmının yüzeyi baklava dilimi şeklinde ve içleri kırmızı, mavi renkle süslenmiştir. Tahtın sırt kısmının tepe kısımlarında topuz görülür. Taht kiremit renginde betimlenmiştir. Tahtın ön yüzeyinde Tanrı'nın Kuzusu ve üzerinde haç vardır. Taht "Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht" grubuna girmektedir. Havarilerin oturduğu tahtlar da boş taht gibi tasvir edilmiştir.

Yayın: Wilpert, 1916b: 300.

Kat. No :119
Resim No :138
Eser Türü :Fresk.
Tarih :13. yüzyıl Başı.
Yeri :Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya.
Ölçüleri :

Res. 138: Kubbe dekorasyonu. Hetoimasia. MS. 1295/6. Panagia Olympiotissal Manastırı, Alasonya (Elasson) Kuzey Teselya, Yunanistan. (Constantinides, 1992: 10).

Tanım: Boş taht düz dikdörtgen arkalıklı olarak tasvir edilmiştir. Sırt kısmında iki adet oyuk açılmıştır. Oturak kısmında kutsal kitap, mavi renkli kıyafet ve kıyafetin yaka kısmına yerleştirilmiş kahverengi bir haç vardır. Taht açık kahve ve sarı tonlarındadır. Ayaklar birbirine panel ile bağlanmıştır. Fresk deforme olduğu için tahtın önünde yer alan suppedaneumun sadece köşe kısmı gözükmektedir. Taht “ Düz-Dikdörtgen Arkalıklı Taht ” grubuna girmektedir.

Yayın: Constantinides, 1992: 10.

ALTINCI BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bizans sanatına ait eserlerden yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmada, başta imparatorların tahtları olmak üzere, Hz. İsa'ya ait dini içerikli taht tasvirleri ve bazı boş taht sahneleri kataloglanarak incelenmişlerdir. Bu kapsamda toplam 119 adet taht görseline ulaşılmış, bu tahtlar tipleri ve biçimleri ile birlikte ait oldukları dönem dikkate alınarak değerlendirilmişlerdir. 36 numaralı katalog sahnesi 17. yüzyıla ait kopya eser olduğu için taht tipleri içinde ele alınmamıştır. Erken Bizans dönemine (MS.330-726) ait 28 adet, Orta Bizans dönemine (MS. 843-1204) ait 73 adet ve Geç Bizans dönemine (MS. 1204-1453) ait 17 adet taht sahnesi vardır. Bununla birlikte katalogladığımız görsellerden 57'i doğrudan imparator tahtlarını betimlerken, 44'ü İsa'ya ait dini içerikli taht sahneleridir. 17 adet görsel ise yine dini içerikli boş taht sahnelerinden oluşur.

Doğrudan imparator tahtlarının betimlendiği eserlerin 14'ü fresk ve mozaiklerden oluşan anıtsal duvar resimlerine, 22'si el yazmaları, 9'u fildişi, 14'ü ise sikkelere aittir. Fresk ve mozaiklerden sadece biri MS. 6. yüzyıla tarihlenirken, MS. 10. yüzyıla üç, MS. 11. yüzyıla beş, MS. 13. yüzyıla üç ve MS. 14. yüzyıla ait iki eser bulunur. El yazması eserlerin üçü MS. 9. yüzyıla aitken, dördü MS. 11. yüzyıla tarihlenir. Fakat, Madrid Skylitzes el yazmasında yer alan taht görsellerinden dolayı, sayıları on biri bulan büyük bir çoğunluğu MS. 12. yüzyıla aittirler. Ayrıca bir el yazmasının MS. 14. yüzyıla ve bir diğeri de aslından kopya edilmiş 17. yüzyıla ait eserler olduğunu belirtelim. Toplam sayıları dokuz olan fildişi eserlerden ise MS. 5. yüzyıla tarihlenen ikisi haricinde tamamının 6. yüzyıla ait erken dönem eserleri olduklarını söyleyebiliriz. Sikkelerden ise ikisinin MS. 6. yüzyıla ve yine ikişerden dördünün 9. yüzyıla ve 10. yüzyıllara, beşinin 11. yüzyıla ve birer tanesinin de 12. ve 13. yüzyıllara ait olduklarını belirtelim.

Tipolojik olarak değerlendirildiklerinde ise, doğrudan imparator tahtlarının betimlendiği toplam 58 eserden 34 tanesinin arkalıklı tahtlar grubunda, 24 tanesinin ise arkalıksız tahtlar grubunda olduğunu söyleyebiliriz. Bu taht sahnelerinde en çok görülen tipin Arkalıksız Tahtlar grubunun "*Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht*" tipi olduğunu da

söyleyelim. Çalışmamızda bu tipten 28 adet sahne yer almaktadır. Sonrasındaysa Arkalıklı Tahtlar grubunun “*Lir Şekilli Arkalıklı Taht*” tipi gelir. Bu tipten de toplam 22 adet sahne yer almıştır. Bu tipin “*Üst Kısım Düz Lir Şekilli*” alt grubundan 17, “*Üst Kısım İç Bükey Lir Şekilli*” grubundansa 5 adet sahne vardır.

Hangi tür tahtlar hangi dönemde ve hangi imparatorlar tarafından kullanıldı sorusunun cevabını verecek olursak: Erken Bizans döneminde Arkalıklı tahtlar grubundan “*Lir Şekilli Arkalıklı Taht*”, “*Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli Arkalıklı Taht*”, “*Düz Dikdörtgen Arkalıklı Taht*”, “*Sırtı Kavisli Arkalıklı Taht*”, “*Oturak Kısım Birleşik Çift Kişilik Arkalıklı Taht*” ve “*Sırtı Düz Şekilli Bacakları Dönmüş Arkalıklı Taht*” tiplerinin sıklıkla kullanıldığını söyleyebiliriz. Arkalıksız tahtlarda ise; “*Bacakları Dönmüş Arkalıksız Taht*” ve “*Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Taht*”, “*Aslan Başlı ve Ayaklı Taht*” tiplerinin yoğun şekilde kullanıldıkları görülmüştür. Aslan Başlı ve Ayaklı bu taht betimlemelerinin özellikle konsüllere ait fildişi eserlerde öne çıktığını söyleyebiliriz. Taht sahnelerinde görebildiğimiz imparatorlar ise sadece I. Iustinianus (MS. 527-565) ve II. Iustinos (MS. 565-578)’dan ibarettir. Bu imparatorların yer aldıkları taht sahneleri ise sikkeler üzerinde yer alır. Yine günümüze ulaşan tek Bizans taht modelinin de bu dönemden Piskopos Maximian’ a ait olduğunu hatırlatalım.

Erken Bizans diyebileceğimiz dönemin hemen sonrasına denk gelen İkonoklast dönem de ise resim programının büyük bir değişime uğraması, taht bezemelerini de etkilemiş gibidir. Zira bu dönemde Bizans resim sanatı örneklerinde imparator ve tahtına ait fresk ya da mozaik örneklerine rastlanmaz. Diğer sanat eserleri üzerinde de yine taht imgeleri görülmez.

İkonoklast hareketin terk edilmesi sonrası, Orta Bizans dönemde ise taht tiplerinde çeşitliliğin arttığı, örneklerin yine fresk ve mozaik bezemelerle birlikte bu kez yoğunlukla el yazması eserlerde karşımıza çıktıkları görülür. Bu eserlerde Arkalıklı taht tiplerinin sayıca fazla oldukları ancak arkalıksız örneklerinde buldukları söylenebilir.

Orta Bizans dönemine geldiğimizdeyse “*Sırtı Düz ve Tepesi İç Bükey Kavisli Taht*” ve “*Aslan Başlı ve Ayaklı Taht*” tiplerini artık göremeyiz. Ancak, arkalıklı ve arkalıksız diğer tipler bu dönemde de görülmeye devam ederler. Bu dönemde taht sahnelerinde görülen imparatorlar sayısı artmış, çok sayıda imparator taht üzerinde betimlenmiştir. II. Nikephoros Phokas (MS. 963-969), VI. Leo (MS. 886-912), II. Basileios (MS. 976-1025), VII. Konstantin Porphyrogenetos (MS. 913-959), Diocletianus (MS. 284-305), I. Konstantin

(MS. 324- 337), Valens (MS. 364-378), I. Theodosios (MS. 379-395), III. Nikephoros Botaneiates (MS. 1078-1081), V. Leon (MS. 813-820), I. Michael (MS. 811-813), II. Michael (MS. 820-829), III. Michael (MS. 842-867), Theophilos (MS. 829-842), I. Basil (MS. 867-886), I. Romanos (MS. 919-944), IV. Michael Paphlagon (MS. 1034-1041), X. Konstantin (MS. 1059-1067), I. Aleksios Komnenos (MS. 1081-1118), I. Andronikos Komnenos (MS. 1182-1185), III. Aleksios Angelos (MS. 1195-1203) bu imparatorlar arasındadırlar.

Geç Bizans dönemdeyse yoğunluk yine fresk ve mozaik bezemelerden oluşur. Kısmen sikke ve el yazması örneklerin de karşımıza çıktığı bu dönem tahtları arkalı ve arkalıksız tahtların değişik varyasyonlarının kullanıldığı çok çeşitliliğe sahip olmasına rağmen, “*Bacakları Dönmüş Arkalıksız Taht*”, “*Sırtı İstiridye Şeklinde Taht*”, “*Çapraz Ayaklı Arkalıksız Taht*”, “*Aslan Başlı ve Ayaklı Taht*”, “*Lir Şekilli Taht*”, “*Bacakları Dönmüş Arkalı Taht*”, “*Çift Kişilik Arkalı Taht*”, “*Sırtı Kavisli Taht*” tiplerinde taht görsellerine rastlanmaz. Bu dönemde taht sahnelerinde betimlenmiş imparatorlar ise; I. Konstantin (MS. 324-337), Diocletianus (MS. 284-305), II. Andronikos Palaiologos (Theodoros Metokhites) (MS. 1282-1328), VI. John Kantakouzenos (MS. 1341-1354) ve II. Teodor Laskaris (MS. 1254-1258) ile sınırlıdır.

İsa'nın taht üzerindeki tasvirlerinden oluşan toplam 44 dini içerikli örneğin ise, sayıları otuzu bulan büyük bir çoğunluğu fresk ve mozaiklerden oluşan anıtsal duvar resimlerine aittir. Bu tasvirlerin dördü el yazması, altısı fildişi eserlere aitken, üçü altın ya da emaye gibi değerli madenlerden oluşan el sanatları eserlerine, sadece biri ise tekstil örneklerine aittir. İsa'nın taht üzerindeki tasvirlerden oluşan dini içerikli örneklerin 25'i Arkalı tahtlar grubuna dâhil edilebilirken, diğer 19'u Arkalıksız tahtlar grubundadır. Arkalı tahtlar grubundaki örneklerin çoğunluğu on iki adetle “*Lir Şekilli Tahtlar*” dan oluşur. “*Düz Dikdörtgen Arkalı tahtlar*” yedi adetle ikinci sırada gelirken, “*Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli Tahtlar*” üç örnekle temsil edilir. “*Sırtı Kavisli Tahtlar*”, “*Bacakları Dönmüş Tahtlar*” ve “*Sırtı İstiridye Şeklindeki Tahtlar*” ise birer örneğe sahiptir. “*Çift Kişilik Arkalı Tahtlar*” ise dini içerikli bu tahtlar arasında kendine yer bulamaz. Arkalıksız tahtlar ise çoğunluğu “*Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Tahtlar*” ve “*Kutu Benzeri Arkalıksız Tahtlar*” grubundan oluşur.

Fresk ya da mozaiklerden en erken üçü MS. 4. yüzyıla, biri MS. 5. yüzyıla, yine diğer üçü de MS. 6. yüzyıla tarihlenirler. MS. 9. yüzyıla ait tek bir örnek varken, 10. yüzyıla ait

yedi örnek, 11. yüzyıla ait altı, 12. yüzyıla ait dört, 13. yüzyıla ait üç ve son olarak 14. yüzyıla ait iki örnek bulunur. El yazması eserler ise toplam dört adet olup, bunlardan üçü MS. 9. yüzyıla, biri de MS. 11. yüzyıla aittir. Fildişi eserlerin sayısı da toplam altı olup, biri MS. 6. yüzyıla aitken, dördü 10. yüzyıla ve biri de 11. yüzyıla aittir. Üç adet altın – emaye kaplı eserden ise ikisi MS. 12. yüzyıla tarihlenirken, biri 10. ile 14. yüzyıl arasındaki bir zaman dilimine verilir. Tek bir adet olan tekstil örneği ise MS. 6. yüzyıla aittir.

Tıpkı İsa'nın taht üzerindeki tasvirlerinden oluşan dini içerikli taht tasvirleri gibi imparator tahtları ile ilişkili olduğunu düşündüğümüz bir diğer dini içerikli taht tasvirleri olan, Boş Taht tasvirlerinin ise katalogda 17 örnekte temsil edildiğini, bunların da çoğunluğunu on adetle fresk ve mozaik örneklerin oluşturduğunu söyleyelim. Bununla birlikte boş taht tasvirleri üç fildişi, iki el yazması, bir mermer ve bir de maden eser üzerinde karşımıza çıkar. Fresk ve mozaiklerde karşımıza çıkan boş taht sahnelerinin üçü MS. 5. yüzyıla, ikisi 6. yüzyıla aitken bir adet 8. yüzyıla, 9. yüzyıla bir, 11. yüzyıla bir ve 13. yüzyıla ait iki örnek bulunur. Fildişi eserlerde ise örneklerden biri 6. yüzyıla, diğer ikisinin ise biri 10. diğeri 11. yüzyıla aittir. El yazmalarının ise ikisi de 9. yüzyıla aitken, katalogdaki tek mermer eser 5. yüzyıla, iki maden eser ise 12. yüzyıla tarihlenir.

Ayrıca bu gruptaki eserlerin sekizinin arkalıklı, dokuzunun ise arkalıksız şekilde betimlendiği görülür. Arkalıklı şekilde betimlenen eserlerden üçü "*Sırtı Düz ve Tepesi Kavisli*" grubuna, üçü "*Düz Dikdörtgen Arkalıklı Tahtlar*" grubuna dâhildir. Bir eser "*Sırtı Kavisli Tahtlar*", bir eser de "*Sırtı Düz ve Bacakları Dönmüş Tahtlar*" grubuna aittir. Arkalıksız şekilde betimlenen eserlerden ise dördü "*Bacakları Dönmüş Arkalıksız Tahtlar*", beşi de "*Dikdörtgen Ayaklı Arkalıksız Tahtlar*" grubuna girer.

Taht sahnelerinde, tıpkı imparator Diocletianus ve Konstantin örneklerinde olduğu gibi, tahtın ya da taht imgesinin yapıldığı dönem öncesinde yaşamış imparatorlarda betimlenmişlerdir. Bununla birlikte, taht sahnelerinde imparatorlar ya tek tahtta oturmuş ya da yanlarında eşleri, anneleri veya soylu kişiler ile birlikte dirler. Doğrudan imparator tahtının betimlendiği örneklerin 20'sinde imparatorlar tek başına tahtta otururken, 7'sinde anne, eş veya soylu kişi ile otururken görülür. Örneğin VII. Konstantin Porphyrogennetos (MS. 913-959) ve yanında Kiev Prensesi Olga beraber tahtta oturmuşlardır. I. Konstantin (MS. 324-337) ve annesi Helena, Theophilos (MS. 829-842) ve eşi Theodara beraber tahtta tasvirlenmiştir. İmparatorun tahtında bu kişiler ve imparator hariç sadece Hz. İsa'nın oturması dikkat çekicidir. Bu tasvir Ayasofya'da imparator kapısı mozaığında yer almıştır.

Tahtta imparatorun olmadığı sadece imparatoriçenin olduğu örnek de görülmüştür. İmparatoriçe Ariadne (6. yüzyıl) fildişi diptikte, Eudokia Makrembolitissa (MS. 1059-1067) ise sikke üzerinde taht üzerinde betimlenmiştir. Ayrıca, tıpkı Vali Pilatius, Kral Herodes ya da bazı konsüller gibi, doğrudan imparatora bağlı olarak görev yapan, imparatorun vekili olarak bir bölgede hüküm süren vali, konsül ya da benzer göreve sahip devlet görevlilerinin de imparator tahtı betimine sahip oldukları görülür.

Daha genel bir değerlendirme yapacak olursak, dini içerikli tahtlar da dâhil, imparatorluk tahtlarının erken Bizans dönemde ağırlıklı olarak fresk ve mozaik bezemeler ile fildişi eserler üzerinde bazen arkalıklı bazen de arkalıksız olmak üzere değişik tiplerde kullanıldıklarını söyleyebiliriz. Yanı sıra dini içerikli taht örneklerini sikkelerde göremeyiz. Sikkelerde sadece değişik dönemlere ait doğrudan imparator tahtları betimlenmişlerdir. Benzer şekilde imparator tahtı örneklerini de altın ya da emaye kaplı maden eserlerde görmek mümkün değildir.

Bununla birlikte, çift kişilik tahtların sadece imparator tahtları için kullanıldığı ve bunlarında çoğunlukla el yazmalarında betimlendikleri anlaşılır. Aslan başlı ve ayaklı tahtlar da yine sadece fildişi eserlerde karşımıza çıkan bir betimleme olup erken döneme aittirler.

Sonuç olarak, günümüze ulaşmış birkaç istisna örnek dışında daha çok Bizans sanatı örnekleri ışığında bilgi sahibi olduğumuz imparator tahtlarının form olarak çok çeşitliliğe sahip olduklarını, bunların imparatorun ya da tahtta oturacak olan yüksek rütbeli kişinin statüsünü vurgulamak amacıyla zengin dekore edilmiş eserler olduklarını söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

- Akyürek, Engin (2011). Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu Konstantinopolis'in İmparatorları. İmparatorlar İstanbul'da Hitit'ten Osmanlıya. *İstanbul Arkeoloji Müzeleri Yayını*, 147-163.
- Altaş, Gülçin; Özgünler, Seden Acun; Güldal, Erol (2012). İstanbul'daki Roma Dönemi Saray Yapılarındaki Horasan Harçlarının İncelenmesi. *Vakıf Restorasyon Yıllığı*, Sayı: 4, 42-49.
- Altuğ, Kerim (2017). Myrelaion Rotunda'sı. *Toplumsal Tarih*, Sayı: 280, 12-16.
- Altuğ, Kerim (2019). İstanbul'da Bizans'ı Gezerek Keşfetmek – Bizans Dönemi Su Temini Alt Yapısı: Büyük Saray Bölgesi. *Toplumsal Tarih*, Sayı: 308, 52-61.
- Arkeolojik Haber, (2021, 14 Mart).
<https://www.arkeolojikhaber.com/haber-tekfur-sarayi-muzesi-istanbul-craft-week-evsahipligi-yapacak-22153/>
- Art Romain Web, (2021, 08 Eylül).
<https://arretetonchar.fr/wpcontent/uploads/2013/img/archives/ico/art%20romain/artromainweb/original/400%20diptyque%20de%20probianus,%20essen%20werden%20diptych%20of%20probianus,%20essen-%20werden.html>
- Asutay Effenberger, Neslihan (2013). The Blachernai Palace And Its Defense. (Ed.: Scott Redford And Nina Ergin). *Ancient Near Eastern Studies, Cities And Citadels In Turkey: From The Iron Age To The Seljuks*, Leuven – Paris – Walpole, Ma.
- Ataş, Nergis (2015). *Kappadokia'da Kapalı Yunan Haçı Planlı Kiliselerde Apsis, Doğu Haç Kolu Ve Köşe Mekânları Resim Programı*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ataş, Zilhace (2007). *Bizans İmparatorluğu'nda Saray Teşkilatı*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi,

Elazığ.

Ayasofya, (2021, 17 Ekim).

[Http://Www.Seyyahca.Com/Ayasofyanin-İkonlari/](http://www.seyyahca.com/ayasofyanin-ikonlari/)

Ayönü, Yusuf (2010). İznik İmparatorluğu Ordusu. *Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt Xxv, Sayı: 1*, 39-54.

Ayverdi, Ekrem Hakkı (2002). Fatih. (Ed.: Hasan Celal Güzel, Prof. Dr. Kemal Çiçek, Prof. Dr. Salim Koca). *Türkler, Cilt 9, Osmanlı*, 626-653. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Bailly, Auguste (1974). *Bizans Tarihi Cilt 1-2*. (Çev. Haluk Şaman). İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser 46.

Baran Çelik, Gülbahar; Kiraz, Mine (2011). Blakhernai Sarayı. *İstanbul'daki Bizans Sarayları: Byzantine Palaces In Istanbul*. İstanbul: İstanbul Arkeoloji Müzesi Yayınları.

Bardill, Jonathan (2006). "Visualizing The Great Palace Of The Byzantine Emperors At Constantinople, Archaeology, Text And Topography". (Ed. Franz A. Bauer). *Visualisierung Von Herrschaft, Byzas 5*, 5-45.

Basilica Di San Marco, (2021, 15 Mayıs).

[Http://Www.Basilicasanmarco.It/Basilica/Mosaici/IIRepertorioIconografico/?Lang=En](http://www.basilicasanmarco.it/Basilica/Mosaici/IIRepertorioIconografico/?Lang=En)

Bassett, Sarah Guberti (2000). "Excellent Offerings": The Lausus Collection In Constantinople. *The Art Bulletin, Vol. 82, No. 1*, 6-25.

Başçı, Ayhan (2014). *İsa Peygamber Ve Anadolu İkonografisi*. (Ed.: Ayhan Başçı , A. Özdal Değirmencioğlu). Ankara: Detay Yayıncılık.

Bayet, Charles (2009). *Byzantine Art*. Parkstone Press International, New York.

Bayülgen, Batu (2017). Antiochos Ve Lausus Sarayları. *Toplumsal Tarih, Sayı: 283*, 12-17.

Beckwith, John (1979). *Early Christian And Byzantine Art*. Yale University Press

Pelican History Of Art, Second Edition.

Bergmeier, Armin (2020). Volatile Images: The Empty Throne And Its Place In The Byzantine Last Judgment Iconography. (Ed.; Herausgegeben Von, Catherine Feik, Veronika Wieser, Christian Zolles, Martin Zolles). *Cultural History Of Apocalyptic Thought/ Kulturgeschichte Der Apokalypse. Vol 3- Band 1*, 84-106.

Biblioteca Apostolica Vaticana, (2021a), (2021, 16 Mart)

https://digi.vatlib.it/view/Mss_Barb.Gr.372

Biblioteca Apostolica Vaticana (2021b), (2021, 16 Mart)

https://digi.vatlib.it/view/Mss_Vat.Gr.1851

Biblioteca Apostolica Vaticana (2021c), (2021, 16 Mart)

https://digi.vatlib.it/view/Mss_Barb.Lat.2154.Pt.B

Biblioteca Apostolica Vaticana, (2021c). (2021, 20 Mart).

https://digi.vatlib.it/view/Mss_Vat.Gr.699

Biblioteca Apostolica Vaticana, (2021c). (2021, 19 Mart).

https://digi.vatlib.it/view/Mss_Vat.Gr.752.Pt.1

Biblioteca Digital Hispanica , (2021, 16 Mart)

<http://bdh.bne.es/bnearch/detalle/1754254>

Boyla, Oya (2012). *Mobilya Tarihi*. İstanbul.

Breckenridge, James D. (1980/1981). Christ On The Lyre-Backed Throne.

Dumbarton Oaks Papers, Vol. 34/35, 247-260.

Brown, Peter (2000). *Geç Antikçağda Roma Ve Bizans Dünyası*. (Çev. Turhan Kaçar).

İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Brubaker, Leslie (1994). To Legitimize An Emperor: Constantine And Visual Authority

İn The Eighth And Ninth Centuries. *New Constantines The Rhythm Of Imperial Renewal In Byzantium, 4th-13th Centuries. Papers From The Twenty-Sixth Spring Symposium Of Byzantine Studies, St Andrews, March 1992*. (Edt. Paul Magdalino).

- Brubaker, Leslie (1999). *Vision And Meaning In Ninth-Century Byzantium Image As Exegesis In The Homilies Of Gregory Of Nazianzus*. Cambridge: New York.
- Brubaker, Leslie (2008). *Vision And Meaning In Ninth -Century Byzantium Image As Exegesis In The Homilies Of Gregory Of Nazianzus*. Cambridge University Press.
- Brubaker, Leslie; Tougher, Shaun (2016). *Approaches To The Byzantine Family*. Birmingham Byzantine And Ottoman Studies Vol. 14. London And New York.
- Buyruk, Hasan (2014). Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi. *Sanat Tarihi Dergisi, Cilt: Xxii, Sayı:1*, 1-27.
- Byzantine Legacy, (2021a). (2021, 12 Kasım).
<https://www.thebyzantinelegacy.com/Bode>
- Byzantine Legacy, (2021b). (2021, 21 Mart).
<https://www.thebyzantinelegacy.com/Bode>
- Cameron, Alan (2015). City Personifications And Consular Diptychs. *Journal Of Roman Studies, Volume 105*, 250-287.
- Castleden, Rodney (1990). *The Knossos Labyrinth A New View Of The 'Palace Of Minos' At Knossos*. London And New York.
- Chatzidakis, Manolis (1997). *Hosios Loukas: Byzantine Art In Greece*. Melissa Publishing House, Athens.
- Cleveland, (2021a), (2021, 17 Ekim).
<https://www.clevelandart.org/Art/1967.144>
- Cleveland, (2021b). (2021, 27 Mayıs).
<https://www.clevelandart.org/Art/1925.1293>
- Cleveland, (2021c). (2021, 27 Mayıs).
<https://www.clevelandart.org/Art/1951.114>
- Cretenbeaches, (2021, 15 Mayıs).

<https://www.cretanbeaches.com/en/religious-monuments-on-crete/inactive-monasteries-and-hermitages/monasterial-monuments-of-selino/church-of-saint-george-at-sklavopoula>

Constantinides, Efthalia C. (1992). *The Wall Paintings Of The Panagia*

Olympiotissa At Elasson In Northern Thessaly. Vol. I. Publications Of The Canadian Archaeological Institute At Athens.

Constantinides, Efthalia C. (1992). *The Wall Paintings Of The Panagia*

Olympiotissa At Elasson In Northern Thessaly. Vol. I. Publications Of The Canadian Archaeological Institute At Athens.

Coptic Cairo, (2021, 16 Şubat).

<http://www.coptic-cairo.com/museum/selection/fresco/fresco.html>

Cutler, Anthony (1975). *Transfigurations Studies In The Dynamics Of Byzantine Iconography.* The Pennsylvania State University.

Cutler, Anthony And Spieser, Jean-Michel (1996). *Byzance Médiévale 700-1204.* Gallimard.

Çelebi, Rezan (1995). *Maltepe'nin Tarihi Dokusu.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Çıtak, Umut Furkan (2013). Bukoleon Sarayı. *Arkeoloji Ve Gezi Kültürü Dergisi Nereye, Sayı: 1, 59-64.*

Çorağan, Nilay (2018). Duvar Resimleri. *Aziz Nikolaos Kilisesi Kazıları 1989-2009.* (Yay. Haz. Sema Doğan – Ebru Fatma Fındık). İstanbul. 227-264.

Çöl, Nilgün (1999). *Xv.-Xvi. Yüzyıllarda İstanbul'da Kent Dokusu- Yapı Kuruluşları İlişkisi.* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

Dagron, Gilbert (2003). "Trônes Pour Un Emperor," *In Byzantium: State And Society, In Memory Of Nikos Oikonomides.* (Eds. Anna Avramea, Angeliki Laiou And Euangelos

- Chrysos). Athens: Institute For Byzantine Research, 179–203.
- Delvoye, Charles (1964). Bizans Resim Sanatının Ana Temayülleri. (Çev. Yener Boran). *Ankara Üniversitesi Dİfc Dergisi, Cilt 22, Sayı 3-4*, 303- 318.
- Demir, Hatice (2020). Bizans Dönemi Resimli Dinî El Yazmalarında Yeşeya Peygamber Tasvirleri. *Ortaçağ Araştırmaları Dergisi, Yıl 3, Sayı 2*, 306-314.
- Demirarslan, Deniz (2019a). Antik Dönemde Oturma Mobilyasının Öyküsü Ve Tarihsel Süreçteki Yansımaları. *Sdü Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt 12, Sayı: 23*, 238-270.
- Demirarslan, Deniz (2019b). Bizans Uygarlığı'nda Günlük Yaşam, Mekân Ve Mobilya. *Uluslararası Sosyal Ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt 6, Sayı: 32*, 22-41.
- Demirel Gökalp, Zeliha (2009). *Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri*. T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Demiriş, Bedia (2002). Eskiçağ'da Kitap. *Anadolu Araştırmaları, Sayı 16*, 115-131.
- Demus, Otto (1964). *Byzantine Mosaic Decoration Aspects Of Monumental Art In Byzantium*. Boston, Massachusetts.
- Demus, Otto (1984). *The Mosaic Of San Marco In Venice 2 The Thirteenth Century Volume One: Text*. Published For Dumbarton Oaks, Washington.
- Dimitrova, Elizabeta (2016). *The Church Of Saint George At Kurbinovo*. Skopje.
- Driessen, Jan (1994). The Palace At Knossos And Its Administration During Lm Iı-Iıı. *Bics 1995 Bulletin Of The Institute Of Classical Studies Volume 40 (New Series Volume 2)*, 244-246.
- Dumbarton Oaks (2021a), (2021, 22 Mart).
- <https://www.doaks.org/resources/coins/catalogue/bzc.1969.36.3/view>
- Dumbarton Oaks, (2021b). (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/the-macedonians-and-their-immediate-successors-867-1081/nomisma-histamenon-of-michaeliv-1034-1041>

Dumbarton Oaks, (2021c). (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/the-macedonians-and-their-immediate-successors-867-1081/nomisma-histamenon-of-constantine-x-1059-1067>

Dumbarton Oaks, (2021d). (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/the-macedonians-and-their-immediate-successors-867-1081/nomisma-histamenon-of-eudokia-1067>

Dumbarton Oaks, (2021e), (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/the-komnenoi-and-angeloι-1081-1204/hyperpyron-of-andronikos-i-1183-1185>

Dumbarton Oaks, (2021f), (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/the-komnenoi-and-angeloι-1081-1204/aspron-trachy-of-alexios-iii-1195-1203>

Dumbarton Oaks, (2021g), (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/doukas-lascarid-and-palaeologan-dynasties-1204-1453/aspron-trachy-of-theodore-ii-1254-1258>

Dumbarton Oaks, (2021h), (2021, 22 Mart).

<https://www.doaks.org/resources/online-exhibits/byzantine-emperors-on-coins/doukas-lascarid-and-palaeologan-dynasties-1204-1453/basilikon-of-john-vi-1347-1354>

E Byzantine Museum, (2021, 16 Nisan).

<https://www.ebyzantinemuseum.gr/?i=Bxm.El.Exhibit&id=121>

Ekklesia Nikiforou, (2021b). (2021, 10 Ekim).

<Http://Monuments.Hist.Auth.Gr/Index.Php/En/2019/02/07/Ekklesia-Nikiforou-Foka-Cavusin-En/>

Ekklesia Nikiforou, (2021c). 01.05.2021. Erişim Adresi:

Https://Mekan360.Com/Sanaltur_Direkli-Kilisesi-Guzelyurt-Aksaray_2590.Html

Ekmekci, Zahide (2016). *Konstantine Porphyrogenitus'un De Administrando Imperio Adlı Eserinin Çevirisi Ve Yorumlanması*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih (Ortaçağ Tarihi) Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Erdihan, Yavuz (2015). Ayasofya'da Zoe Ve Komnenos Mozaikleri: Resimsel Düzenleme Ve Konu Üzerine. *Art- Sanat Dergisi, Sayı 4*, 15-37.

Erdoğan, M. Akif (2012). *Türkiye Tarihi Ve Uygarlıkları Iv- Osmanlı Tarihi (1299-1922)*. İzmir: İlya Yayınevi.

Eastmond, Antony (2015). The Heavenly Court, Courtly Ceremony, And The Great Byzantine Ivory Triptychs Of The Tenth Century. *Dumbarton Oaks Papers, Vol. 69*, 71-114.

Erkan, Oğuz (2006). *Mozaik Sanatı Ve Büyük Saray Mozaikleri Restorasyon Çalışmaları*. Maltepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.

Ermış, Ü. Melda (2004). Ayvansaray'da Ortaya Çıkartılan Bir Kilise Kalıntısı. *Sanat Tarihi Yıllığı, Sayı: 17, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Araştırma Merkezi*, 41-49.

Etimoloji, (2020, 6 Kasım).

<Https://Www.Etimolojiturkce.Com/Kelime/Taht1>

Evans, Arthhur (1935). *The Palace Of Knossos*, London.

Eyice, Semavi (1959). İstanbul'da Abbasi Saraylarının Bir Benzeri Olarak Yapılan Bir

- Bizans Sarayı: Bryas Sarayı. *T.T.K. Belleten, Cilt 23, Sayı: 89, 79-99*. Ankara.
- Eyice, Semavi (1984). *Ayasofya 1*. İstanbul: Yapı Ve Kredi Bankası Kültür Ve Sanat Hizmetlerinden.
- Eyice, Semavi (1986). *Ayasofya 3*. İstanbul: Yapı Ve Kredi Bankası Kültür Ve Sanat Hizmetlerinden.
- Eyice, Semavi (1988). İstanbul'da Bizans İmparatorlarının Sarayı: Büyük Saray. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi, Cilt 1, Sayı: 3, 3*, İstanbul.
- Fanti, Giulio (2021). *Byzantine Coins Inf Luenced By The Shroud Of Christ Vol. 3*. Jenny Stanford Publishing.
- Featherstone, Michael J. (2005). The Chrysotriklinos Seen Through De Cerimoniis. Zwischen Polis, Provinz Und Peripherie: Beiträge Zur Byzantinischen Geschichte Und Kultur. (Ed. Lars M. Hoffmann And Anuscha Monchizadeh). *Wiesbaden: Harrassowitz*, 845-852.
- Featherstone, Jeffrey Michael (2006). The Great Palace As Reflected İn The De Cerimoniis. (Ed. Franz A. Bauer). *Visualisierung Von Herrschaft. Byzas 5*, 47-61.
- Feissel, Denis (2014). İmparator Ve İmparatorluk Yönetimi. (Çev. Aslı Bilge). *Bizans Dünyası Doğu Roma İmparatorluğu 330-641*, (Der. Cecile Marrison), İstanbul: Ayrıntı.
- Fleming, John; Honour, Hugh (2015). *Dünya Sanat Tarihi*. (Çev. Hakan Abacı). Alfa Basım.
- Freely, John; Çakmak, Ahmet S. (2017). *İstanbul'un Bizans Anıtları*. (Çev. F. Gülru Tanman). Yapı Kredi Yayınları. 2. Baskı.
- Gallica, (2021a), (2021, 16 Mart). <https://Gallica.Bnf.Fr/Ark:/12148/Btv1b84522082/F6.Planchecontact.R=Grec%20510%20manuscrits>
- Gallica, (2021b), (2021, 16 Mart). <https://Gallica.Bnf.Fr/Ark:/12148/Btv1b8470047d/F2.Planchecontact>

Gallica, (2021c), (2021, 16 Mart).

<https://Gallica.Bnf.Fr/Ark:/12148/Btv1b10721737k/F9.Item>

Getty Images, (2021, 17 Şubat).

<https://Www.Gettyimages.Com/Detail/İllustration/Throne-Of-The-Byzantine-Emperors-Royalty-Free-İllustration/842845330>

Goldschmidt, Adolph; Weitzmann, Kurt (1934). Die Byzantinischen

Elfenbeinskulpturen Des X. – XIII. Jahrhunderts, Zweiter Band: Reliefs. Berlin.

Grabar, Andre (1953). *The Great Centuries Of Painting, Byzantine Painting*. (Çev.

Stuart Gilbert). Editions D'art Albert Skira.

Grabar, Andre (1961). *Christian Iconography A Study Of Its Origins*. The A. W.

Mellon Lectures İn The Fine Arts. Bollingen Series Xxxv.10, Princeton.

Grabar, Andre (1967). *The Art Of The Byzantine Empire: Byzantine Art In The*

Middle Ages. (Çev. Betty Forster). New York: Greystone Press.

Gregory, Timothy E. (2005). *A History Of Byzantium*. Blackwell Publishing.

Grierson, Philip (1999). *Byzantine Coinage*. Dumbarton Oaks Research Library And

Collection Washington, D.C.

Grierson, Philip (1982). *Byzantine Coins*. University Of California Press Berkeley And

Los Angeles.

Güneş, Cüneyt (2020). *Bizans Anadolu'su'nda Askeri Ve İdari Bir Sistem: Thema Sistemi*.

Ankara.

Güreş, Gülnur (2012). *İstanbul Komnenoslar Dönemi Bizans Yapılarında Mimari*

Plastik Kullanımı. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale.

Güzel, Didem (2019). *9-12. Yüzyıl Resimli El Yazmaları Işığında Bizans'ta Mobilya*.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı,

Yüksek Lisans Tezi, Sivas.

Haldon, John (2017). *Bizans Tarih Atlası*. (Çev. Ali Özdamar). İstanbul.

- Harl, Kenneth W. (2002). *Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber Bizans (M.S. 498-1282)*. (Çev. Burçak Delikan). Arkeoloji Ve Sanat Yayınları Antik Numismatik Dizisi: 9, İstanbul.
- Harris, Jonathan (2020). *Konstantinopolis Bizans'ın Başkenti*. (Çev. Tevabil Alkaç). Alfa Yayıncılık.
- Hermitage Museum, (2021, 09 Eylül).
<https://www.hermitagemuseum.org/wps/portal/hermitage/digitalcollection/08.+Applied+Arts/226731>
- Herzman, Ronald B.; Stephany, William A. (2012). Dante And The Frescoes At Santi Quattro Coronati. *Speculum, Vol. 87, No: 1*. 95-146. The University Of Chicago Press On Behalf Of The Medieval Academy Of America.
- Hitchcock, Louise A. (2010). The Big Nowhere: A Master Of Animals İn The Throne Room At Knossos?. In Counts, D. & Arnold, B. (Eds.). *The Master Of Animals İn Old World Iconography (Archaeolingua 24 Series) Archaeolingua*, 107-119.
- Iafate, Allegra (2015). *The Wandering Throne Of Solomon: Objects And Tales Of Kingship İn The Medieval Mediterranean*. Vol. 2. Leiden And Boston: Brill.
- Idle Speculations, (2021, 12 Aralık).
<http://idlespeculations-terryprest.blogspot.com/2009/07/byzantine-mystery.html>
- Jensen, Robin Margaret (2000). *Understanding Early Christian Art*. Routledge, London.
- Jensen, Robin Margaret.; Ellison Mark D. (2018). *The Routledge Handbook Of Early Christian Art*. Routledge Handbooks, London And New York.
- Johnson, M. J. (1991). Cathedra. *The Oxford Dictionary Of Byzantium Volume 1-2-3*, 392, New York.
- Karagöz, Şehrazat (2011). Myrelaion Sarayı. *İstanbul'daki Bizans Sarayları: Byzantine Palaces In Istanbul*. İstanbul: İstanbul Arkeoloji Müzesi Yayınları.

- Kaya Zenbilci, İlkül (2018). Bizans Manastır Atölyelerinde Minyatürlü El Yazmalarının Üretim Teknikleri. *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal Of Social Science*, Yıl: 5, Sayı: 30, 238-271.
- Kaya Zenbilci, İlkül (2020). Walters Sanat Müzesi'nden Bizans Dönemi'ne Ait Ünik Bir Meryem 'Deksiokratousa' İkonası. *8th International Conference On Culture And Civilization, Trabzon*, 139-157.
- Kazhdan, Alexander P. (1991). Fresco Technique. *The Oxford Dictionary Of Byzantium Volume 1-2-3*, 805, New York.
- Kazhdan, Alexander P. (1991). Ivory. *The Oxford Dictionary Of Byzantium Volume 1-2-3*, 1026, New York.
- Kazhdan, Alexander P. (1991). Throne. *The Oxford Dictionary Of Byzantium Volume 1-2-3*, 2082, New York.
- Kazhdan, Alexander P.; McCormick, Michael (2017). Bizans Sarayının Sosyal Dünyası. *Bizans Saray Kültürü 829-1204*, 269-305, (Der. Henry Maguire), (Çev. Müfit Günay), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Keskin, Esra (2010). *Çorum İli Ve Çevresinde Bulunan Bizans Dönemi Taş Eserleri*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Keykubatlı, Sercan (2018). *İkonalarıyla Chora Manastırı Katholikonu*. Seminer Ödevi. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.
- Kleiner, Fred S. (2012). *Gardner's Art Through The Ages: A Concise Global History, Third Edition*. Wadsworth, Cengage Learning.
- Kleiner, Fred S. (2016). *Gardner's Art Through The Ages: The Western Perspective, Fifteenth Edition, Volume I*. Boston.
- Koçyiğit, Fazilet (2007). *Ürgüp-Yeşilöz Köyü'ndeki Tağar Kilisesi Duvar Resimleri*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Sanat

- Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- Kongaz, Gülcan (2011). Boukoleon Sarayı. *İstanbul'daki Bizans Sarayları: Byzantine Palaces In Istanbul*. İstanbul: İstanbul Arkeoloji Müzesi Yayınları.
- Kökner, İlayda (2019). *Bizans'ta Saray Hayatı Ve Mimarisi*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Monografi Değerlendirmeleri Bitirme Ödevi. İstanbul.
- Köroğlu, Gülgün (1994). *Bizans Sanatında İkonoklazma Dönemi*. Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı Batı Sanatı Ve Çağdaş Sanatlar Programı, Doktora Tezi, İstanbul.
- Köroğlu, Gülgün (2006). İstanbul'daki Bizans İmparatorluk Sarayları. *Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt 13*, 1-13.
- Köseoğlu, F. Nihal (2018). Yeri Bulunamayan Bir Saray Ve Antikçağın En Önemli Heykel Koleksiyonlarından Biri: Lausos Sarayı Ve Heykelleri. (Ed.: Murat Arslan-Ferit Baz). *Arkeoloji, Tarih Ve Epigrafi'nin Arasında Prof. Dr. Vedat Çelgin'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler*, İstanbul: Arkeoloji Ve Sanat Yayınları.
- Köseoğlu, F. Nihal (2019). *Antik Dönem Heykellerinin Sergilenmesi: Sergileme Ve Müzecilik Tarihi Açısından Genel Bir Değerlendirme*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı Müzecilik Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Küçükspahioğlu, Birsal (2015). *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Antikçağ Yunan & Ortaçağ Düşüncesi, Cilt 2*. (Ed.: Bayram Ali Çetinkaya, Celal Türer, Hakan Olgun). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Lassus, Jean (1966). *The Early Christian And Byzantine World*. Paul Hamlyn, London.
- Lemerle, Paul (1994). *Bizans Tarihi*. (Çev. Galip Üstün). İstanbul: İletişim Yayınları, 14. Baskı.
- Liudprand Of Cremona (2007). *The Complete Works Of Liudprand Of Cremona*.

- (Çev. Paolo Squatriti). The Catholic University Of America Press, Washington, D.C.
- Liverpool Museum, (2021, 9 Eylül).
<https://www.liverpoolmuseums.org.uk/artifact/clementinus-diptych>
- Louvre Museum (2021a), (2021, 16 Mart).
<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/CI010114082>
- Louvre Museum, (2021b). (2021, 29 Aralık)
<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/CI010113300>
- Louvre Museum, (2021c). (2021, 21 Kasım).
<https://collections.louvre.fr/en/ark:/53355/CI010114521>
- Lowden, John (1997). *Early Christian And Byzantine Art*. New York: Phaidon Press.
- Lowden, John (2001). İkona Mı, Put Mu? İkonakırcılık Tartışması. (Çev. Deniz Hakyemez). *Sanat Dünyamız Bizans Özel Sayısı, Sayı: 69-70*, Yapı Kredi Yayınları.
- Maguire, Henry (1996). *The Icons Of Their Bodies Saints And Their Images İn Byzantium*. Princeton University Press Princeton, New Jersey.
- Maguire, Henry (2011). Signs And Symbols Of Your Always Victorious Reign.' The Political Ideology And Meaning Of Falconry İn Byzantium. (Edt. Angeliki Lymberopoulou). *Images Of The Byzantine World Visions, Messages And Meanings Studies Presented To Leslie Brubaker*, 135-147. The Open University, Uk.
- Mango, Cyril (2008). *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu*. (Çev. Gül Çağalı Güven). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı.
- Medailles Et Antiques, (2021, 14 Mart).
[http://medaillesetantiques.bnf.fr/ws/catalogue/app/collection/record/417?vc=epk_h41f7w6yelgalijkssskcjmixzıksykJuun86thhe4aasfut&q\\$\\$](http://medaillesetantiques.bnf.fr/ws/catalogue/app/collection/record/417?vc=epk_h41f7w6yelgalijkssskcjmixzıksykJuun86thhe4aasfut&q$$)
- Metropolitan Museum, (2021a), (2021, 22 Mart).
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/465911?searchfield=all&sortby=relevance&ft=Byzantine+Coin&offset=60&rpp=20&pos=73>

- Müller-Wiener, Wolfgang (2001). *İstanbul'un Tarihsel Topografyası*. (Çev. Ülker Sayın). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nicol, Donald M. (2016). *Bizans'ın Son Yüzyılları 1261-1453*. (Çev. Bilge Umar). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1. Baskı.
- Norwich, John Julius (2013a). *Bizans Yükseliş Dönemi (Ms. 803-1081)*. (Çev. Selen Hırçın Riegel). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Norwich, John Julius (2013b). *Bizans Gerileme Ve Çöküş Dönemi (Ms. 1082-1453)*. (Çev. Selen Hırçın Riegel). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Olovsson, Cecilia (2012). Anastasius' I Consuls: Ordinary Consulship And İmperial Power İn The Consular Dip Tychs From Constantinopl. *Valör Konstvetenskapliga Studier, Vol. 1-2*, 33-47.
- Opera, (2020, 4 Aralık).
<https://www.ravennamosaici.it/Basilica-Di-Santapollinare-Nuovo/>
- Ostrogorsky, Georg (2011). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. Prof. Dr. Fikret Işıltan). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 7. Baskı.
- Özdemir Çokhamur, Emel (2012). *İstanbul'da Bulunan Bizans Dönemi Mozaikleri: Kariye Müzesi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seramik Ve Cam Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya.
- Özdemir, Murat (1991). *Büyük Boyutlu Duvar Resmi (Fresco-Siva Üstü) Teknikleri Ve Çağdaş Uygulamaları*. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Özgümüş, Feridun (2012). Bukoleon Sarayı 2009 Sezonu Temizlik Çalışmaları. *Vakıf Restorasyon Yıllığı, Sayı: 4*, 64-70.
- Özkaymak, Bilge (2013). *İstanbul Büyük Saray Mozaığı'nin İmgesel Analizi*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

- Parani, Maria G. (2003). *Reconstructing The Reality Of Images Byzantine Material Culture And Religious Iconography (11 Th-15th Centuries)*. Boston.
- Parani, Maria (2013). Look Like An Angel: The Attire Of Eunuchs And Its Significance Within The Context Of Middle Byzantine Court Ceremonial. (Ed.: Alexander Beihammer, Stavroula Constantinou, Maria Parani). *Court Ceremonies And Rituals Of Power In Byzantium And The Medieval Mediterranean*, 433-465. Leiden, Boston.
- Porphyrogenetos, Constantine (2017). *The Book Of Ceremonies*. (Çev. Ann Moffatt, Maxeme Tall). Boston: Byzantina Australiensia, Vol. 18.
- Procopius (2018). *Bizans 'ın Gizli Tarihi*. (Çev. Emrah Peksoy). İstanbul: Say Yayınları.
- Ravenna Mosaic, (2021, 06 Ekim).
<https://www.ravennamosaici.it/>
- Sağ, Kaan (2017). Yok Olmaya Yüz Tutmuş Bir Bizans Başyapıtı: Bukoleon Sahil Sarayı. *Toplumsal Tarih, Sayı: 281, Mayıs*, 12-15.
- Serdar Dinçer, Pınar (2016). *Erken Bizans Dönemi Resimli Dini El Yazmaları: Viyana Genesis*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Eskişehir.
- Sıdar, Burak (2016). *Güney İtalya (Puglia Bölgesi) İx-Xı. Yüzyıllar Arası Bizans Kültürel Varlıkları*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Spatharakis, Ioannis (1976). *The Portrait In Byzantine Illuminated Manuscripts*. Leiden E.J. Brill.
- Spatharakis, Ioannis (2001). *Dated Byzantine Wall Paintings Of Crete*. Alexandros Press Leiden.
- St. Sophia (2021a), (2021, 22 Mart).
<https://st-sophia.org.ua/uk/muzeyi/sofijskij-muzej/mozayiki-freski/>

St. Sophia (2021b), (2021, 22 Mart).

<https://St-Sophia.Org.Ua/Uk/Muzeyi/Sofijskij-Muzej/Mozayiki-Freski/>

St. Sophia, (2021c), (2021, 15 Mayıs)

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Inquisition_of_St._George_by_the_Emperor_Diocletian_-_Google_Art_Project.jpg

Stylianou, Andreas And Stylianou, Judith A. (1997). *The Painted Churches Of Cyprus Treasures Of Byzantine Art*. Second Edition, By The A. G. Leventis Foundation.

Stephany, William A. (2012). Dante And The Frescoes At Santi Quattro Coronati. *Speculum*, Vol. 87, No: 1. 95-146. The University Of Chicago Press On Behalf Of The Medieval Academy Of America.

Stoykov, Alexander (2014). *Language Of Space In Byzantine Iconography*. A And A Communications Ltd.

Sürel, Berk (2011). *Damatrix Sarayı Restorasyon Projesi*. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Talbot Rice, Tamara (1998). *Bizans'ta Günlük Yaşam Konstantinopolis Bizans'ın Mücevheri*. (Çev. Bilgi Altınok). İstanbul: Göçebe Yayınları.

Tanrıverdi, Ünal (2019). Bizans Ve Osmanlı'nın Buluştuğu Yer: Tekfur Sarayı. *Üsküdar Kültür, Sanat Ve Medeniyet Dergisi*, Sayı: 1, 142-150.

Teggelaar, (2021a), (2021, 10 Nisan).

<https://www.teggelaar.com/rome/images/imagesub/Imrome/R100870.jpg>

Teggelaar, (2021b), (2021, 10 Nisan).

<https://www.teggelaar.com/rome/images/imagesub/Imrome/R100878.jpg>

The Egyptian Museum, (2021a), (2021, 6 Kasım).

<https://egyptmonuments.gov.eg/en/museums/egyptian-museum>

The Egyptian Museum, (2021b), (2021, 6 Kasım).

<https://egyptmonuments.gov.eg/en/museums/egyptian-museum>

- Tekin, Oğuz (1998). *Eskiçağda Para Antik Nümismatiğe Giriş*. 3. Baskı. Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.
- Teteriatnikov, Natalia B. (1996). *The Liturgical Planning Of Byzantine Churches In Cappadocia*. Pontificio Istituto Orientale, Roma.
- Tokalı Kilise, (2021, 20 Mart).
[Http://Monuments.Hist.Auth.Gr/Index.Php/En/2018/11/07/Tokali-Kilise-Koilada-Koramon-En/](http://Monuments.Hist.Auth.Gr/Index.Php/En/2018/11/07/Tokali-Kilise-Koilada-Koramon-En/)
- Tsamakda, Vasiliki (2002). *The Illustrated Chronicle Of Ioannes Sklitzes In Madrid*. Alexandros Press, Leiden.
- Turak, Özgür (2018). Roma Pantheonu: Eski Yunan Tanrıları Nasıl Romalı Oldu?. *Amisos*, 3/5, 481-492.
- Türker, Alev (2008). *Güllüdere Vadisi 'nde Bulunan Ayvalı Kilise Ve Resim Programı*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Utkan, Lalehan (1996). *Hormisdas Sarayı Kazısı Küçük Buluntuları*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Uymaz, Tuba (2015). *Ptolemaios Ve Kopernik Astronomisinin Karşılaştırılması Ve "Yeni Astronominin Temelleri"*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilim Tarihi (Felsefe) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Ünal, Ceren (2010). *Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri*. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Bizans Sanatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir.
- Ünal, Ceren (2012). *Manisa Müzesi Bizans Sikkeleri*. Celal Bayar Üniversitesi Yayınları, No: 0003, 1. Baskı.
- Ünal, Ceren (2019). Bizans Sikke İkonografisinde Hetoimasia Betimi: Kadıkalesi/Anaia

- Kazısı Buluntusu Dokuz Adet Bakır Trakhea. *Selevcia Ix*, 29-42.
- Vasiliev, Alexander A. (2017). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. Tevabil Alkaç). Alfa 2. Baskı.
- Vermeule, Cornelius (1975). The Westmacott Jupiter: An Enthroned Zeus Of Late Antique Aspect. *The J. Paul Getty Museum Journal*, Vol. 2. 99-108.
- Victoria ve Albert Müzesi, (2021a). (2021, 17 Mayıs).
<https://collections.vam.ac.uk/item/O92605/Christ-Enthroned-Panel-Unknown/>
- Victoria ve Albert Müzesi, (2021b). (2021, 17 Mayıs).
<https://collections.vam.ac.uk/item/O94171/The-Last-Judgement-Panel-Unknown/>
- Walker, Alicia (2021). Bodily Adornment And Modification İn Byzantium. *The Oxford Handbook Of Byzantine Art And Architecture*. (Edt. Ellen C. Schwartz).
- Walter, Christoper (2006). *The Iconography Of Constantine The Great, Emperor And Saint With Associated Studies 332 Illustrations*. Leiden.
- Warland, Rainer (2013). *Byzantinisches Kappadokien*. Verlag Philipp Von Zabern, Darmstadt.
- Weinryb, Ittai (2002). A Tale Of Two Baptisteries: Royal And Ecclesiastical Patronage İn Ravenna. *Studies İn Art History*. 41-58.
- Weitzmann, Kurt (1979). *Age Of Spirituality: Late Antique And Early Christian Art, Third To Seventh Century*. Metropolitan Museum Of Art İn Association With Princeton University Press, New York.
- Wikipedia, (2020a), (2020, 6 Kasım).
[https://en.wikipedia.org/wiki/Throne#:~:Text=The%20word%20throne%20itself%20is,Post%2c%20sacrificial%20pole%22\).&Text=The%20most%20famous%20of%20these,Trone%20of%20apollo%20in%20amyclae.](https://en.wikipedia.org/wiki/Throne#:~:Text=The%20word%20throne%20itself%20is,Post%2c%20sacrificial%20pole%22).&Text=The%20most%20famous%20of%20these,Trone%20of%20apollo%20in%20amyclae.)
- Wikipedia, (2021b), (2021, 23 Şubat).
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Bukoleon_Saray%C4%B1#/Media/Dosya:Bucoleon_March_2008_\(3\).jpg](https://tr.wikipedia.org/wiki/Bukoleon_Saray%C4%B1#/Media/Dosya:Bucoleon_March_2008_(3).jpg)

Wikipedia, (2021c), (2021, 23 Şubat).

https://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%Bc%C4%9f%C3%BCn_Kasidesi

Wikimedia Commons, (2021, 15 Mayıs).

[https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meeting_of_Olga_of_Kiev_and_Emperor_Konstantin_\(Sofia_of_Kiev_Cathedral\)_Detail_01.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Meeting_of_Olga_of_Kiev_and_Emperor_Konstantin_(Sofia_of_Kiev_Cathedral)_Detail_01.jpg)

Wilpert, Joseph (1903). *Die Malereien Der Katakomben Roms*. Freiburg Im Breisgau
Herdersche Verlagshandlung.

Wilpert, Joseph (1916a). *Die Römischen Mosaiken Und Malereien Der Kirchlichen
Bauten Vom Iv. Bis Xiii. Jahrhundert*. 3. Cilt. Freiburg: Herdersche Verlagshandlung.

Wilpert, Joseph (1916b). *Die Römischen Mosaiken Und Malereien Der Kirchlichen
Bauten Vom Iv. Bis Xiii. Jahrhundert*. 4. Cilt. Freiburg: Herdersche Verlagshandlung.

Yalçın, Asnu Bilban (2000). *Bizans Büyük Sarayı Yapıları Ve Kurumları*. İstanbul
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, A.T. Sosyo-Kültürel Yapı Bilim Dalı, Doktora
Tezi, İstanbul.

Yaşar, Kübra (2017). Blakhernai Dün Ve Bugün. *Toplumsal Tarih, Sayı: 278, Şubat*,
14-24.

Yıldırım, R. Vedat (2002). *Dioskorides'in Materia Medica'sı Ve Türkislam Tabâbeti*.
İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul Tıp Fakültesi Deontoloji Ve
Tıp Tarihi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yılmaz, Fuat (2012). Antik Dönem Fresk Yapım Teknikleri. *Trakya Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 4, Temmuz*, 95-105.

Yücel, Erdem, (2020). Mozaik Yapım Teknikleri. *Sanatsal Mozaik Dergisi, Sayı 1, 1995*,
38-39.

